

neen & retour

kinderrechten op de vlucht

Kinderrechtencommissariaat dossier

Hoe ziet de realiteit eruit voor kinderen op zoek naar papieren? Welke vragen en bekommernissen leven er bij deze kinderen? Hoe zit het juridisch kader in mekaar? Worden hun rechten gerespecteerd? Wat moet er veranderen?

Heen & Retour

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding	7
1.	Wat vertellen kinderen aan de Kinderrechtencommissaris?	9
2.	Hoe zit dit dossier in elkaar?	11
Hoofdstuk 2	Traumatiserende onzekerheid	13
1.	Wat vertellen wetenschappers?	14
2.	Wat vertellen kinderen en ouders?	16
Hoofdstuk 3	Internationale ijkpunten	21
1.	Bindende rechtsnormen	22
1.1.	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	22
1.2.	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	24
1.3.	Andere internationale ijkpunten	25
	VN-Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen	25
	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	25
	Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten	25
	Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten	26
1.4.	Richtlijnen van de Europese Unie	26
	Opvangrichtlijn 2003/9/EG	26
	Kwalificatierichtlijn 2004/83/EG	26
	Procedurerichtlijn 2005/85/EG	27
2.	Niet-bindende instrumenten en aanbevelingen	27
2.1.	VN-Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen	27
	Een greep uit de UNHCR-Guidelines voor de NBM	27
	Rapport van de Vluchtelingencommissaris inzake 5 globale prioriteiten voor vluchtelingenkinderen	27
2.2.	Comité voor de Rechten van het Kind	28
	General Comment nr. 6	28
	Commentaar op de Belgische rapporten	28
2.3.	Europees Netwerk van Kinderombudsdiensten	29

Inhoud

3.	Relevante rechtspraak	30
3.1.	Europees Hof voor de rechten van de Mens	30
	De zaak Conka tegen België (5 februari 2002)	30
	De zaak Mubilanzila Mayeka en Kaniki Mitungat (26 januari 2006)	30
3.2.	Grondwettelijk Hof	31
	Toepassing van het IVRK bij illegaal verblijf	31
	Interpretatieve verklaring geen volmacht voor overheid	31
4.	Aanbevelingen	32

Hoofdstuk 4   Kinderen op zoek naar papieren   33

1.	De nieuwe asielprocedure	35
1.1.	Het statuut van Vluchteling	36
1.2.	Het statuut van de subsidiaire bescherming in het Belgische recht	37
1.3.	Specifiek statuut: ernstige gezondheidsproblemen	37
2.	Kansen op regularisatie	38
3.	Papieren voor kinderen met ouders	40
4.	Papieren voor kinderen zonder ouders	41
5.	Getuigenissen	43
5.1.	Kinderen met ouders op zoek naar papieren	43
5.2.	Kinderen zonder ouders op zoek naar papieren	45
6.	Aanbevelingen	47

Hoofdstuk 5		Het leven in afwachting van	49
1.	De nieuwe opvangwet		51
2.	Opvang voor kinderen met ouders tijdens de asielprocedure		52
3.	Opvang voor kinderen met ouders zonder papieren		53
4.	Opvang voor kinderen zonder ouders		54
4.1.	Een voogd voor elke NBM		55
4.2.	Meerfasige opvang		56
	Eerste fase		56
	Tweede fase		56
	Derde fase		57
5.	Getuigenissen		58
5.1.	Uiteenlopende opvangervaringen		58
5.2.	Een ‘duur’ bestaan		62
5.3.	Zoeken naar ontspanning en gezondheidszorg		64
6.	Aanbevelingen		65
Hoofdstuk 6		Onderwijs in onzekerheid	67
1.	Het onthaalonderwijs		69
2.	Leerrecht-leerplicht, toch niet voor alle minderjarigen?		71
3.	Wanneer ook de school onzekerheid wordt		72
4.	Getuigenissen		74
4.1.	Recht op onderwijs		74
4.2.	Schoolervaringen		75
5.	Aanbevelingen		77

Inhoud

Hoofdstuk 7	De opsluiting, het einde?	79
1.	Opsluiting onder druk	82
2.	Reactie van de overheid	84
3.	Het leven achter de tralies	85
4.	En de rechten van het kind?	89
4.1.	Principieel uitgangspunt	89
4.2.	Meervoudige rechtsschendingen	91
	Recht op spel en ontspanning?	91
	Recht op informatie?	92
	Recht op onderwijs?	92
	Recht op inspraak?	92
	Recht om met de ouders samen te leven en recht op passende bijstand aan ouders?	93
	Recht op bescherming tegen inmenging in privacy, gezinsleven en correspondentie?	93
	Recht op vrijheid van gedachte, geweten, godsdienst en cultuur?	94
	Recht op vereniging en contact met andere kinderen?	94
	Recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheidszorg?	94
	Recht op bescherming tegen elke vorm van discriminatie?	95
5.	Getuigenissen	96
5.1.	Het trauma van de aanhouding en de tralies	96
5.2.	Een gezonde geest in een gezond lichaam?	100
5.3.	Nood aan spel en vrienden	103
5.4.	Leren achter tralies	105
6.	Aanbevelingen	107

BUPO	Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten
CGVS	Commissariaat-generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
ECOSOC	Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ENOC	Europees Netwerk van Kinderombudsdiensten
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Fedasil	Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers
GOK	Gelijke Onderwijskansen
GW	Grondwet
ICEM	Interdepartementale Commissie Etnisch-Culturele Minderheden
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
KB	Koninklijk Besluit
LOI	Lokale Opvanginitiatieven
NBM	Niet-begeleide minderjarige(n)
OOC	Observatie- en oriëntatiecentra
RvS	Raad van State
RVV	Raad voor Vreemdelingenbetwistingen
UNHCR	VN-Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen

Hoofdstuk

inleiding

'Kinderen zonder status
zijn nog geen kinderen
zonder statuut'¹

Het is een eeuwenoude realiteit dat mensen vluchten en over de landsgrenzen trekken. Politieke, religieuze, ecologische, economische, demografische, raciale factoren, oorlog en geweld brengen mensen ertoe om naar betere oorden te trekken. Bij deze mensen horen ook kinderen. Ze komen in België aan met hun ouders, familie of verwanten, broer of zus of zijn alleen. Eenmaal in België worden ze 'kinderen in procedure', 'kinderen zonder papieren', 'Dublin kinderen', 'kinderen in gesloten centra', 'gerepatrieerde kinderen', ... genoemd. Dat ze kinderen zijn, wordt al snel uit het oog verloren.

In dit dossier brengen we de situatie van deze kinderen onder de aandacht. Het migratieverhaal is immers ook hun verhaal. Over hoeveel kinderen het gaat, weten we niet. Sluitend cijfermateriaal is er niet. Maar bekeken vanuit de aard van de verblijfsstatus gaat het wel om een heterogene groep. Kinderen van asielzoekers wiens procedure loopt, kinderen van ouders die een regularisatieaanvraag hebben ingediend, uitgeprocedeerde asielzoekers, slachtoffers van mensenhandel, kinderen van clandestiene migranten of niet-begeleide minderjarigen (NBM) die tot hun meerderjarigheid slechts een tijdelijk verblijfsrecht hebben.

Willen al deze kinderen in België blijven dan kunnen ze dit wettelijk enkel met een geldige verblijfstitel. Maar hoe de realiteit zich achter deze papierenstrijd toont, is een ander paar mouwen. Zo stelt men de laatste jaren vast dat er steeds minder asielzoekers komen maar dat er wel andere vormen van migratie en illegaliteit opduiken. Ondanks het feit dat we steeds meer evolueren naar een tijdperk waarin grenzen van nationale staten vervagen, blijft het recht om in een bepaalde staat een leven uit te bouwen een uiterst restrictief gebeuren. Niet enkel door het invoeren van strenge maatregelen in het toelatings- en het uitwijzingsbeleid, maar vooral ook door het bewaken van de toegang tot onze sociale verzorgingsstaat.² Niet alleen volwassenen bouwen hierdoor in onzekerheid gaandeweg hun leven uit, ook kinderen en jongeren leven hierdoor zonder duidelijk toekomstperspectief. Kunnen we hier blijven? Hoe en hoelang? Welke papieren hebben we nodig? Hebben we recht op bestaanszekerheid? Moeten we na verloop van tijd toch het land verlaten? Moeten we naar het land van herkomst terug?

Deze precare verblijfssituatie staat vandaag vooraan in de actualiteit. Niet enkel op politiek vlak, ook in de bredere maatschappelijke context is er gevoeligheid voor het thema en groeit er solidariteit met mensen in precair verblijf. Steeds meer (lokale) groepen komen op voor mensen die dreigen uitgewezen te worden. Bovendien nemen acties als hongerstakingen, protestmanifestaties, kerkbezettingen en schoolasiel toe.³ Ook in het ombudswerk van het Kinderrechtencommissariaat komt het thema 'kinderen en het vreemdelingenbeleid' steeds meer op de voorgrond. Mede door de slotbeschouwingen van het Comité voor de Rechten van het Kind⁴ ging onze aandacht oorspronkelijk sterk uit naar de NBM. We drongen er telkenmale bij de beleidsmakers op aan om een beschermingsstatuut uit te werken en de opvang kwalitatief uit te bouwen. Bovendien engageerden we ons in de werkzaamheden van de Interdepartementale Commissie Etnisch-Culturele Minderheden (ICEM).⁵ Onder impuls van ons ombudswerk en de klachten

¹ WILLEMS, J., "Kinderen zonder status zijn nog geen kinderen zonder statuut" in BRAAT, K., *Ik ben er wel, maar ze zien me niet*, Amsterdam, Defence for Children International Nederland, 2004, p. 3.

² BOUCKAERT, S., "De doorwerking van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in het Belgisch vreemdelingenrecht", F.J.R., 2004, p. 66.

³ Enkele voorbeelden: actie HOP in Antwerpen, zie: www.actiehop.be, acties van de Beweging voor Kinderen Zonder Papieren, zie: www.kinderenzonderpapieren.be en diverse manifestaties in Brussel, Gent, Eeklo, Merksplas, Vottem e.v.a. lokaties.

⁴ Het Comité voor de Rechten van het Kind onderzoekt de rapporten die de lidstaten voorleggen. In de slotbeschouwingen (Concluding Observations) geeft het Comité opmerkingen en aanbevelingen aan de lidstaten. In de slotbeschouwingen van 1995 en 2002 merkt het Comité op dat België meer beleidsaandacht moet hebben voor de precare situatie van de NBM. Concluding Observations, 20 juni 1995, CRC/C/15/Add.38, par. 9, zie: [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument) en Concluding Observations, 13 juni 2002, CRC/C/15/Add.178, par. 27-28, zie: [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument).

over uitwijzing en opsluiting evolueerden we gaandeweg naar een globale aanpak van alle kinderen.

In dit dossier proberen we de realiteit van deze kinderen te beschrijven. Het hele proces van ‘papieren, opvang, onderwijs en opsluiting’ nemen we vanuit hun belevingen en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) door.

In overleg met het werkveld inventariseren we de knelpunten rond de specifieke positie van minderjarigen. We willen vermijden dat de situatie van kinderen onderbelicht blijft en hopen met dit dossier een bijdrage te leveren aan het huidige politieke en maatschappelijke debat. Beschouwen we minderjarigen in de eerste plaats als kind? Of als vreemdeling? Meer dan volwassenen brengen kinderen hier een wezenlijk deel van hun leven door. Puur qua tijd bekeken heeft een kind van 8 jaar hier vaak al de helft van z’n leven doorgebracht. Naarmate ze opgroeien, investeren kinderen meer en meer in taalvaardigheid, onderwijs, opleiding, cultuur, hobby’s, vriendschappen, relaties, ...

Onze centrale stelling is dat op grond van het IVRK de overheid bijzondere verplichtingen ten opzichte van alle minderjarigen heeft, ongeacht de geldigheid van hun verblijfstitel. Kinderen zonder status zijn nog geen kinderen zonder statuut.

1 Wat vertellen kinderen aan de Kinderrechtencommissaris?

Vooraf wanneer de uitwijzing dreigt wordt het Kinderrechtencommissariaat gecontacteerd. Mensen begrijpen niet waarom ze na zoveel jaar België moeten verlaten. Tal van kinderen hebben vrienden, doen hun best op school, wonen graag in hun vertrouwde buurt en toch worden ze uitgewezen. Ook directies en leerkrachten contacteren ons wanneer de uitwijzing van hun leerling dreigt.

‘Ik word geconfronteerd met een uitwijzing. In onze school zitten twee Kosovaarse broers. Samen met hun ouders zijn ze het land gevlucht. Ze komen al 6 jaar naar mijn school en zitten nu in het vijfde leerjaar. Vandaag vertelde de vader dat hun verzoek om in ons land te blijven onontvankelijk is en dat ze het land moeten verlaten. Het hele schoolteam is heel bezorgd om hun toekomst.’

Voor kinderen en jongeren is de uitwijzing ondragelijk. Ze zijn bang voor de uitwijzing en de onzekere toekomst die daarop volgt. Ze horen allerlei verhalen over de manier waarop ze zullen worden opgepakt.

5 KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 1998-1999, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 1999, p. 95.
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 1999-2000, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2000, p. 75.
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2000-2001, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2001, p. 132.
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2001-2002, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2002, p. 140.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2002-2003, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2003, p. 134.
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2003-2004, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2004, p. 133-134.
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Jaarverslag 2004-2005, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2005, p. 108 en 138.

‘Onze asielaanvraag is afgewezen. Is het waar dat de politie ‘s morgens vroeg aan de deur staat om ons op te pakken en ons geen tijd laat om onze spullen te pakken. Ik kan toch niet elke avond mijn koffers pakken.’

Kinderen die in een gesloten centrum zitten, kunnen ons heel moeilijk contacteren. Derden die zich over het lot van de opgesloten kinderen en ouders ontfermen, contacteren ons in hun plaats. Uit die meldingen blijkt dat het regime in de gesloten centra niet tegemoet komt aan de noden van minderjarigen. Een regelmatige bezoeker en een meisje vertellen.

‘Een moeder en haar 2-jarig dochtertje verblijven in een gesloten centrum. Alle lichten gaan om 23 uur uit. Ook die van hun cel. Haar kind slaat geregeld in paniek. Voor de moeder is het zo goed als onmogelijk om haar kind te troosten. De vensters kunnen niet zo maar open. Dit moet vooraf aan de directie worden aangevraagd. De moeder kan niet tegemoetkomen aan de noden van haar kind.’

‘Ik wil terug naar school. Ik zit al enkele weken hier opgesloten. Ik ga in hongerstaking want ze moeten me vrij laten. Ik moet terug naar school gaan.’

Kinderen die worden vrijgelaten, vertellen wel hun verhaal aan de Kinderrechtencommissaris. Ze melden dat de opsluiting een periode is van angst, verveling, eenzaamheid en onbegrip.

Naast de meldingen rond opsluiting en verwijdering, krijgen we ook vragen over regularisatie en meldingen van NBM. NBM worden nog steeds in gesloten centra opgevangen. Vaak beschikken ze niet over de nodige documenten om een statuut te kunnen aanvragen. Ook andere aspecten van de asielwetgeving, bijvoorbeeld het Dublin-akkoord, zijn nefast voor NBM.

‘De twee NBM, van wie ik voogd ben, zijn via Griekenland naar België gevlucht. Ze zijn nu 6 maanden in België. Door het Dublin-akkoord moeten ze nu terug naar Griekenland. Mijn NBM zeggen dat ze in Griekenland papieren hebben getekend omdat ze moesten. Ze wisten niet wat ze tekenden. Niemand heeft het hen uitgelegd. Mijn NBM zeggen dat de opvang in Griekenland vreselijk is. Toch worden ze teruggestuurd omdat ze daar, zonder dat ze het wisten, hun asielaanvraag hebben ondertekend.’

Voogden maken melding over opvangproblemen bij NBM. Vaak is opvang bij Jongerenwelzijn het meest aangewezen, tenslotte hebben tal van NBM trauma's meegemaakt. Toch kunnen ze niet altijd op deze opvang rekenen. De doorstroming van de opvang bij Fedasil naar de opvang bij Jongerenwelzijn verloopt stroef. Daarnaast klagen de voogden ook moeilijkheden bij de zoektocht naar ‘een duurzame oplossing’ aan. Noch de NBM, noch de ouders in het land van het land herkomst wensen mee te werken aan een gezinshereniging en toch wordt de NBM teruggestuurd.

‘Ik ben voogd van 2 NBM uit Kongo. De ouders zijn nog in Kongo. Oorspronkelijk waren de ouders bereid om hen in Kongo op te vangen maar nu zijn ze daar op teruggekomen. Ook de NBM waren oorspronkelijk bereid om terug te keren. Omdat de ouders hen nu niet meer willen opvangen, willen de NBM nu ook niet meer terug. DVZ is echter van mening dat de NBM terug naar Kongo moeten.’

2 Hoe zit dit dossier in elkaar?

In dit dossier focussen we vanuit de positie van het kind op verschillende aspecten. We werken aan de hand van thema's die vanuit de realiteit naar voor komen en aanknopingspunten vinden bij verschillende rechten voor minderjarigen zoals die in het IVRK worden geformuleerd.

Na een situering van het thema, besteden we aandacht aan getuigenissen van kinderen, jongeren en ouders. De getuigenissen⁶ komen uit:

- het kwalitatief DCI-onderzoek van Drs. Kordula Braat met 40 (illegale) kinderen;
- de interviews van Bart Demyttenaere met Enis, Aïda, Anesa en Irinel;
- de publicatie van 'What do you think?';
- het proefschrift van Ilse Derluyn;
de onderzoeksresultaten van de 683 minderjarigen die Stéphanie De Smet opvolgde;
- en de eigen gesprekken met kinderen en ouders in de gesloten centra.

Ook de input van het werkveld komt aan bod. Aan het eind van elk hoofdstuk formuleren we waar mogelijk concrete adviezen aan het beleid.

In **'Traumatiserende onzekerheid'** openen we met getuigenissen van kinderen en ouders in precair verblijf. Precair verblijf verwijst niet louter naar het leven in illegaliteit. Het gaat ook over leven zonder zekerheid (materieel, financieel, emotioneel...) en leven met een continue dreiging van verlies en een 'negatief' verdict. Zowel de pre- als post-migratie stressoren tasten hun psychisch welzijn aan.

Vervolgens geven we een overzicht van **'Internationale ijkpunten'**. Internationale instrumenten kunnen immers een stimulans zijn tot versteviging van de rechtspositie van minderjarige vreemdelingen.

In **'Kinderen op zoek naar papieren'** lichten we de wirwar aan verblijfsstatuten en diverse bevoegdheden toe. We richten onze aandacht op de vereiste papieren van kinderen met en kinderen zonder ouders. De nieuwe asielprocedure uit de gewijzigde Vreemdelingenwet wordt toegelicht. In de getuigenissen worden hun ervaringen met de papierenstrijd en de daarmee samengaande onzekerheden belicht.

Daarna komen we bij het thema **'Het leven in afwachting van'**. Wie wordt waar opgevangen en hoe worden mensen ondergebracht? Hoe zal de opvang na de nieuwe opvangwet verlopen? We geven een overzicht van het netwerk van verschillende opvangvoorzieningen en gaan na hoe de situatie concreet voor kinderen met en zonder ouders geregeld is.

De getuigenissen kaarten naast de moeilijkheden in de geregelde opvang ook het gebrek aan opvang voor illegale kinderen en gezinnen aan.

---

⁶ BRAAT, K., *Ik ben er wel, maar ze zien me niet*, Amsterdam, Defence for Children International Nederland, 2004. DEMYTTEAERE, B., HANNES, N. en TELEMANS, D., *Verkeerde tijd, verkeerde plaats. Ontmoetingen met vluchtelingen*, Roeselare, Roularta Books, 2005. WHAT DO YOU THINK?, *Boodschap van de niet-begeleide minderjarige vreemdeling*, Brussel, Unicef, 2003. DERLUYN, I., *Emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee minors*, Proefschrift ingediend tot het behalen van de academische graad van Doctor in de Pedagogische Wetenschappen, Gent, Academia Press, 2005. DE SMET, S., *Het profiel en de traject-monitoring van de niet-begeleide minderjarige asielzoekers in België*, Brussel, Fedasil en Child Focus, 2005. Verder in dit dossier nemen we geen specifieke verwijzingen naar deze bronnen meer op.

In het hoofdstuk **‘Onderwijs in onzekerheid’** beschrijven we hoe het fundamenteel recht op onderwijs voor deze minderjarigen vorm krijgt. De toegang tot het onderwijs voor minderjarigen in precair verblijf is relatief goed geregeld, zij het dat de uitoefening van dit recht overschaduwd wordt door de dreiging van uitwijzing.

Uit de getuigenissen blijkt hoe belangrijk de school voor hen is en hoe ze zich daar veilig en ‘onder vrienden’ voelen.

Het IVRK hanteert een strenge norm als het om opsluiting gaat. Onmenselijke behandeling is ontoelaatbaar en opsluiting kan enkel als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur. Bovendien kunnen minderjarigen niet samen met andere volwassenen worden opgesloten. Toch verblijven er in de Belgische gesloten centra ook gezinnen met minderjarige kinderen. In het hoofdstuk **‘De opsluiting, het einde?’** belichten we hun situatie in de gesloten centra.

Elk hoofdstuk werd a.d.h.v. gesprekstafels ter bespreking aan experts en aan mensen werkzaam op het veld voorgelegd. Hun inzichten gaven ons bijkomende informatie, bedenkingen en suggesties die ook in dit dossier verwerkt werden.

We zijn dhr. Steven Bouckaert (Katholieke Universiteit Leuven – Instituut voor Vreemdelingenrecht), mevr. Margot Cloet (Minor-Ndako), mevr. Katrien De Grauwe (Federale Overheidsdienst Justitie – Dienst Voogdij), mevr. Anne Dussart (Caritas International), dhr. Bernard Georis (Federale Overheidsdienst Justitie – Dienst Voogdij), dhr. Dirk Van Den Bulck (Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen), mevr. Liesbeth Van Hoorick (Vluchtelingenwerk Vlaanderen), dhr. Benoît Van Keirsbilck (Service Droit des Jeunes) en dhr. Stef Vercruyssen (Fedasil – OOC Steenokkerzeel) dankbaar voor hun bijdrage aan de hoofdstukken: ‘Kinderen op zoek naar papieren’ en ‘Het leven in afwachting van’.

We wensen dhr. Yves Bocklandt (Beweging voor Kinderen Zonder Papieren), mevr. Kika Carpentier (basisschool ‘t klimrek – Gent), mevr. Chris Deloof (Departement Onderwijs), mevr. Karen Malfliet (Kom-Pas Gent), dhr. Frederic Roekens (Departement Onderwijs), mevr. Martine Van Boven (Technisch Berkenboom-Instituut) en dhr. Gunther Van Neste (Vlaams Minderhedencentrum) te bedanken voor hun bijdrage aan het hoofdstuk ‘Onderwijs in onzekerheid’.

En we zijn mevr. Ermeline Debruyne (Caritas International), mevr. Lucia Dehaene (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Leuven), mevr. Annick Vermeersch (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding) en dhr. Piet Willems (Beweging voor Kinderen Zonder Papieren) dankbaar voor hun bijdrage aan het hoofdstuk ‘De opsluiting, het einde?’.

traumatiserende

2

Hoofdstuk

onzekerheid

'September is nog ver weg. Er kan nog van alles gebeuren. Ik weet alleen zeker dat het vandaag 27 juli 2004 is en dat ik vandaag dus precies zeventien jaar en vijf maanden oud ben. Dat is de enige zekerheid die ik momenteel heb.'

Getuigen kinderen over hun precair verblijf dan vind je meestal één rode draad in hun getuigenissen terug: de onzekerheid, het gebrek aan toekomst of bestaanszekerheid en hun traumatische ervaringen, ervaren ze als het meest ondraaglijk. Een fundamenteel gebrek aan stabiliteit en zekerheid overheerst. Vele kinderen leven voortdurend met vragen. Word ik morgen in hetzelfde huis wakker? Leg ik dezelfde weg naar school af? Zal ik mijn vriendjes nog zien? Zal ik 's avonds samen met mijn ouders eten? Zal ik moe in mijn bed kunnen kruipen en overmorgen weer in hetzelfde huis wakker worden?

Zolang er geen verblijfsvergunning of er geen asiel is toegekend, hebben deze kinderen deze evidente en noodzakelijke stabiliteit niet. Ze leven in onrust en voortdurend onder stress. Tot dan is het overleven met de voortdurende dreiging van geen goede papieren krijgen, alles te verliezen en mogelijks teruggestuurd te worden naar de bedreigende situatie waarvan ze vluchtten.

De dreiging van de uitzetting is voortdurend aanwezig. Sommige kinderen hebben met hun eigen ogen gezien hoe gezinnen opgepakt worden. Ze hebben gezien hoe hun vader zichzelf verminkt in het bijzijn van de politie. Ze zijn zelf in alle haast samen met hun ouders of alleen gevlucht uit hun land van herkomst. Ze horen verhalen over meisjes die op het werk van hun zus zijn opgepakt. Ze duiken in alle haast onder en verlaten weer eens hun school. Of ze merken dat hun klasgenootjes plots uit de onthaalklas zijn verdwenen en niet meer terugkomen. Waar hun klasgenootjes heen zijn, weten ze niet.

In dit hoofdstuk laten we wetenschappers, kinderen en ouders over die onzekerheid aan het woord.

1 Wat vertellen wetenschappers?

Stilletjes aan vind je meer literatuur over kinderen in precair verblijf. Hun psychische gezondheid komt in thesen,⁷ in handboeken⁸ en in wetenschappelijke literatuur⁹ aan bod. In Vlaanderen en Nederland vind je publicaties over hoe kinderen op de vlucht het best worden begeleid en onthaald.¹⁰ In 2006 publiceerde een groep gedragswetenschappers, kinderpsychiaters en artsen met deskundigheid in de ontwikkeling van kinderen een overzichtsartikel over de psychische schade die kinderen met precair verblijf oplopen.¹¹ Op basis van hun eigen onderzoek en meerdere wetenschappelijke publicaties komen ze tot de volgende conclusie:

⁷ Zie bijvoorbeeld: BROSENS, G., *Sociale netwerken van alleenstaande minderjarige asielzoekers. Een case study bij de AMA's in het open opvangcentrum van Kapellen*, Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Licentiaat in de Sociologie, Katholieke Universiteit Leuven, 2003-2004.

⁸ DE HAENE, L. en GRIETENS, H., "Vluchtelingenkinderen en -jongeren" in GRIETENS, H., VANDERFAELLIE, W., HELLINCKX, W. en RUIJSSENAARS, W. (red), *Handboek Orthopedagogische hulpverlening*, Leuven, Acco, 2005, p. 367-394.

⁹ Zie bijvoorbeeld: LUSTIG, S.L., KIA-KEATING, M., KNIGHT, M.W., GELTMAN, P., ELLIS, H., KINZIE, J.D., KEANE, T. en SAXE, G.N., "Review of child and adolescent refugee mental health", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 2004, 43, p. 24-36. ALMQVIST, K. en BROBERG, A.G., "Mental health and social adjustment in young refugee children in a follow-up three and a half years after setting in Sweden", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 1999, 38, p. 723-730. AJDUKOVIC, M. en AJDUKOVIC, D., "Impact of displacement on the psychological well-being of refugee children", *International Review of Psychiatry*, 1998, 10, p. 186-195. SMITH, P., PERRIN, S., YULE, W. en RABE-HESKETH, S., "War Exposure and maternal reactions in the psychological adjustment of children from Bosnia-Herzegovina", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2001, 42, p. 395-404. HJERN, A., ANGEL, B. en JEPSSON, O., "Political violence, family stress and mental health of refugee children in exile", *Scandinavian Journal of Social Medicine*, 1998, 26, p. 18-25. MILLER, K.E., MUZUROVIC, J., WORTHINGTON, G.J., TIPPING, S. en GOLDMAN, A., "Bosnian refugees and the stressors of exile: A narrative study", *American Journal of Orthopsychiatry*,

2002, 72, p. 341-354. ROUSSEAU, C., DRAPEAU, A. en CORIN, E., "Risk and protective factors in Central American and South-east Asian refugee children", *Journal of Refugee Studies*, 1998, 11, p. 20-37. SINNERBRINCK, I., FIELD, A., MANICAVASAGAR, V. en STEEL, Z., "Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: Association with pre-migration and post-migration stressors", *British Journal of Psychiatry*, 1997, 170, p. 351-357. SACK, W.H., CLARKE, G.N. en SEELY, J., "Multiple forms of stress in Cambodian adolescent refugees", *Child Development*, 1996, 67, p. 107-116. HODES, M., "Psychologically distressed refugee children in the United Kingdom", *Child Psychology and Psychiatry Review*, 2000, 5, p. 57-68.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: PLYSIER, S., *Kinderen met een tweede huid. Onthaal van kinderen op de vlucht*, Antwerpen - Apeldoorn, Garant, 2003. DERLUYN, I., WILLE, B., DE SMET, T. en BROEKAERT E., *Op weg. Psychosociale en therapeutische begeleiding van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen*, Antwerpen - Apeldoorn, Garant, 2005. Op de site van PHAROS - Kenniscentrum vluchtelingen en gezondheid - vind je tientallen publicaties over de begeleiding en de psychische gezondheid van vluchtelingen, zie: www.pharos.nl.

¹¹ KALVERBOER, M. E. en ZIJLSTRA, A. E., *De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet*, zie: <http://www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/nl/dci/Proefproces/kalverboerzijlstrajuli2006.pdf>. Dezelfde informatie over trauma's en verlieservaringen gaf ook mevr. H. Smits, therapeute bij Solentia VUB, mee op het open Forum van de Kinderrechtcoalitie op 21 juni 2007.

‘Uit wetenschappelijk onderzoek naar essentiële ontwikkelingsvoorwaarden blijkt dat voortdurende bestaansonzekerheid bij vrijwel elk kind tot ontwikkelingsschade leidt. De ernst van de schade hangt af van verschillende factoren zoals: de eigen ervaringen of die van de ouders in het land van oorsprong, de opvoedingssituatie en de langdurige asielprocedure. Steeds duidelijker wordt dat asielzoekerskinderen na een lange asielprocedure met de daarmee samenhangende bestaansonzekerheid in hun ontwikkeling bedreigd worden. Psychiatrische stoornissen bij asielzoekerskinderen zijn direct gerelateerd aan die bestaansonzekerheid. Ouders van asielzoekerskinderen zijn vaak wanhopig en ontheemd. Ze worden door hun eigen problemen in beslag genomen en hebben soms zelf psychiatrische problemen. Hun opvoedingskwaliteiten gaan achteruit. De nodige randvoorwaarden voor een veilige gezinscontext ontbreken en hoe langer de onzekerheid duurt hoe ernstiger de problematiek van de ouders wordt. Asielzoekerskinderen groeien op in een context waarin angst, onveiligheid en onzekerheid continu aanwezig is en die soms letterlijk ‘ziekmakend’ is. Buiten de gezinscontext beleven ze vormen van discriminatie en uitsluiting waardoor vriendschappen en sociale banden worden afgebroken. De kinderen gaan onder hun niveau presteren en verliezen de moed om nieuwe vriendschappen aan te gaan. Ze ervaren te weinig steun waardoor ze soms onvoldoende aan de samenleving kunnen participeren. In aanleg gezonde kinderen raken beschadigd door de jarenlange periode van bestaansonzekerheid.’

Naast de bovenstaande problemen somt men nog de volgende specifieke problemen per leeftijdsgroep op:

- Sommige kinderen van 0 tot 5 jaar zijn onveilig gehecht waardoor ze op vele gebieden problemen hebben. De eigen problematiek van de ouders staat een affectieve relatie met de kinderen in de weg. Ouders brengen soms hun angsten op hun kinderen over. Sommige kinderen worden niet goed verzorgd omdat randvoorwaarden zoals: een veilige fysieke directe omgeving, ruimte, verwarming, kleding, voeding, inkomen ontbreken. Deze kinderen laten onrustig, druk of juist teruggetrokken, angstig gedrag zien. Ze ervaren problemen in het contact met andere kinderen.
- Bij kinderen in de basisschoolleeftijd (6 – 12 jaar) kan er sprake zijn van parentificatie. Sommige ouders kunnen door de eigen problemen geen liefde en leiding geven. De oudste kinderen in deze leeftijdsgroep nemen de opvoeding en verzorging van hun jongere broertjes en/of zusjes over waardoor hun eigen ontwikkeling in het gedrang komt. De meeste kinderen in die leeftijdsgroep voelen zich afgewezen door de samenleving. Ze hebben de vele verhuizingen meegemaakt. Ze snappen niet waarom hun positie anders is dan die van de ‘andere’ kinderen. Ze willen er gewoon bijhoren. Ze gaan tenslotte naar school, beheersen na een paar jaar de taal en brengen veel tijd door met de juf en hun klasgenoten. Ze ontwikkelen een identiteit die op de taal en de Westerse omgangsvormen gestoeld is. Ze maken deel uit van hun sociale omgeving en spiegelen zich er ook aan wanneer ze over hun eigen identiteit en toekomstperspectieven spreken.
- Ook de adolescenten (12 – 18 jaar) voelen zich afgewezen. Ze ervaren zeer sterk dat de samenleving hen afwijst. Dit lijdt bij veel kinderen tot een gevoel van schaamte en een zeer negatief zelfbeeld. De adolescenten zijn teleurgesteld en soms boos vanwege het immigratiebeleid. De jongeren vragen zich af wat ze misdaan hebben en waar ze een dergelijke behandeling aan verdiend hebben. Ook de omgang met de leeftijdsgenoten wordt vaak bemoeilijkt omdat ze hun leeftijdsgenoten geen deelgenoot kunnen maken van de problemen die ze in hun gezin ervaren. Veel kinderen zijn eenzaam. Ze kampen met een laag zelfwaardegevoel en een verstoorde identiteit. Ze ervaren vertwijfeling rond de eigen mogelijkheden. Ze ervaren ambivalentie en interne conflicten rond culturele waarden. Ze balanceren tussen een gebroken verleden en een toekomst zonder houvast.

2 Wat vertellen kinderen en ouders?

In het DCI-onderzoek is onzekerheid in alle getuigenissen een vast gegeven. Of de kinderen nu getuigen over school, vrije tijd, gezondheid, vriendjes, papieren of huisvesting, alles wat ze hebben en beleven is bepaald door hun precair verblijf. Een derde van de kinderen in het DCI-onderzoek heeft last van nachtmerries, slaapwandelen, inslaapproblemen, hoofdpijn, buikpijn en haaruitval. Psychische hulpverlening is voor deze kinderen moeilijk. Vaak blijft het echter symptoombestrijding want de feitelijke leefomstandigheden van de kinderen, met alle onzekerheden van dien, blijven hetzelfde. Of de kinderen zich ondanks die onzekerheid psychisch staande weten te houden, hangt af van hun copingstijl, hun sociale netwerk, hun traumatisch verleden en de steun die ze bij hun ouders vinden.

‘Mijn zus krijgt medicijnen. Ik niet, tenminste nog niet. Ik heb bloed geprikt maar ik moet nog terugkomen voor de uitslag. Omdat ik onwijze hoofdpijn heb. Hoofdpijn en duizeligheid en misselijk. Maar die hoofdpijn komt gewoon van de zenuwen van thuis. Omdat je gewoon te veel nadenkt over wat je nou moet gaan doen als je terugmoet. Dan lig je soms op bed en dan denk je van: ‘O, wat ga ik doen als ik terug moet, ga ik weglopen?’ Weglopen, en dan tegen andere mensen zeggen: ‘Mag ik bij jullie komen wonen?’ Of zelfmoord plegen? Zo zit ik altijd te denken.’

Twee andere kinderen die niet naar school gaan omdat ze op hun broertje en zusje passen zeggen:

‘Ik heb helemaal geen energie meer en kan helemaal niet goed slapen. Ik ben alleen maar aan het denken aan wat er morgen kan gebeuren. En wat als de politie komt? Ik weet het allemaal niet meer. Het duurt voor ons allemaal te lang. Eén dag duurt voor ons vier dagen. Als wij opstaan begint de hoofdpijn al. Als wij naar buiten gaan, zien we overal gezinnen die samen zijn. Dat is heel moeilijk voor ons.’

Om met de ondraaglijkheid van hun bestaansonzekerheid om te gaan proberen de kinderen het te negeren of te vergeten, willen ze er niet over praten, lachen ze het weg, doen ze alsof er niets aan de hand is of proberen ze bij de dag te leven. Sommige kinderen blijven hopen en vasthouden aan hun overtuiging dat het allemaal goed komt. Andere kinderen zijn actief met hun situatie bezig. Ze doen mee aan protestacties, schrijven brieven, geven hun mening in de media. Of trekken zich juist terug, weg van de bedreigende buitenwereld.

Twee meisjes en twee jongens vertellen:

‘Ze hebben geregeld dat ik met mensen kan praten. Ze zeggen dat ik niet makkelijk over mijn problemen kan praten. En dat willen ze wel. Eigenlijk heb ik er geen behoefte aan en ik was er ook tegen. Maar later heb ik gezegd dat ik toch wel zal gaan. Het maakt ook eigenlijk niet uit.’

‘Volgens mij denk ik dat we het wel gaan halen, want ik heb het in mijn hoofd staan, van jullie gaan dit wel halen.’

‘Soms, dan heb ik klasgenoten die zeggen: ‘later ga ik daar en daar werken’ en dat kan ik niet zeggen. Want ik weet niet wat er later gebeurt. Dus daarom kan ik niet over later nadenken. Daarom heb ik zoiets van: Hé, ik leef vandaag en ik zorg voor vandaag en morgen zie ik dan wel weer.’

‘Maar we blijven doorvechten, want dat moet!’

Op de vraag of ze ook steun bij anderen vinden, antwoorden de kinderen dat ze dat meestal aan hun directe omgeving en ouders ontleen. Soms kloppen ze aan bij vrienden, een leerkracht of een begeleider. Maar meestal praten ze liever niet met mensen buiten hun gezin over hun situatie. Een andere steunbron is hun geloof. Een derde van de kinderen in het DCI-onderzoek bidt tot God of Allah om hen te helpen. Wanneer kinderen geen steun bij hun ouders vinden, hebben ze het moeilijk en kunnen er psychische problemen ontstaan. Door de langdurige uitzichtloze situatie geraken sommige ouders depressief. Ze hebben geen oog voor de behoeften van hun kinderen. Ze vinden geen energie om hun kinderen adequaat te verzorgen of in te spelen op hun noden. Niet zelden proberen deze kinderen hun ouders te ontzien door de verzorgende taken op zich te nemen of hun eigen problemen voor zich te houden. Twee ouders vertellen.

‘Ik ben helemaal leeg. Na 12 jaar zijn mijn krachten echt op. Wij hebben de kinderen altijd hoop gegeven. Maar nu heeft het geen zin meer. Ik heb geen krachten meer. Ik ben het zat. Thuis ben ik ook niet gezellig voor de kinderen en voor mijn vrouw. Ik maak altijd problemen en ruzie. Ik vind het echt een probleem dat ik zo geworden ben. Mijn dochter en mijn gezin gaan er stuk aan. Of we staan straks op straat. Ik ben echt bang.’

‘Ja wat kan ik doen? Gewoon dat de meisjes goed eten, dat het voor de meisjes in huis gezellig is. Ja maar de laatste tijd heb ik geen zin meer. Dus nu proberen zij hier iets leuks in huis te maken.’

Een 11-jarig jongetje dat bewust zwijgt over het feit dat zijn broertje erg gepest wordt op school, zegt:

‘Ze heeft al zoveel aan haar hoofd, dan zou ze dat er ook nog bij krijgen.’

Zowel voor, tijdens als na de vlucht ervaren vluchtelingengezinnen veel stress en conflict. Vóór de feitelijke vlucht maken sommige kinderen en ouders ontbering en levensbedreigende gebeurtenissen mee. Tijdens de vlucht ligt hun leven soms in handen van uitbuitende mensenhandelaars. En na de vlucht hebben ze opnieuw nauwelijks controle over hun eigen leven en gezin. De controle ligt nu in handen van officiële instanties. In een periode waarin de kinderen alleen nog maar hun ouders hebben om op terug te vallen – alle externe steunbronnen zijn weggefallen – vervaagt de beschikbaarheid van de ouders. De ouders zitten zelf met trauma's en stress. Huishoudelijk geweld en gezinsconflicten zijn tijdens de opeenvolgende migratiefases geen zeldzaamheid meer.

Naast de verminderde ouderlijke steun en de parentificatie die er soms uit volgt, voelen sommige kinderen ook de hoge verwachtingen van hun ouders. Sommige ouders zien hun kinderen als de dragers van de toekomst. De toekomst van het gezin wordt in hun handen gelegd. Ze doen zo goed mogelijk hun best en trachten het culturele verlies van hun ouders te verzachten door zich als volmaakte vertegenwoordigers van hun cultuur te gedragen.¹²

Ook Ilse Derluyn¹³ wijst in haar proefschrift op de psychische problemen die kinderen in precair verblijf ervaren.

‘People fleeing from war or persecution, from poverty or disasters is a worldwide phenomenon of all time. Also minors leave their home countries, and migrate to build a new life in an unknown country. This experience of migration can place young people at risk for the development of emotional and behavioural problems. Four factors might influence this: at first, all migrating children and adolescents share the experience of loss and separations: the loss of one's home and belongings, familiar environment, friends and relatives, usual

¹² DE HAENE, L. en GRIETENS, H., o.c., p. 37.

¹³ DERLUYN, I., o.c., p. 118-122.

patterns of family life and education, social network and cultural context. The escape breaks up the existing family system, and refugees lose not only their social heritage, but also their social identity, bound to their origin. Thirdly, refugee and migrant minors may have to deal with direct and indirect traumatic experiences they have encountered before or during the escape from their home land. Finally, they have to start a new life in an unknown country, often without knowing if they can stay or not, they have to adapt to a new society, build a new social network, learn a new language and new cultural practices, they may encounter teasing and bullying, and many migrant families are forced into marginalized positions.'

In haar proefschrift pleit Ilse Derluyn voor extra aandacht voor het psychische welzijn van meisjes, minderjarigen met traumatische ervaringen en NBM. Tussen 41% en 58% van de NBM heeft emotionele problemen en vertoont ernstige angst, depressie en posttraumatische stress symptomen.¹⁴

De getuigenissen van de NBM die ze in haar proefschrift aan het woord laat onderschrijven de kwantitatieve wetenschappelijke resultaten van haar proefschrift.

'When I see too much problems and thinking about problems, then I'm going to ... everything is finished, no happiness. I'm smiling, you know, in parties, when friends sitting, with the person I'm sitting I'm happy. But when I'm alone, I'm crying too much. Everybody see at my face, at my lips: smile, but in heart, I'm crying, always.'

'Everybody's feelings is always normal. But I'm feeling always no normal inside, no normal, no relax ... always depressions, always a lot of pains.'

'Just every day, daily life, job, school, tensions of the Commissioner, constantly nervous, constantly thoughts, constantly something, now, every day, exhausting, being tired. Now for example, it is with my third interview. If I get a negative answer, then I will be very angry, then I will be angry because of my job and I really like my job, I really like this very much. I would be very sad about this.'

'You have to try to stay happy, but this is not easy... In my head, it is very difficult. The things I had, the things I have ... and language, language is the major problem. One of the greatest problems at the beginning, you cannot say what you want. This is really very difficult. If you are far away from your country, then you miss a lot of things. You have to adapt and adapt. I have to adapt all the time. I am in this society, so I have to adapt myself. But in the big things, as in things nobody sees. This is difficult. That is why you change... Culture determine so much, the way of contact, language of the children, language of the elderly, everything. Always try to move forward ...'

De NBM van het 'What do you think?'-project kaarten dezelfde moeilijkheden aan. Tijdens de asielprocedure komen de trauma's die ze hebben ondergaan telkens naar boven. Sommige minderjarigen zijn er niet klaar voor om aan de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) te vertellen wat ze allemaal hebben meemaakt. De asielprocedure duurt veel te lang en die lange wachttijd is verschrikkelijk. Ze weten niet wat er zal gebeuren. Die onzekerheid tast hun gezondheid en moraal aan. Elke dag vragen ze zich af wat ze nog zullen tegenkomen, of de politie hen zal komen zoeken en of ze naar hun land zullen terug gestuurd worden.

¹⁴ DERLUYN, I., o.c., p. 139.

Irinel, de Moldavische alleenstaande jongen die Bart Demyttenaere interviewde, omschrijft het als volgt:

'Ik probeer zo weinig mogelijk over mijn toekomst na te denken. Ik wil er echt niet over praten. Waarschijnlijk ga ik in september naar school. Misschien word ik lid van een voetbalploeg in de buurt. Heel misschien. Als ik hier dan nog ben. September is nog ver weg. Er kan nog van alles gebeuren. Ik weet alleen zeker dat het vandaag 27 juli 2004 is en dat ik vandaag dus precies zeventien jaar en vijf maanden oud ben. Dat is de enige zekerheid die momenteel heb.'

3

internationale

Hoofdstuk

ijkpunten

'Children do have rights, even if their stay in the country is not regularized.'¹⁵

Thomas Hammarberg, mensenrechtencommissaris, de Raad van Europa.

Mensenrechten en kinderrechten kunnen op verschillende manieren worden benaderd. De doorsnee benadering is de minimale benadering. Een minimumnorm wordt opgesteld. Een grens wordt vastgelegd en gewaarborgd. Een andere benadering is de maximale benadering. Er wordt actief gezocht naar die beleidsoptie die het meest bijdraagt aan de ontwikkeling en de effectieve bescherming van mensenrechten. Welvarende democratische landen zoals België beperken zich al te zeer tot de minimale benadering, terwijl ze vanuit hun lange mensenrechten-traditie naar de maximale benadering zouden moeten streven.¹⁶

Hieronder geven we een niet-exhaustieve opsomming van relevante ijkpunten, opgedeeld in juridisch bindende normen en moreel gezaghebbende instrumenten.¹⁷ Vervolgens geven we de belangrijkste rechtspraak van de mensenrechtenhoven weer.

1 Bindende rechtsnormen

1.1. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind¹⁸

Het IVRK verankert, institutionaliseert en vertaalt de mensenrechten naar kinderen toe. Het vult het bestaande mensenrechteninstrumentarium voor kinderen met bijzondere rechten aan, en het omvat zowel burgerlijke en politieke rechten, als sociale, economische en culturele rechten.

De verdragsbepalingen worden vaak volgens 3 P's ingedeeld: de P van **Participation** (het recht op deelname aan het maatschappelijk leven), de P van **Protection** (het recht op bescherming) en de P van **Provision** (het recht op voorzieningen als onderwijs, sociale zekerheid, hulpverlening...). Geen van deze P's overweegt op een ander, alle rechten zijn interdependent.

Daarnaast onderscheidt men ook bepalingen die voor alle kinderen gelden en bepalingen die van toepassing zijn op bijzondere doelgroepen. Het recht op onderwijs, inspraak, gezondheidszorg, respect voor het gezinsleven, verbod op discriminatie, bescherming van de integriteit... zijn bepalingen die voor alle kinderen gelden. Een aantal bepalingen gelden voor kinderen en jongeren die extra bescherming verdienen. Het gaat bijvoorbeeld om kinderen die gescheiden zijn van hun gezin, kinderen met een handicap en ook minderjarige vluchtelingen.

Zonder afbreuk te doen aan de rechten die voor alle kinderen gelden, voorziet artikel 22 van het IVRK extra bescherming voor minderjarige asielzoekers:

'1. De Staten die partij zijn, nemen passende maatregelen om te waarborgen dat een kind dat de vluchtelingenstatus wil verkrijgen of dat in overeenstemming met de toepasselijke internationale of nationale rechtsregels en procedures als vluchteling wordt beschouwd, ongeacht of het al dan niet door zijn ouders of door iemand anders wordt begeleid, passende bescherming en humanitaire bijstand krijgt bij het genot van de van toepassing zijnde rechten beschreven in dit Verdrag en in andere internationale akten inzake de rechten van de mens of humanitaire akten waarbij de bedoelde Staten partij zijn.'

¹⁵ HAMMARBERG, T., "The rights of children in migration must be defended", *Save the Children Sweden Conference: 'Focus on children in migration. From a European research and method perspective'*, 20-21 maart, Warschau, zie: www.rb.se.

¹⁶ BREMS, E., "Inclusie, burgerschap en de Grondwet" in JUDO, F. en GEUDENS, G. (eds), *Burgerschap, inburgering en migratie*, Gent, De Boeck en Larcier, 2007, p. 21. e.v.

¹⁷ BOUCKAERT, S., *Documentloze vreemdelingen. Grondrechtenbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 2007, geeft een uitermate diepgaande bespreking van de doorwerking van grondrechten.

¹⁸ NEWELL, P. en HODGKIN, R., *Implementation Handbook for the Convention of the rights of the child*, Genève, Unicef, 2002.

2. Hiertoe verlenen de Staten die partij zijn, naar zij passend achten, hun medewerking aan alle inspanningen van de Verenigde Naties en andere bevoegde intergouvernementele of niet-gouvernementele organisaties die met de Verenigde Naties samenwerken, om dat kind te beschermen en bij te staan en de ouders of andere gezinsleden op te sporen van een kind dat vluchteling is, teneinde de nodige inlichtingen te verkrijgen voor hereniging van het kind met het gezin waartoe het behoort. In gevallen waar geen ouders of andere familieleden kunnen worden gevonden, wordt aan het kind, overeenkomstig de in dit Verdrag omschreven beginselen, dezelfde bescherming verleend als aan ieder ander kind dat, om welke reden ook, blijvend of tijdelijk het leven in een gezin moet ontberen.'

De eerste paragraaf kent expliciet alle rechten van het IVRK aan minderjarige vluchtelingen toe en stelt dat minderjarige vluchtelingen een kwetsbare groep is. De overheid moet zorgen voor extra bijstand en bescherming. Zowel begeleide als niet begeleide minderjarige vluchtelingen moeten extra beschermd worden. De tweede paragraaf benadrukt het belang van familiehereniging. De staten moeten het nodige doen om de familieleden van de minderjarige vluchteling op te sporen. Indien dit niet lukt, geniet het kind van extra bescherming die het IVRK voorziet voor kinderen die van hun gezin gescheiden zijn.

De bewoording van artikel 22 wijst uit dat het gaat om kinderen in de asielpprocedure. Wil dit dan zeggen dat kinderen zonder wettig verblijf de bescherming van het IVRK niet kunnen invoeren?

In de rechtspraak wordt soms gesteld dat mensen zonder wettig verblijf niet onder de toepassing van het IVRK vallen. Men stelt dat ze niet onder de rechtsmacht van de Belgische staat vallen, omdat ze nu net een illegale status hebben. Dit idee is strijdig met het beginsel van de algemene geldigheid van mensenrechten en met deze rechten zelf.¹⁹ Uit de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof blijkt dat de fysieke aanwezigheid op het territorium en niet de illegale status als relevant criterium moet gelden. Bovendien bewijst het loutere feit dat er regels zijn omtrent uitwijzing en opsluiting dat de staat rechtsmacht over deze mensen heeft.

Naast artikel 22 zijn er nog tal van andere IVRK verdragsbepalingen die van belang zijn voor zowel asielzoekers, erkende vluchtelingen als voor kinderen in illegaal verblijf:

- art. 2: non-discriminatieprincipe
- art. 3: primaat van het belang van het kind;
- art. 5: de leiding door ouders en de groeiende capaciteit van het kind;
- art. 6: (over)leven en ontwikkelen;
- art. 7: recht op naam en nationaliteit;
- art. 10: recht op gezinshereniging;
- art. 12: recht op een eigen mening van het kind en inspraak;
- art. 13: vrijheid van meningsuiting;
- art. 19: bescherming tegen mishandeling en verwaarlozing;
- art. 20: bijkomende bescherming van kinderen buiten hun gezin;
- art. 24: recht op toegang tot gezondheidszorg;
- art. 26: recht op sociale zekerheid;
- art. 27: recht op een toereikende levensstandaard;
- art. 28: recht op onderwijs;
- art. 31: recht op vrije tijd, ontspanning en culturele activiteiten;
- art. 32: bescherming tegen economische exploitatie (kinderarbeid);

¹⁹ FOLETS, M.C. en BOUCKAERT, S., "De positie van de minderjarige vreemdeling in het Belgisch recht: enkele knelpunten" in VERHELLEN, E. (ed), *Kinderrechtengids*, Deel 1-1.11, FOLETS-BOUCKAERT, 1999, p. 1-72.

- art. 34: bescherming tegen seksuele exploitatie;
- art. 35: bescherming tegen verkoop, kinderhandel of ontvoering;
- art. 36: bescherming tegen alle andere vormen van uitbuiting;
- art. 37: bescherming tegen foltering, vernederende behandeling en onwettige vrijheidsberoving.

Bij artikel 2, het non-discriminatieverbod,²⁰ heeft België een interpretatieve verklaring afgelegd. De Belgische overheid stelt dat verschillen in behandeling niet uitgesloten zijn. Zolang het verschil in behandeling op objectieve en redelijke overwegingen steunt en in overeenstemming is met de beginselen van de democratische samenleving, sluit de Belgische overheid ze niet uit. Concreet betekent dit dat de mogelijkheid open blijft om aan vreemdelingen, ook minderjarigen, niet noodzakelijk dezelfde rechten toe te kennen als aan Belgische onderdanen. Het Comité voor de Rechten van het Kind heeft België reeds twee keer aangehaand om dit voorbehoud in te trekken.²¹

Het IVRK is een betekenisvolle stimulans tot versteviging van de sociale rechtspositie van illegale minderjarigen. Hier en daar zien we dat het IVRK het statuut van de minderjarige illegale vreemdeling op het vlak van de sociale basisbescherming sterk heeft geheroriënteerd, zij het vooral op niveau van de rechtspraak.²² In verschillende gerechtelijke uitspraken wordt een doorwerking toegekend aan artikel 2 (discriminatieverbod), artikel 3 (belang van het kind), artikel 24 (gezondheidszorg) en artikel 27 (menswaardige levensstandaard) en worden inperkingen van maatschappelijke dienstverlening als strijdig met het IVRK geacht.²³ Toch moet het IVRK nog sterker op het beleid wegen. De overheid heeft immers verbintenissen aangegaan die in beleidsmaatregelen moeten worden omgezet.

1.2. Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Mensenrechten gelden voor alle mensen, zonder uitzondering naar leeftijd, geslacht, ras, afkomst, nationaliteit, religie, enz.

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) omvat als één van de belangrijkste internationale afdwingbare mensenrechtelijke kaders ook verdragsbepalingen die voor minderjarige asielzoekers relevant zijn. Een greep uit de relevante bepalingen:

- art. 1: toepasselijkheid van bepalingen op eenieder die ressorteert onder rechtsmacht van verdragsstaat;
- art. 3: verbod op foltering, onmenselijke en vernederende behandeling en bestraffing;
- art. 5: recht op vrijheid en veiligheid;
- art. 6: toegang tot de rechter, eerlijk proces;
- art. 8: eerbiediging van privé- familie- en gezinsleven;
- art. 13: daadwerkelijke rechtshulp;
- en art. 4 Vierde Protocol EVRM²⁵: verbod van collectieve uitzetting van vreemdelingen.

²⁰ With regard to art. 2, paragraph 1, according to the interpretation of the Belgian Government non-discrimination on grounds of national origin does not necessarily imply the obligation for States automatically to guarantee foreigners the same rights as their nationals. This concept should be understood as designed to rule out all arbitrary conduct but not differences in treatment based on objective and reasonable considerations, in accordance with the principles prevailing in democratic societies, zie: www.ohchr.org/english/countries/ratification/11.htm#reservations. Eenzelfde voorbehoud werd ook gemaakt bij het Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, zie ook verder in dit dossier.

²¹ Concluding Observations, 20 juni 1995, CRC/C/15/Add.38, par. 12, zie: [www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument) en Concluding Observations, 13 juni 2002, CRC/C/15/Add.178, par. 6-7, zie: [www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument).

²² BOUCKAERT, S., o.c., 2007, p. 819-1078.

²³ FOBLETS, M.C. en BOUCKAERT, S., o.c., p. 43.

²⁴ Goedgekeurd te Rome op 4 november 1950, B.S. 19 augustus 1955, err. B.S. 19 juni 1961.

²⁵ Vierde Protocol 16 september 1963 bij het Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, tot het waarborgen van bepaalde rechten en vrijheden die niet reeds in het Verdrag en in het Eerste Aanvullend Protocol daarbij zijn aangenomen, B.S. 3 oktober 1970.

Elk Belgisch rechtscollège is verplicht om het EVRM rechtstreeks toe te passen. Bij strijdigheid met interne wetgeving moeten de internationale normen, die qua formulering geen beleidsruimte laten, voorrang krijgen. Ook het Grondwettelijk Hof kan het EVRM in zijn toetsing van de grondwettelijkheid van interne wetgeving mee betrekken.

Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg oordeelt over mogelijke schendingen van het EVRM. In tegenstelling tot het IVRK is er bij het EVRM een individuele procedure voor een rechtscollège mogelijk. De uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) vormen een belangrijke inhoudelijke interpretatie van het EVRM en kunnen tot wetswijziging leiden.

1.3. Andere internationale ijkpunten

VN-Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen²⁶

Lange tijd werd het asielbeleid grotendeels beheerst door het internationale recht, in de eerste plaats door het VN-Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen van 28 juli 1951 (Conventie van Genève). Dit Verdrag definieert vluchting als:

‘De persoon die een gegronde vrees heeft voor vervolging om reden van zijn of haar ras, religie, nationaliteit, behoren tot een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging, die zich buiten zijn of haar land van herkomst bevindt en die omwille van die vrees de bescherming van dat land niet kan of wil inroepen’.

De vervolging moet dus steeds ingegeven zijn door een van de opgesomde gronden. Het Verdrag bepaalt dat vluchtelingen voor sommige aspecten een even gunstige behandeling moeten krijgen als de onderdanen van het gastland, zo zijn er:

- art. 4: vrijheid tot godsdienstuitoefening;
- art. 16 (2): rechtsingang met inbegrip van rechtsbijstand;
- art. 22 (1): lager onderwijs;
- art. 23: levensonderhoud;
- art. 24: arbeidswetgeving en sociale zekerheid.

Wat de andere vreemdelingen betreft dienen de bepalingen inzake non-discriminatie worden toegepast.²⁷

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens²⁸

De principes van de Universele Verklaring zijn grotendeels in het EVRM terug te vinden. Bepaalde bepalingen zijn nog relevant om in herinnering te brengen, bijvoorbeeld, artikel 14. Het stelt dat in geval van vervolging eenieder het recht heeft om asiel te zoeken en asiel te verkrijgen in andere landen.

Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten²⁹

De rechten in dit Verdrag worden zonder onderscheid aan elke persoon gewaarborgd die zich op het grondgebied van de verdragsstaten bevindt en aan de rechtsmacht van de verdragsstaten onderworpen is (artikel 2). Bepalingen die relevant zijn voor het vluchtelingenvraagstuk, zijn:

²⁶ Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen, goedgekeurd op 28 juli 1951, B.S. 4 oktober 1953.

²⁷ BREMS, E., “Inclusie, Burgerschap en de Grondwet” in JUDO, F. en GEUDENS, G. (eds), Burgerschap, inburgering, migratie, Gent, Larcier, 2007, p. 3-26.

²⁸ Verklaring van 10 december 1948, B.S. 31 maart 1949. Hoewel deze verklaring strikt genomen niet bindend is, nemen we ze hier toch op onder de hoofding van bindende normen. De Verdragen inzake Burgerlijke en Politieke rechten en Economische, Culturele en Sociale rechten van 1966, die gebaseerd zijn op deze Verklaring zijn namelijk wel bindend en de lidstaten hebben zich verbonden om de Verklaring te respecteren door ondertekening van het VN-Handvest.

²⁹ Goedgekeurd in New York op 19 december 1966 en pas in 1981 door België geratificeerd, B.S. 6 juli 1983.

- art. 7: geen foltering of onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing;
- art. 13: het recht op een nuttige beroepsprocedure.

Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten³⁰

Ook deze rechten moeten door België gewaarborgd worden aan alle mensen onder hun rechtsmacht (artikel 2, 3). Nationale afkomst is op grond van dit Verdrag een verboden discriminatiegrond (artikel 2, 2).

Evenwel heeft België ook bij dit artikel een interpretatieve verklaring afgelegd. Die houdt in dat het verbod van discriminatie op grond van nationale afkomst niet noodzakelijk de verplichting inhoudt om aan vreemdelingen dezelfde rechten te waarborgen als aan eigen onderdanen.

1.4. Richtlijnen van de Europese Unie

In 1999 nam de Europese Gemeenschap met het Verdrag van Amsterdam³¹ het migratie- en asielbeleid als één van zijn bevoegdheden op. De laatste jaren werden enkele richtlijnen t.a.v. ‘derdelanders’³² aangenomen. Binnen een gestelde timing moeten de lidstaten deze richtlijnen in nationale wetgeving omzetten.³³

Opvangrichtlijn 2003/9/EG³⁴

De opvangrichtlijn 2003/9/EG regelt de opvang van asielzoekers. De richtlijn stelt een aantal minimumnormen vast waaraan de opvang van asielzoekers tijdens de asielprocedure moet voldoen.

Kwalificatierichtlijn 2004/83/EG³⁵

De kwalificatierichtlijn 2004/83/EG legt minimumnormen voor de erkenning en de bescherming van vreemdelingen als ‘vluchteling’ of als ‘persoon die subsidiaire bescherming behoeft’ vast. De notie ‘vluchteling’ sluit aan bij de interpretatie door het VN-Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR). De definitie van ‘persoon die subsidiaire bescherming behoeft’ sluit aan bij een praktijk die reeds in verschillende lidstaten bestond.³⁶ Mensen die buiten de Conventie van Genève vielen maar toch gevaar voor leven of vrijheid bij terugkeer riskeerden, genoten in sommige lidstaten reeds bescherming. De geboden bescherming en rechten die de richtlijn voorziet,³⁷ behelst onder meer:

- bescherming tegen refoulement;³⁸
- informatieverstrekking over hun rechten en plichten i.v.m. hun status;
- instandhouding van het gezin;
- afgifte van reisdocumenten;
- toegang tot de arbeidsmarkt;
- toegang tot onderwijs;
- toegang tot sociale voorzieningen;
- toegankelijke gezondheidszorg en huisvesting;
- vrij verkeer binnen de lidstaat, toegang tot integratievoorzieningen.

De richtlijn voorziet ook bijkomende bescherming voor NBM (artikel 30).

³⁰ Goedgekeurd in New York op 19 december 1966 en ook pas veel later geratificeerd, B.S. 6 juli 1983.

³¹ Verdrag van Amsterdam van 2 oktober 1997, in werking sinds 1 mei 1999, zie: <http://eur-lex.europa.eu/nl/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>.

³² Dordelands zijn personen die niet de nationaliteit van één van de EU-lidstaten bezitten en evenmin aanspraak maken op een recht van vrij verkeer binnen de EU.

³³ In België wordt de deadline niet steeds gehaald.

³⁴ Richtlijn 2003/9/EG van de Raad van 27 januari 2003 tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers in de lidstaten, PB. L., 6 februari 2003, afl. 31, p. 18.

³⁵ Richtlijn 2004/83/EG van de Raad van 29 april 2004 inzake minimumnormen voor de erkenning van onderdanen van derde landen en staatlozen als vluchteling of als persoon die anderszins internationale bescherming behoeft, en de inhoud van de verleende bescherming, PB. L., 30 september 2004, afl. 304, p. 12.

³⁶ FOBLETS, M.C., VANHEULE, D. en BOUCKAERT, S., “De nieuwe asielwetgeving: het Belgische asielrecht kleurt Europees”, R.W., 2006-07, p. 942-957.

³⁷ De bescherming die de Conventie van Genève reeds biedt blijft ook gelden.

³⁸ Terugsturen naar een land van herkomst waar er een risico voor leven of vrijheid bestaat.

Procedurerichtlijn 2005/85/EG³⁹

Deze richtlijn legt de minimumnormen vast waaraan de erkenningsprocedure van asielzoekers moet voldoen. Ze legt regels vast over de toegang tot de procedure, de procedure in eerste aanleg, de intrekkingprocedure⁴⁰ en de procedure in hoger beroep. Ze legt ook minimumnormen vast voor de behandeling van asielverzoeken. Deze minimumnormen zijn enkel van toepassing op verzoeken om internationale bescherming op grond van de vluchtelingenstatus (Conventie van Genève). Als men een eenheidsprocedure volgt, zoals sinds kort in België,⁴¹ waarbij beide asielverzoeken (vluchteling en subsidiaire bescherming) tegelijkertijd worden behandeld, dan gelden de minimumnormen gedurende de ganse procedure.

2 Niet-bindende instrumenten en aanbevelingen

2.1. VN-Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen

Een greep uit de UNHCR-Guidelines voor de NBM⁴²:

- een minderjarige mag de toegang tot het grondgebied niet worden ontzegd;
- minderjarigen moeten toegang hebben tot de asielprocedure ongeacht hun leeftijd;
- bij de feitelijke beoordeling van de asielaanvraag moet eveneens rekening worden gehouden met de specifieke positie van de minderjarige;
- interviews moeten worden uitgevoerd op een aan de leeftijd van de minderjarige aangepaste wijze door bekwame personen;
- er moet zo snel mogelijk een voogd worden aangeduid;
- de taak van de overheid is niet afgelopen op het moment dat een asielaanvraag is afgewezen; zowel bij een toegekende als bij een afgewezen asielaanvraag dient de overheid een duurzame oplossing te vinden, in het belang van het kind.

Volgens de UNHCR-Guidelines, nog eens herzien en bevestigd in 1999⁴³, mogen NBM niet verblijven of vastgehouden worden in gesloten centra als algemene maatregel. Voor gezinnen met kinderen moet naar elk geschikt alternatief voor opsluiting gezocht worden.

Rapport van de Vluchtelingencommissaris inzake 5 globale prioriteiten voor vluchtelingenkinderen⁴⁴

De vijf globale prioriteiten van de UNHCR die in dit rapport worden uitgewerkt, zijn:

- aandacht voor scheiding van familie en zorgverantwoordelijken;
- preventie van seksuele uitbuiting;

³⁹ Richtlijn 2005/85/EG van de Raad van 1 december 2005 betreffende minimumnormen voor de procedures in de lidstaten voor de toekenning of intrekking van de vluchtelingenstatus, PB. L., 13 december 2005, afl. 326, p. 13.

⁴⁰ Dit is de procedure waarbij een tijdelijke verblijfsvergunning op grond van het subsidiaire beschermingsstatuut terug wordt ingetrokken.

⁴¹ Zie ook hoofdstuk 4 in dit dossier.

⁴² UNHCR, *The 1994 Guidelines on Protection and Care of Refugee Children*, Genève, 1994. UNHCR, *The 1997 Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum*, Genève, 1997, zie: www.unhcr.org.

⁴³ UNHCR, *The 1999 Revised Guidelines on Detention of Asylum-Seekers*, Genève, 1999, zie: www.unhcr.org.

⁴⁴ UNHCR, *Report on the high commissioner's five global priority issues for refugee children*, EC/57/SC/CRP, 16, 6 juni 2006.

- preventie van misbruik en geweld;
- preventie van militaire rekrutering;
- opvoeding en de specifieke situatie van adolescenten.

2.2. Comité voor de Rechten van het Kind

General Comment nr. 6⁴⁵

Ook het Comité heeft aanbevelingen voor het NBM-beleid gegeven. Juist omdat NBM een verhoogd risico hebben op seksuele uitbuiting en misbruik, kinderarbeid, huiselijk geweld en discriminatie op het vlak van huisvesting, onderdak, gezondheidszorg en onderwijs, brengt het Comité deze groep jongeren extra onder de aandacht.

In zijn zesde 'General Comment'⁴⁶ geeft het Comité concrete aanbevelingen voor het in de praktijk brengen van het IVRK voor NBM. De General Comment geldt voor alle NBM en van hun ouders gescheiden kinderen en jongeren, ongeacht hun verblijfsstatus of hun reden van verblijf buiten het land van herkomst.

Het Comité vangt aan met enkele algemene principes zoals, het discriminatieverbod, het belang van het kind, het recht op leven en ontwikkeling en het recht op inspraak. Het Comité vraagt om respect voor het non-refoulement principe en vermeldt expliciet dat minderjarigen niet mogen teruggestuurd worden naar landen waar een ernstig risico op 'underage recruitment' bestaat.

Vervolgens beschrijft het Comité wat lidstaten moeten doen om adequate bijstand, opvang en zorg voor NBM te realiseren. Bijvoorbeeld:

- een voogd aanstellen;
- familieleden zo snel mogelijk opzoeken;
- identiteitspapieren zo snel mogelijk op punt stellen;
- op zoek gaan naar een 'duurzame oplossing' ongeacht de verblijfsstatus of de situatie;
- toegang tot de procedure garanderen, ongeacht de leeftijd;
- continuïteit in de verblijfsregeling garanderen;
- een toereikend zorgaanbod met respect voor de fysieke, mentale en morele ontwikkeling garanderen;
- toegang tot gezondheidszorg en onderwijs garanderen;
- misbruik, uitbuiting en vrijheidsberoving moeten vermeden worden;
- rekening houden met de veiligheid, zekerheid, socio-economische omstandigheden, mate van integratie in het gastland, verblijfsduur in het gastland en de mening van het kind wanneer men terugsturen overweegt ...

Aan sommige aanbevelingen (bijvoorbeeld voogd, zie verder) voldoet België wel, maar aan andere minder of helemaal niet (bijvoorbeeld vrijheidsberoving, zie verder).

Commentaar op de Belgische rapporten

Artikel 44 van het IVRK stelt dat de lidstaten een vijfjaarlijkse rapportageplicht hebben t.a.v. het Comité. Na de bespreking van een rapport formuleert het Comité bedenkingen en aanbevelingen in zijn Concluding Observations.

⁴⁵ Een General Comment is een gezaghebbende interpretatie van het IVRK door het Comité voor de Rechten van het Kind. Voor de lidstaten bevat een General Comment concrete aanbevelingen omtrent het in de praktijk brengen van de in het IVRK gewaarborgde rechten.

⁴⁶ COMITE VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, General Comment nr. 6, *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC/2005/6, Genève, 2005, zie: [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/CRC.GC.2005.6.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CRC.GC.2005.6.En?OpenDocument).

Bij het eerste Belgische rapport drukt het Comité in zijn Concluding Observations⁴⁷ zijn bezorgdheid uit over het Belgische asielbeleid voor minderjarigen. In België mogen NBM zonder papieren tot hun 18 jaar in België verblijven. Vanaf hun 18 jaar lopen ze het gevaar de volle uitoefening van hun rechten - recht op gezondheidszorg en onderwijs - te verliezen. Het Comité stelt dat deze praktijk onverenigbaar is met artikel 2 en 3 van het IVRK. Tegelijk werd België met aandrang gevraagd om het voorbehoud (o.m. bij artikel 2) in te trekken.

In de Concluding Observations⁴⁸ bij het tweede Belgische rapport gaat het Comité er nog gedetailleerder op in. Positief is de oprichting van het bureau voor minderjarigen bij de DVZ, de specifieke opvangvoorzieningen voor NBM en het (toenmalige) wetsontwerp omtrent de voogdij van deze minderjarigen.⁴⁹ Minder positief is de afwezigheid van specifieke regelgeving voor NBM, of ze nu asiel aanvragen of niet. Op basis van artikel 2, 3 en 22 van het IVRK vraagt het Comité om extra inspanningen voor de onthaal- en oriëntatiecentra (OOC) voor minderjarigen. Bij voorkeur verblijven de minderjarigen er zo kort mogelijk. Het Comité vraagt om bijzondere aandacht voor minderjarige slachtoffers van economische uitbuiting of seksueel geweld. Minderjarigen moeten toegang krijgen tot gezondheids- en onderwijsvoorzieningen, ook indien ze in opvangcentra verblijven. Voogden moeten onafhankelijk kunnen werken en in eerste instantie het belang van de minderjarige behartigen, indien nodig ook nog na de asielprocedure. De minderjarige moet over zijn rechten geïnformeerd worden en voldoende rechtsbijstand krijgen. Wordt familiehereniging uitgevoerd dan moet dit in het belang van de minderjarige zijn. Bij terugkeer moet de follow-up van de NBM versterkt worden.

2.3. Europees Netwerk van Kinderombudsdiensten⁵⁰

Het Europese Netwerk van Kinderombudsdiensten (ENOC) ondersteunt en commentarieert de General Comment nr. 6 van het Comité in een verklaring. In de verklaring vragen de Europese Kinderombudsdiensten o.m. om:

- een omkadering van de asielprocedure in alle fasen, met de nodige rechtswaarborgen;
- wetenschappelijk correcte methoden voor leeftijdsbepaling;
- participatie van kinderen bij het bepalen van een duurzame oplossing in hun belang;
- toegang tot sociale en economische voorzieningen vanaf aankomst in de lidstaat;
- internationale samenwerking bij het opsporen van familie;
- verblijfsvergunning voor kinderen wanneer men geen andere oplossing vindt.

⁴⁷ Concluding Observations, 20 juni 1995, CRC/C/15/Add.38, par. 9 en 12, zie: [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.38.En?OpenDocument).

⁴⁸ Concluding Observations, 13 juni 2002, CRC/C/15/Add.178, par. 27-28, zie: [www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.15.Add.178.En?OpenDocument).

⁴⁹ Dat ontwerp werd intussen goedgekeurd. Zie ook hoofdstuk 5 in dit dossier.

⁵⁰ Zie: www.ombudsnet.org. Het Europese netwerk van Kinderombudsdiensten werd opgericht in 1997 en bestaat uit 28 onafhankelijke kinderrechtenorganisaties actief in de lidstaten van de Raad van Europa. Doel van ENOC is onder meer kinder-rechten promoten en vrijwaren en strategieën uittekenen voor de comprehensieve implementatie van het IVRK.

3

Relevante rechtspraak

Een exhaustief overzicht van relevante rechtspraak is binnen dit bestek niet mogelijk.⁵¹ Hier geven we slechts enkele opvallende uitspraken mee.

3.1. Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) ziet nauwlettend toe op de rechtsbescherming die vreemdelingen in een asielprocedure genieten. De Belgische overheid is in een aantal ophefmakende arresten reeds veroordeeld wegens een schending van het EVRM.

De zaak Conka tegen België (5 februari 2002)

De familie Conka was een Gentse Roma-familie. Hun erkenningsaanvraag als vluchteling was verworpen. Ze verbleven illegaal in Gent. Eind 1999 kreeg de familie een oproep van de Gentse politie. Ze moesten naar het politiekantoor komen om hun dossier te vervolledigen. Ter plaatse kregen ze een nieuw bevel om het grondgebied te verlaten. Ze werden meteen naar centrum 127bis in Steenokkerzeel gebracht en het land uitgezet.

Het EHRM stelde een schending vast van:

- art. 5: misleiding tastte de rechtmatigheid van hun vrijheidsberoving aan;
- art. 13: doordat het beroep bij de Raad van State niet schorsend is, werd het niet gezien als een effectief rechtsmiddel;
- art. 4 Vierde Protocol EVRM: verbod van collectieve uitzetting van vreemdelingen.

De zaak Mubilanzila Mayeka en Kaniki Mitungat (26 januari 2006)

Tabitha kwam op 5-jarige leeftijd met een oom, zonder geldig reisdocument, vanuit Kongo op Zaventem aan. Ze was onderweg naar Canada waar haar moeder was. Tabitha werd opgesloten in transitcentrum 127. Zonder voorbereiding, omkaderingsmaatregelen of waarborgen werd ze naar Kongo uitgewezen. Bij aankomst wilde geen enkel familielid haar opvangen. Het EHRM bestempelde de beslissing en de werkwijze als ‘un manque flagrant d’humanité’ en ‘un traitement inhumain’. Bij de beoordeling speelde de extreme kwetsbare positie van Tabitha een doorslaggevende factor. Ze was 5 jaar, niet begeleid en zonder papieren. Het gebrek aan communicatie met de moeder heeft België een dubbele veroordeling opgeleverd.

Het EHRM stelde een schending vast van:

- art. 3: de opsluiting en uitwijzing van Tabitha is een onmenselijke en vernerende behandeling. Vooral de omstandigheden waarin dit gebeurde zijn doorslaggevend: opsluiting in een gesloten centrum voor volwassenen, uitwijzing zonder deskundige begeleiding, niet weten of er een vertrouwd familielid ter plaatse zal zijn;
- art. 5: de opsluiting van Tabitha tast haar recht op vrijheid en haar recht om een beroep in te stellen wegens vrijheidsberoving aan. Tabitha werd uitgewezen ook al had de raadkamer haar onmiddellijk vrijlating bevolen;
- art. 8: de opsluiting en uitwijzing schenden het recht op familieleven.

⁵¹ Daarvoor verwijzen we naar BOUCKAERT, S., o.c., 2007, p. 819-1078.

Hoewel de opsluiting van NBM in theorie niet meer mag voorkomen, krijgen we tot op vandaag toch nog meldingen van NBM in gesloten centra.

3.2. Grondwettelijk Hof

Het Grondwettelijk Hof toetst de Belgische wetgeving aan de rechten en vrijheden van de burger. Via deze toetsing kan ze onrechtstreeks het Europese mensenrechtendiscours mee in haar beoordeling nemen.

Bijvoorbeeld: beperkt een interne wet het recht op bescherming van het familieleven voor bepaalde categorieën van mensen dan kan het Grondwettelijk Hof deze via het gelijkheidsbeginsel toetsen aan artikel 8 van het EVRM. Het Grondwettelijk Hof is ook bevoegd om de wetgeving rechtstreeks te toetsen aan artikel 191 van de Grondwet (GW). Dit artikel bepaalt dat iedere vreemdeling op Belgisch grondgebied, dezelfde bescherming aan personen en goederen geniet als Belgen, tenzij de wet uitzonderingen maakt.

In de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof neemt de vreemdelingenproblematiek een belangrijke plaats in. Ook over de toepassing van het IVRK op minderjarige vreemdelingen spreekt het Grondwettelijk Hof zich uit.⁵²

Toepassing van het IVRK bij illegaal verblijf

Kunnen kinderen die hier illegaal verblijven wel van de bescherming van het IVRK genieten? Vallen zij onder de rechtsbevoegdheid van de Belgische staat? De controverse over het al dan niet van toepassing zijn van het IVRK is intussen door het Grondwettelijk Hof uitgeklaard.⁵³

De illegale status van een persoon impliceert niet dat deze niet onder de rechtsmacht van het land zou vallen waarin hij zich bevindt. Het volstaat dat een staat een bepaalde macht kan uitoefenen of een bepaalde controle over iemand kan uitoefenen. Het loutere feit dat er regels zijn om illegalen uit het land te zetten is juist een bevestiging van de rechtsmacht van de staat over deze personen.

Interpretatieve verklaring geen volmacht voor overheid

Bij het verbod op discriminatie (artikel 2 IVRK) heeft de Belgische overheid een interpretatieve verklaring afgelegd. Volgens deze verklaring zijn verschillen in behandeling niet uitgesloten indien deze op objectieve en redelijke overwegingen steunen en in overeenstemming zijn met de beginselen van de democratische samenleving. Het Grondwettelijk Hof wijst uitdrukkelijk de stelling van de hand dat op grond van deze verklaring aan minderjarige vreemdelingen niet dezelfde rechten zouden toekomen als aan eigen onderdanen.⁵⁴ Het moet duidelijk zijn dat deze interpretatieve verklaring geen vrijbrief is voor de overheid. Het Grondwettelijk Hof is van mening dat deze verklaring in het licht van de Grondwet (artikel 191) moet gelezen worden. Als de overheid een verschil ten nadele van vreemdelingen wil invoeren, moet ze erover waken dat dit verschil niet discriminerend is.

Een verschil in behandeling is enkel toegelaten als het redelijkerwijs te verantwoorden is, als het middel in verhouding tot het doel staat en als het niet dermate verregaand is dat de essentie van het grondrecht zelf wordt uitgehold.⁵⁵

⁵² Zie: www.arbitrage.be.

⁵³ BOUCKAERT, S., "Het recht op maatschappelijke dienstverlening van minderjarige vreemdelingen in illegaal verblijf. Een stand van zaken in de rechtspraak", *T.J.K.*, 2006/2, p. 106.

⁵⁴ BOUCKAERT, S., o.c., 2006, p. 106. BOUCKAERT, S., o.c., 2007, p. 735-737.

⁵⁵ FOLETS, M.C. en BOUCKAERT, S., o.c., p. 7-8.

4 Aanbevelingen

Het mag duidelijk zijn dat er voldoende internationale normen en aanbevelingen bestaan om het Belgisch beleid inzake asiel, regularisatie en uitwijzing aan te toetsen en, sterker nog, te herzien. Van het grootste belang voor een zichzelf respecterende welvaartsstaat, is de toets aan mensenrechten en kinderrechten. Voor het Kinderrechtencommissariaat kan het niet langer toegelaten worden dat het beleid onder deze minimumnormen zou vallen.

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om volgende beleidsaanpassingen:

- Inzake de (internationale) ijkpunten dringen we aan op de intrekking van het voorbehoud bij artikel 2 van het IVRK, zoals gevraagd door het Comité voor de Rechten van het Kind;
- De principes van het IVRK moeten meer doorwerken in het hele verloop van de asielprocedure. Meer bepaald moeten artikel 2, 3 en 12 van het IVRK concreter uitgevoerd worden;
- De UNHCR-Guidelines moeten, met voldoende personeel en middelen, verder doorwerken in de uitvoering.

kinderen

Hoofdstuk

op zoek naar

4 papieren

'Ik praat met niemand over mijn problemen, ook niet met mijn zus of met mijn moeder, ik zeg tegen niemand wat. Mijn moeder en mijn zus hebben genoeg problemen. Maar ik heb veel vragen over wat er gaat gebeuren. En er is niemand die mij duidelijk antwoord geeft. Wij kunnen niet zomaar een afspraak maken met de advocaat. Wij moeten steeds wachten.'

Kinderen die in België willen blijven, geraken in een papierenstrijd waarvan ze de eindmeet niet kennen. Willens nillens doen ze aan die strijd mee. Alleen of samen met hun ouder(s) proberen ze een verblijfstitel of verblijfsstatuut te bekomen. Zolang er nog mogelijkheden zijn, blijven ze hopen.

Zelf getuigen ze over de pijnlijke onzekerheid die met die papierenstrijd samen gaat. Ze zien zichzelf als 'anders dan de anderen' omdat ze (nog) geen 'goede papieren' hebben. Hun toekomst wordt door de afwezigheid van 'goede papieren' gehypotheciseerd. Komen ze terug van school dan is: 'Weet je al of we onze papieren hebben?' hun eerste vraag. Kinderen die hier zonder ouders zijn, dragen die onzekerheid noodgedwongen alleen.

Tot voor kort konden kinderen, alleen of samen met hun ouders, uitsluitend een vluchtelingenstatuut aanvragen. Duurde die procedure te lang, of was er sprake van een ernstige medische of prangende humanitaire situatie, dan kon een regularisatieaanvraag nog soelaas bieden. Nu voorziet de nieuwe Vreemdelingenwet ook een bijkomend statuut, de subsidiaire bescherming.

Of het nu om de oude of de nieuwe asielprocedure gaat, binnen de groep kinderen geldt nog steeds een cruciaal onderscheid tussen minderjarigen die alleen of samen met hun ouder(s) komen. NBM vormen een aparte doelgroep binnen het vreemdelingenbeleid. Ze hebben een aantal mogelijkheden om een verblijfsrecht te verwerven. Bij aankomst krijgen ze bijvoorbeeld steeds een voogd toegewezen.

Komen kinderen met hun ouders of wettelijk vertegenwoordiger mee dan zijn ze als aparte doelgroep weinig zichtbaar in het vreemdelingenbeleid. In tegenstelling tot NBM wordt hun verhaal zelden afzonderlijk in overweging genomen. Quasi automatisch delen ze het administratief verblijfsstatuut van hun ouder(s).

In dit hoofdstuk lichten we de papierenmolen rond kinderen met en zonder ouders toe. Een globaal en gedetailleerd overzicht van alle verblijfsstatuten is te vinden op www.vreemdelingenrecht.be.

1 De nieuwe asielpcedure⁵⁶

De asielpcedure staat al jaren onder druk. De kritiek ging niet enkel over het feit dat de procedure vaak te lang aansleepte maar ook over het feit dat niet alle asielzoekers daaronder gevat konden worden. Mensen, ouders of (niet-begeleide) minderjarigen die hier asiel aanvragen zijn vaak geen ‘politiek’ vluchteling⁵⁷ in de strikte zin van het woord, maar verlaten hun land van oorsprong om andere, mogelijkser ernstige, redenen. Mensen gaan op de vlucht voor (burger)conflicten of geweld, discriminatie, economische en sociale wantoestanden of andere uitzichtloze situaties.⁵⁸

Mede om die reden maar ook ter uitvoering van de EU Kwalificatierichtlijn werd de Vreemdelingenwet in september 2006 aangepast.⁵⁹ Als basiswet geldt nu de federale wet van 15 september 2006. Deze wet creëert een diversiteit aan verblijfsstatuten en naargelang de verblijfs situatie ook telkens een specifieke rechtspositie. De belangrijkste vernieuwing is de invoering van de subsidiaire beschermingen. Een specifieke behandeling voor personen met ernstige gezondheidsproblemen is ook voorzien.

Beoordeling door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen

Met de nieuwe asielpcedure wenst de overheid de duur van het onderzoek in te korten. Dit doet ze door de invoering van een nieuwe procedure, de ‘eenheidsprocedure’ en door het onderzoek naar ontvankelijkheid en gegrondheid te laten samenvallen. Aanvankelijk werd zelfs een termijn van één jaar in het wetsontwerp opgenomen, maar dit werd tijdens de behandeling geschrapt.

Voortaan is enkel het Commissariaat-generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS), een onafhankelijke administratieve instantie, bevoegd voor het onderzoek van de asielaanvragen.⁶⁰ Binnen de eenheidsprocedure is nu elke ingediende asielaanvraag een dubbele vraag. Het CGVS oordeelt zowel over het statuut van vluchteling (in eerste instantie) als over de subsidiaire bescherming. Het statuut van vluchteling wordt eerst onderzocht. Indien aan die voorwaarden niet wordt voldaan, zal men automatisch nagaan of er voldoende reden is om de subsidiaire bescherming toe te kennen. De asielzoeker kiest niet zelf voor het ene of het andere statuut.

Het CGVS ontvangt en beoordeelt elke asielaanvraag zowel op gegrondheid als op ontvankelijkheid. Dit gebeurt op grond van één of meerdere interviews met de asielzoeker, op grond van informatie over het land van herkomst en op grond van stukken die door de asielzoeker of andere informatiebronnen aangeleverd worden. Het verhaal van de asielzoeker wordt getoetst op juistheid. Uiteindelijk kent het CGVS al of niet een status van vluchteling of subsidiaire bescherming toe.

⁵⁶ In deze tekst spreken we over de Wet 15 september 2006 tot wijziging van de Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, B.S. 6 oktober 2006, als de ‘Vreemdelingenwet’.

⁵⁷ In de zin van de Conventie van Genève.

⁵⁸ Niet alle vluchtelingen leggen een lang traject af. De westerse landen vangen slechts een minderheid van de vluchtelingen wereldwijd op.

⁵⁹ Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, B.S. 6 oktober 2006. Deze wet is op verschillende tijdstippen in werking getreden: 10 oktober 2006, 1 december 2006 en 1 juni 2007. Hiermee werd de Kwalificatierichtlijn 2004/83/EG omgezet. De Opvangrichtlijn 2003/9/EG is ook al in een wet omgezet, zie ook hoofdstuk 5 in dit dossier. De Procedurerichtlijn 2005/85/EG met minimale procedurenormen werd nog niet omgezet naar nationaal recht. De uiterste omzettingsdatum van deze richtlijn is 1 december 2007.

⁶⁰ De rol van DVZ die ressorteert onder de minister van Binnenlandse Zaken is nu beperkt tot enkele, meer administratieve, handelingen: registratie, een eerste verhoor, de Dublin-akkoord toets, nagaan van meerdere aanvragen.

Beroep bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen

Tegen de beslissing van het CGVS staat beroep open. Deze procedure werd sterk gewijzigd. De beroepen worden door een nieuw orgaan behandeld, de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV).⁶¹ Ook de mogelijkheden binnen de procedure zijn erg beperkt en uiterst strikt geformaliseerd. De RVV kan de beslissing van het CGVS bevestigen, hervormen of vernietigen. Nieuw is ook dat een asielaanvraag kan teruggestuurd worden naar het CGVS, bijvoorbeeld voor bijkomend onderzoek.

De beroepsprocedure is strikt formeel en schriftelijk. Nieuwe elementen kunnen niet meer toegevoegd worden. De RVV heeft geen eigen onderzoeksbevoegdheden en kan zich enkel op de procedurestukken van de partijen 'op papier' baseren. Het beroep bij de RVV werkt schorsend, zolang de procedure loopt kan de asielzoeker niet worden uitgewezen.

Het UNHCR⁶² heeft al zijn bezorgdheid over het puur schriftelijke karakter van de procedure geuit. Ook het gebrek aan eigen onderzoeksbevoegdheid van de RVV klaagt UNHCR aan. Het verweer van de asielzoeker wordt hierdoor aanzienlijk beperkt.

Cassatieberoep bij de Raad van State

De beroepsmogelijkheden tegen uitspraken van de RVV bij de Raad van State (RvS) zijn ingeperkt⁶³ tot een cassatieberoep. Feitenonderzoek gebeurt dus niet. Bovendien wordt er een toelaatbaarheidsfilter op toegepast. De instelling van dit cassatieberoep is niet schorsend. België blijft hierdoor onder de EVRM-norm vallen.⁶⁴

1.1. Het statuut van Vluchteling

Tijdens de asielpcedure onderzoekt het CVGS of de ouder(s) of de (niet-begeleide) minderjarige beantwoordt aan de definitie van vluchteling uit de Conventie van Genève van 1951 en aldus in aanmerking komt voor een erkenning als vluchteling.

De gehanteerde definitie luidt als volgt:

'Elke persoon die zich buiten het land waarvan hij de nationaliteit heeft of, indien hij geen nationaliteit heeft, buiten zijn land van herkomst bevindt, en die de bescherming van dat land niet kan of wil inroepen omwille van de gegronde vrees voor vervolging omwille van zijn ras, zijn religie, zijn nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep, of zijn politieke overtuiging.'

Wordt de asielzoeker, al of niet meerderjarig, erkend als vluchteling, dan verkrijgt die alle rechten en plichten van de Belgische burgers en minderjarigen en mogen ze definitief in ons land verblijven. Hij verdwijnt uit de asielpcedure en uit alle regelingen voor asielzoekers.

Indien niet, dan wordt in tweede instantie nagegaan of ze in aanmerking komen voor het statuut van de subsidiaire bescherming.

⁶¹ De Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, een onafhankelijke administratieve rechtbank, vervangt de Vaste Beroepscommissie voor de Vreemdelingen.

⁶² UNHCR, *Nota aan de politieke partijen betreffende de bescherming van vluchtelingen, personen die de subsidiaire beschermingsstatus genieten en staatlozen in België*, Brussel, 30 maart 2007, aanbeveling 2. Ook advocaat Luc Denys, specialist in asielrecht, maakte zich zorgen hierover in het dubbelinterview met Luc Denys en Bob Brijs in de nieuwsbrief van Vluchtelingenwerk, *E-Fugée*, nr. 5, 2007, zie: www.vluchtelingenwerk.be. Verschillende organisaties, waaronder Vluchtelingenwerk Vlaanderen, hebben op grond van deze opmerkingen een procedure bij het Grondwettelijk Hof ingezet tegen België.

⁶³ Een beroep is slechts toelaatbaar wanneer: 1) er sprake is van de schending van een substantiële vormvereiste die van invloed was op de strekking van de genomen beslissing en het aangevoerde middel daadwerkelijk tot cassatie van de beslissing kan leiden of 2) het beroep niet kennelijk onontvankelijk is of zonder voorwerp is en het onderzoek door de Raad van State noodzakelijk is om te zorgen voor eenheid van rechtspraak.

⁶⁴ Zie: het Conka arrest eerder in dit dossier.

1.2. Het statuut van de subsidiaire bescherming in het Belgische recht

Dit statuut is bedoeld voor mensen die niet beantwoorden aan de criteria van de Conventie van Genève, die geen gebruik kunnen maken van de procedure voor ernstige gezondheidsproblemen, maar die toch gevaar lopen als ze naar hun land van herkomst terugkeren, bijvoorbeeld door een oorlog. Voor het verkrijgen van dit statuut moeten ze individueel aantonen dat ze een persoonlijk risico lopen op 'ernstige schade'. Onder dit schadebegrip wordt begrepen: de doodstraf of executie, foltering of onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, of andere bedreigingen van het leven door willekeurig geweld in het geval van gewapend conflict.

Deze nieuwe bescherming kan ook aangevraagd worden door uitgeprocedeerde asielzoekers. Ze moeten daartoe de nood aan deze bescherming kunnen bewijzen, bijvoorbeeld een nieuw opgelaaid conflict in het land van herkomst. Ook personen met een niet-terugwijzingsclausule kunnen op deze bescherming beroep doen onder bepaalde voorwaarden.⁶⁵

Wanneer beslist wordt om aan de ouder(s) of de NBM het subsidiaire beschermingsstatuut toe te kennen dan worden ze in het vreemdelingenregister van de gemeente ingeschreven.

In tegenstelling tot het statuut van vluchteling, is hier geen onbeperkte verblijfstitel aan verbonden. De toelating tot verblijf is geldig gedurende een jaar en hernieuwbaar. Verlenging of intrekking gebeurt door DVZ na een advies van CGVS. De ouder(s) of de NBM moet de aanvraag tot verlenging telkens zelf aanvragen doch niet zelf staven. Werkt de administratie niet tijdig de aanvraag af dan kunnen ze een aantal maanden zonder geldige verblijfspapieren zitten.

Er is een beroepsmogelijkheid voorzien tegen een beslissing tot niet-verlenging bij de RVV.

Wie subsidiair beschermd wordt en meerderjarig is, mag werken. Na vijf jaar verlenging verkrijgt de ouder(s) of de NBM automatisch een permanent verblijfsstatuut.

1.3. Specifiek statuut: ernstige gezondheidsproblemen⁶⁶

In navolging van artikel 3 EVRM en de rechtspraak daarover werd voor personen met ernstige gezondheidsproblemen een specifieke procedure ingevoerd. Ook hier kan onder welbepaalde voorwaarden een verblijfsrecht worden aangevraagd.⁶⁷ Kort samengevat zijn de voorwaarden de volgende:

- reeds in België verblijven, al of niet legaal, en identiteitsdocumenten kunnen voorleggen;
- de ziekte moet ernstig zijn en moet kunnen gestaafd worden;
- men moet gevaar voor het leven of de fysieke integriteit riskeren of men moet bij terugkeer een onmenselijke of vernederende behandeling riskeren;
- in het land van herkomst bestaat geen adequate behandeling of slechts een zeer beperkte beschikbaarheid van medische zorgen.

⁶⁵ Voorwaarden: de niet-terugwijzingsclausule moet actueel zijn, men mag het land niet verlaten hebben, men moet identiteitsdocumenten hebben en geen probleem voor de openbare orde stellen.

⁶⁶ Het nieuwe art. 9ter van de Vreemdelingenwet, zie: www.vreemdelingenrecht.be.

⁶⁷ Gezondheidsredenen kunnen ook in bepaalde gevallen ingeroepen worden om een (kort) uitstel van uitwijzing te krijgen, bijvoorbeeld in geval van ziekenhuisverblijf of zwangerschap. Details hierover laten we hier buiten beschouwing.

Is er in het land van herkomst wel een aanvaardbaar niveau van zorg of behandeling dan wordt geen verblijf toegekend. Kan men de zorg in het land van herkomst niet betalen dan kan er mogelijks wel een verblijfsrecht worden toegekend.

Alle feiten die men aanhaalt mogen niet eerder in een voorgaande procedure voor asiel of subsidiaire bescherming zijn aangehaald.

Deze aanvragen worden niet door het CGVS, maar door DVZ behandeld. Ook hier wordt een tijdelijk verblijfsrecht toegekend, dat daarenboven voorwaardelijk is. Indien de medische redenen zich niet langer voordoen, kan het verblijfsrecht worden ingetrokken. Na vijf jaar wordt het een verblijfsrecht van onbepaalde duur.⁶⁸ Beroep staat open bij de RVV, maar is niet automatisch schorsend. Men kan wel de schorsing aanvragen.

2 Kansen op regularisatie⁶⁹

Ouders of (niet begeleide) minderjarigen zonder geldige verblijfsdocumenten – bijvoorbeeld wanneer de asielpprocedure lang aansleept – kunnen omwille van buitengewone omstandigheden een regularisatieaanvraag indienen. Als hun regularisatieaanvraag wordt aanvaard, dan krijgen ze een voorlopige of permanente verblijfsvergunning. Wordt hun aanvraag niet aanvaard dan kunnen ze beroep bij RVV aantekenen. Dit beroep heeft geen schorsend effect.

Een regularisatie blijft een uitzondering. Het is een gunst en geen recht. De minister van Binnenlandse zaken beoordeelt elke aanvraag geval per geval. In afwachting van deze gunst blijft men illegaal aanwezig. De aanvraag tot regularisatie wijzigt niets aan de verblijfstitel van de aanvrager.

Ondanks de roep naar transparante, wettelijk omschreven en objectieve regularisatiecriteria, werd bij de wetswijziging geen structureel regularisatiebeleid doorgevoerd. Onder de nieuwe wet werden wel voorwaarden toegevoegd die regularisaties kunnen bemoeilijken, bijvoorbeeld: identiteitsdocumenten moeten voorleggen en geen argumenten aanhalen die eerder al in de asielpprocedure werden aangehaald. Maar een fundamentele verandering bleef uit.

Het belangrijkste punt van kritiek op de hervorming van de Vreemdelingenwet draait nu net rond die afwezigheid. Aan de regularisatieprocedure is er ten gronde niet veel veranderd. De bestaande pijnpunten blijven bestaan: een (te) ruime discretionaire bevoegdheid van de minister van Binnenlandse Zaken (en DVZ), een gebrek aan duidelijke, objectieve criteria in de wet, een ad hoc behandeling van dossiers, een zwakke rechtspositie van de aanvrager (geen recht om gehoord te worden, geen recht op steun tijdens de jarenlange behandeling, ...), het beroep bij de RVV is niet schorsend, ... De gevraagde duidelijkheid inzake criteria bleef grotendeels uit.

Eén categorie van aanvragers maakt meer kans op regularisatie: mensen, ouders of (niet begeleide) minderjarigen die al lang asiel zoeken.

⁶⁸ Los van de gezondheidstoestand zal de vreemdeling wel vijfjaarlijks een verlenging moeten aanvragen.

⁶⁹ Zie: www.wiemagblijven.be, www.vluchtelingenwerk.be en www.f-a-m.be en de voorstellen inzake regularisatie.

Eind 2006 werden, na lang aandringen, dan toch enkele gehanteerde criteria kenbaar gemaakt. Mensen komen in principe voor een regularisatie in aanmerking, indien ze:

- een erkenning als vluchteling hebben aangevraagd en
- de verantwoordelijke asielinstanties na meer dan 4 jaar geen uitvoerbare beslissing hebben genomen, of
- de verantwoordelijke asielinstanties na meer dan 3 jaar geen uitvoerbare beslissing hebben genomen indien het een gezin betreft met een schoolgaand kind tussen 6 en 18 jaar oud. De schoolplicht van de kinderen tijdens de asielprocedure moet een redelijke termijn overspannen, of
- indien er geen afdoende medische zorgen beschikbaar of toegankelijk zijn in het land van herkomst, of
- omwille van humanitaire redenen (die zeer vaag blijven).

Bovenstaande criteria waren echter niet nieuw. Men kon ze ook al terugvinden in de wet van 1999 die de ‘eenmalige collectieve’ regularisatie in 2000⁷⁰ regelde. Deze (uitzonderings)wet had echter een zeer beperkt toepassingsgebied. De regularisatieaanvragen die vandaag worden ingediend kunnen zich dan ook niet op die wet van 1999 beroepen.

Regularisatieaanvragen worden massaal en vaak herhaaldelijk ingediend.⁷¹ Beslissingen laten lang op zich wachten, soms meer dan een jaar. Vele aanvragen tot regularisatie worden verworpen.

De aangeklaagde onduidelijkheid en het gebrek aan beleid inzake regularisatie blijven duren. Talrijke bewegingen en organisaties⁷² ijveren voor meer duidelijkheid. Voor de mensen die, ook na de invoering van de nieuwe Vreemdelingenwet, tussen wal en schip blijven vallen, moet er een beleid komen. Er wordt gepleit voor duidelijke, objectieve en wettelijk vastgelegde criteria en een beoordeling van regularisatieaanvragen door een bevoegde en deskundige commissie. Sommigen vragen ook om een ‘collectieve’ regularisatie. Een collectieve regularisatie zou meer ruimte kunnen geven aan een goede en tijdige toepassing van de nieuwe wet. Het risico op achterstand zou door een collectieve regularisatie kunnen vermeden worden zodat de nieuwe wet zonder al te veel ballast kan uitgevoerd worden.

In Nederland hebben ‘Defence for Children’ en ‘Wij Willen Blijven’ de Nederlandse staat op grond van onrechtmatige daad gedagvaard.⁷³ De Nederlandse staat veroorzaakt immers schade wanneer ze geen verblijfsrecht toekent aan minderjarigen die al geruime tijd in Nederland wonen. Ze vragen om een ‘generaal pardon’ voor gezinnen die al meer dan 5 jaar in onzekerheid leven. In het Nederlandse regeerakkoord van 2006 werd een pardonregeling⁷⁴ opgenomen die intussen al werd uitgewerkt en stapsgewijs wordt uitgevoerd.

70 Wet van 22 december 1999 betreffende de regularisatie van het verblijf van bepaalde categorieën van vreemdelingen verblijvend op het grondgebied van het Rijk, B.S. 10 januari 2000. In nauwelijks drie weken tijd werden er meer dan 37.000 regularisatieaanvragen (voor in totaal 55.000 mensen) ingediend. De wetgever regulariseerde toen het verblijf van ‘vreemdelingen’ die:

1° hetzij de erkenning van de hoedanigheid van vluchteling hadden aangevraagd zonder een uitvoerbare beslissing te hebben gekregen binnen een termijn van vier jaar en binnen een termijn van drie jaar voor gezinnen met minderjarige kinderen die in België verbleven op 1 oktober 1999 en die de leeftijd hadden om naar school te gaan;

2° (...);

3° (...);

4° humanitaire redenen konden laten gelden en duurzame sociale bindingen in het land hadden ontwikkeld.

Ongeveer 80% van de aanvragers werd geregulariseerd en kreeg een permanente verblijfsvergunning.

71 Eén dossier kan over meerdere personen handelen. In 2005 werden 15.927 nieuwe dossiers ingediend en 5422 dossiers ontvankelijk verklaard (niet allemaal in 2005 ingediende dossiers). In totaal werden 11.630 mensen geregulariseerd. In 2006 werden 12.667 nieuwe dossiers ingediend en 5392 dossiers ontvankelijk verklaard (niet allemaal in 2006 ingediende dossiers). In 2006 werden 10.207 mensen geregulariseerd, zie: <http://statbel.fgov.be>.

72 Zie bijvoorbeeld: de actie www.wiemagblijven.be en de nationale betoging van 17 juni 2007. Ook het Kinderrechtencommissariaat nam deel aan de betoging.

73 Zie: www.defenceforchildren.nl en www.pardonnu.nl.

74 Regularisatie zou mogelijk worden voor personen die reeds voor 1 april 2004 een asielaanvraag indienden en sindsdien permanent in Nederland verbleven.

‘Defence for Children’ en ‘Wij Willen Blijven’ beargumenteren dat kinderen een fundamenteel ander tijdsperspectief hebben dan volwassenen. Ze hechten zich anders (vaak sneller) aan de samenleving dan volwassenen. Men moet rekening houden met het andere perspectief van kinderen. Doorgaans gebeurt dit niet. Kinderen mogen niet verantwoordelijk gesteld worden voor de ‘keuze’ van hun ouders om in de illegaliteit te verblijven. Het belang van het kind (artikel 3 IVRK) moet primeren op de ‘foute keuze’ van de ouders en de gevolgen daarvan.

Ook in België verwijst men soms naar de ‘schuld’ van de ouders, die door hun onderduiken hun kinderen in een precarie situatie brengen. Dat ouders dit uitgerend doen voor een betere toekomst voor hun kinderen en dat dit als boodschap naar de kinderen toe wel erg zwaar is, wordt buiten beschouwing gelaten.

In de verschillende eisenbundels⁷⁵ duikt regelmatig het begrip ‘duurzame binding’ op. Het feit dat er minderjarige (schoolgaande) kinderen aanwezig zijn in het gezin, maakt op zich niet steeds een duurzame binding uit. Wel moet de situatie en de binding van de betrokken kinderen ook een rol in de beoordeling spelen. Respect voor privéleven en gezinsleven zijn hier een belangrijke richtlijn.

3 Papieren voor kinderen met ouders

Het verblijfsstatuut van kinderen die met hun ouder(s) meekomen volgt gewoon het statuut van de volwassene die over hen het ouderlijk gezag of het voogdijgezag uitoefent.⁷⁶ Verkrijgt de ouder de erkenning als vluchteling, het statuut van subsidiaire bescherming of worden ze geregulariseerd, dan de kinderen ook. Wordt de aanvraag niet positief beoordeeld dan delen de ze de illegaliteit met hun ouders.

In principe kunnen kinderen in eigen hoofde een asielvraag indienen, maar dat gebeurt zelden. Soms worden ze ook, apart van hun ouders, gehoord maar doorgaans gebeurt dit niet. Nochtans kan hun verhaal een specifiek licht op de zaak werpen of kunnen ze kindspecifieke elementen voor de asielbeoordeling aanbren-
gen.⁷⁷

Kinderen en ouders kunnen uitzonderlijk een verschillend verblijfsstatuut hebben. Bij een verschillend verblijfsstatuut van de ouders geniet het kind in principe de bescherming van het meest voordelig statuut. Zeer uitzonderlijk gebeurt het dat kinderen die hier geboren zijn de Belgische nationaliteit en verblijfsrecht hebben maar dat hun ouder(s) geen geldige verblijfstitel (meer) hebben.

Indien het gezin géén verblijfstitel verkrijgt, dan worden alle leden ervan uitge-
wezen. In afwachting kunnen ze worden opgesloten in de gesloten centra. Ook de kinderen moeten mee.

⁷⁵ Zie bijvoorbeeld: memoranda en voorstellen van het Forum Asiel en Migratie, zie: <http://f-a-m.be/ned/images/downloads/famstandpuntregularisatie2007.pdf> en van Vluchtelingenwerk Vlaanderen, zie: <http://www.vluchtelingenwerk.be/pdf/memorandum2007.pdf>.

⁷⁶ FOBLETS, M.C. en BOUCKAERT, S., o.c., p. 17.

⁷⁷ LIDEN, H en RUSTEN, H., “Asylum and Children’s Participation”, *Children & Society*, 2007, 21, p. 273-283.

4 Papieren voor kinderen zonder ouders

Kinderen die niet begeleid worden, vormen wel een aparte doelgroep binnen het vreemdelingenbeleid. Ze hebben een aantal mogelijkheden om een verblijfsrecht te verwerven: asiel, bijzonder verblijf of statuut van slachtoffer mensenhandel.⁷⁸ T.a.v. deze minderjarigen heeft de Belgische overheid een zorgplicht.

NBM zijn minderjarigen, al dan niet in asielprocedure, die jonger zijn dan 18 jaar, geen onderdaan zijn van een land van de Europese Economische Ruimte en niet begeleid zijn door een persoon die het ouderlijk gezag of de voogdij over hem uitoefent.⁷⁹ Dit wordt zeer strikt geïnterpreteerd ter bescherming van de minderjarige. Als een andere volwassen persoon, bijvoorbeeld een tante of een neef of een meerderjarige broer of zus verantwoordelijkheid over de minderjarige draagt, blijft de minderjarige juridisch een NBM. Er wordt ook een voogd aangesteld en er gelden dezelfde beschermingsregels als bij NBM.

Een minderjarige vreemdeling kan reeds bij binnenkomst in België niet begeleid zijn, of hij kan tijdens zijn verblijf in België niet- begeleid worden doordat zijn ouders bijvoorbeeld terugkeerden of verdwenen.

Elke NBM krijgt bij aankomst een voogd toegewezen, aangeduid door de Dienst Voogdij over NBM.⁸⁰ Samen met DVZ zoekt de voogd naar een duurzame oplossing in het belang van de minderjarige. De toegewezen voogd is formeel verantwoordelijk voor een aantal stappen in de procedure en moet de belangen van de NBM behartigen.

Conform artikel 22 van het IVRK moet België voldoende en bijzondere bescherming bieden aan NBM op haar grondgebied. Dat wil zeggen dat België:

- ernaar moet streven de minderjarige met zijn ouders te herenigen;
- de NBM in afwachting van een duurzame oplossing moet opvangen, en hem tegen misbruik en uitbuiting moet beschermen;
- de minderjarige niet onbegeleid naar zijn herkomstland mag terugbrengen tenzij er voldoende garanties zijn voor de opvang van de minderjarige ter plaatse.

Bijzonder beschermingsstatuut

Om deze bescherming te realiseren, werd er een bijzonder beschermingsstatuut uitgewerkt. Dit ligt echter niet wettelijk vast, het is slechts een omzendbrief.⁸¹ Buiten deze omzendbrief hebben minderjarigen geen andere rechtsgrond om een verblijfsrecht op te baseren. De wetgeving maakt namelijk geen onderscheid tussen meerderjarigen en minderjarigen.

Dit bijzonder beschermingsstatuut is enkel toegankelijk voor die minderjarigen die door de Dienst Voogdij als NBM worden geïdentificeerd en voor wie de voogd een aanvraag heeft ingediend. De NBM mag geen aanvraag voor een ander sta-

⁷⁸ VAN GENECHTEN, J., "Het verblijf van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen: nieuwe omzendbrief", zie: www.jeugdrecht.be/sept/okt.2005 en zie: www.vreemdelingenrecht.be.

⁷⁹ Krachtens de wet van toepassing overeenkomstig art. 35 van de wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht.

⁸⁰ De voogdijregeling is opgenomen in hoofdstuk 6 van de Programmawet (I) van 24 december 2002, B.S. 31 december 2002 zoals gewijzigd bij Wet van 22 december 2003, B.S. 31 december 2003. De uitvoering ervan wordt geregeld bij Koninklijk Besluit van 22 december 2003 tot uitvoering van Titel XIII, hoofdstuk 6, "Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen" van de Programmawet van 24 december 2002, B.S. 29 januari 2004. Zie ook DERLUYN, I. "Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen", *T.J.K.*, 2005/1, p. 12-21. CASTELEIN, C., "Voogdij over niet-begeleide minderjarige vreemdelingen", *T.V.R.*, 2004, nr. 3, p. 202-224.

⁸¹ Omzendbrief van 15 september 2005, B.S. 7 oktober 2005.

tuut (asiel, subsidiaire bescherming, slachtoffer mensenhandel, regularisatie) lopen hebben.

De verantwoordelijkheid van de voogd om de meest aangewezen procedure te kiezen is dus wel zeer groot.

Na aanvraag gaat DVZ, bureau Minderjarigen, op zoek naar een duurzame oplossing. Dit kan zijn: gezinshereniging (al of niet in het land van herkomst), terugkeer naar land van herkomst of machtiging tot verblijf in België op basis van de Vreemdelingenwet.

Het opsporen van familieleden is een taak van de voogd. De voogd zorgt voor een paspoort, zodat de NBM zich in het vreemdelingenregister kan inschrijven. De voogd kan voorstellen formuleren voor een duurzame oplossing en documenten voorleggen die dit argumenteren. De uiteindelijke beslissing over de duurzame oplossing is een exclusieve bevoegdheid van DVZ. Indien de duurzame oplossing voor de NBM terugkeer naar zijn land van herkomst is (of een land waarin hij gemachtigd of toegelaten is tot een verblijf), levert DVZ een bevel tot terugbrenging af.

Is er na 6 maanden nog steeds geen duurzame oplossing gevonden dan kan de NBM een verlenging van de tijdelijke verblijfsvergunning krijgen. De aanvraag voor dit tijdelijk verblijfsstatuut wordt ingediend door de voogd.⁸² De verlenging kan worden verkregen op voorlegging van een sociaal verslag opgesteld door de voogd waarin melding wordt gemaakt van integratie-elementen (kennis van één van de landstalen, regelmatigheid schoolbezoek, ...) of andere elementen met betrekking tot de situatie van de minderjarige.

Zolang de NBM onder dit tijdelijk verblijf valt, blijft de voogdij.

Na drie jaar verblijf als NBM wordt een verblijfskaart van onbepaalde duur afgeleverd. Dit kan dus enkel wanneer de minderjarige bij aankomst in België jonger dan 15 jaar was.

In alle andere gevallen vervalt de bescherming wanneer de jongere 18 jaar wordt. Hij of zij valt dan onder de toepassing van de Vreemdelingenwet. Onder dezelfde voorwaarden als voor elke andere vreemdeling, kan hij uitgewezen worden. In de praktijk worden de dossiers van deze NBM automatisch overgemaakt aan DVZ, Bureau lang verblijf, en moet er geen aparte regularisatieprocedure ingezet worden. Indien de jongere kan bewijzen dat hij of zij naar school gaat, bestaansmiddelen of werk heeft, dan wordt de verblijfstitel doorgaans verlengd.

Gewone asielaanvraag

Een asielaanvraag behoort ook tot de mogelijkheden. Dan wordt de NBM een zogenaamde 'AMA', alleenstaande minderjarige asielzoeker. Zijn asielaanvraag wordt op dezelfde manier behandeld als de asielaanvraag van een meerderjarige. In principe wordt de minderjarige ondervraagd door gespecialiseerd personeel. Ook de voogd mag steeds alle verhoren en interviews bijwonen.

Wordt de asielprocedure met succes doorlopen dan verkrijgt de minderjarige een permanent (vluchtelingstatuut) of tijdelijk (subsidiaire bescherming) verblijfsrecht en vervalt de specifieke voogdij.⁸³

⁸² De voogd heeft nog andere bijzondere taken. Zie ook hoofdstuk 5 in dit dossier.

⁸³ De minderjarige zal dan beroep kunnen doen op alle kanalen en voorzieningen als elke andere minderjarige in Vlaanderen die buiten (of zonder) het gezin woont.

Zolang geen duurzame oplossing wordt gevonden krijgen NBM, voor wie de voogd geen asiel aanvraagt of voor wie de asielaanvraag definitief is afgewezen en die niet op een andere verblijfsprocedure beroep doet, een tijdelijk verblijfsrecht en wordt hier gedoogd tot aan hun meerderjarigheid.

Specifiek statuut: slachtoffer mensenhandel

Een bijzonder geval is de minderjarige vreemdeling die het slachtoffer is van mensenhandel en door de gerechtelijke overheden als dusdanig wordt erkend. Zij krijgen onmiddellijk een tijdelijke verblijfsvergunning.

Volwassen slachtoffers worden opgevangen in specifieke centra maar minderjarigen worden toch naar de specifieke opvangcentra voor NBM verwezen omdat de zorg daar meer aangepast wordt geacht.

Inzake NBM is het laatste woord nog niet gezegd. Enkele specifieke vragen dringen zich hier op.

Zorgwekkend is de situatie van NBM uit de 'nieuwe' EU-lidstaten, bijvoorbeeld Roemenië (waar zeer veel NBM vandaan komen) en Bulgarije. Door de toetreding vallen ze nu buiten de definitie van NBM en buiten alle bijzondere beschermingsmaatregelen. Enkel voor de NBM die voor 1 januari 2007 reeds een voogd hadden, blijft de voogdij doorlopen.

We stellen ons ook vragen bij het onderzoek naar wat de meest aangewezen duurzame oplossing is. Nu gebeurt dit door DVZ. DVZ levert inspanningen in het belang van de NBM, maar DVZ blijft vooral ook een 'uitwijsinstantie'. Misschien kan een onafhankelijk multidisciplinair team, in overleg met de voogd, zich in de toekomst over de duurzame oplossing buigen?

5

Getuigenissen

5.1. Kinderen met ouders op zoek naar papieren

De ervaringen van de minderjarigen die samen met hun ouders asiel zoeken hangen samen met hoe hun ouders er mee omgaan. Sommige ouders vinden de informatie over de uitzettingskansen veel te hard en zeggen liever dat alles goed komt of houden de informatie voor zich. Andere ouders delen alle informatie en (angst)gevoelens met hun kinderen. Drie ouders vertellen:

'Ik praat er wel met mijn vrouw over, maar niet met de kinderen. Dat houden we een beetje apart. Mijn zoon kan zich nu soms al niet goed concentreren op school. Hij wordt natuurlijk steeds groter en hij begrijpt het toch wel de laatste tijd. Omdat we ook niet op vakantie kunnen en laatst kon ik zijn computer niet op afbetaling kopen. Hij vraagt dan ook vaak wanneer de verblijfsvergunning komt. Maar ik praat er liever niet over. Ik wil geen problemen maken voor de kinderen. Kleine kinderen moeten een beetje kunnen lachen.'

'Ik durf er niet verder met hun over te praten. Zij zijn namelijk ook gedeprimeerd, zij vinden het ook een heel vervelende situatie. Dus ik praat er niet meer met hen over.'

'Dit is een hele slechte tijd voor de kinderen geweest. Ze waren verdrietig en chagrijnig. Ze konden niet naar school of naar buiten. En ze vroegen vaak: 'Waarom?' Maar daar had ik dan geen antwoord op.'

Een jongetje vertelt:

'Ik zeg steeds: 'Weet je het al of we een verblijfsvergunning krijgen?' En m'n moeder zegt steeds: 'Het komt wel goed.' Dat zeiden ze vorige jaar al en het is nu al een jaar verder.'

Het gebeurt dat minderjarigen de rol van tolk moeten opnemen omdat hun ouders de taal niet beheersen. In het DCI-onderzoek vertellen sommige minderjarigen dat ze de binnenkomende post voor hun ouders vertalen, hun formulieren regelen. Of ze gaan mee als tolk naar de advocaat.

'Ik moest alles vertalen. In het begin was dat echt heel moeilijk voor mij. Ik moest afspraken maken met de advocaat, ik moest alles vertellen, alles wat mijn ouders zeggen, alle problemen van onze familie en dingen die ik misschien niet in mijn leven was tegengekomen als mijn leven normaal zou zijn. Mijn ouders zeggen dat ik in één jaar zo veel ouder ben geworden. Ik weet over zoveel problemen, dat is ook niet zo goed voor mijn persoon geweest. Maar het gaat nu wel beter.'

Ondanks de pogingen van ouders om hun kinderen zo veel mogelijk van de uitwijzingsdreiging te houden, zijn de meeste kinderen wel op de hoogte van het niet hebben van 'papieren'. In hun dagelijks doen en laten worden ze ermee geconfronteerd. Het bepaalt hun woonkansen, onderwijskansen, vrijetijdskansen, hun relaties met hun ouders, broertjes, zusjes en leeftijdsgenootjes. Ze omschrijven zichzelf als 'anders dan de anderen' juist omdat ze geen 'papieren' hebben en daardoor niet kunnen doen wat andere kinderen doen.

De kinderen uit het DCI-onderzoek zeggen:

'Ik heb geen plek, een kamer of een computer of een bureau, dat heb ik niet. Maar ik hoop dat het nog komt. Nu kunnen we dat niet kopen, omdat we geen geld hebben en ieder moment eruit gezet kunnen worden.'

'Ik voel me hier echt illegaal. We hebben hier geen vrijheid, we kunnen niet op vakantie gaan. Mijn moeder wil heel graag naar oma toe, maar dat kan niet omdat we geen papieren hebben.'

'Mijn broertje vraagt ook altijd: 'Waarom gaan we niet naar Turkije?' Want zijn juf vraagt altijd: 'Waar zijn jullie op vakantie geweest?' 'Wat hebben jullie gedaan?' En dat kan hij natuurlijk niet vertellen.'

'Andere kinderen gaan wel eens naar de bib om te internetten en daar kijken ze dan de cartoons van Dragonballs. We gaan wel eens met ze mee, maar we hebben geen pasje, want daar heb je een paspoort voor nodig. We kunnen daar wel boeken lezen maar niet lenen en internetten lukt ook niet want daar heb je het pasje voor nodig'

'Ik heb geen vrienden, die moet ik toch weer achterlaten... Als je hier helemaal niks hebt, illegaal bent, dan wil je gewoon van binnenuit hier niet ergens gaan houden.'

'We gingen vorig jaar op schoolreis naar België, maar ja ik heb natuurlijk geen paspoort. Ik had het pure geluk dat ik op het paspoort van de juf reisde, want anders mocht ik niet mee. '

'Als wij op straat lopen dan weten wij dat wij iets anders zijn dan andere mensen'.

'Als we wel een verblijfstatus zouden hebben, zouden we misschien wat meer mogen. Want zij (mijn ouders) zijn nu gewoon bang. Als ze ons naar buiten sturen, dan denken ze: 'O, er gebeurt toch weer wat.'

'Pas belde mijn vriendin op. Zij zei: 'Kom nou.' Ik zeg: 'Kom jij maar, jij hebt wel een vaste plek ik niet.' Ze zegt: 'Hoezo dan, waar zit je?' Ik zeg: 'Je weet toch dat we een jaar op straat waren. Een jaar heb ik je stem niet gehoord.' Ze was ook echt kapot, we moesten huilen. Ze vond het heel erg. Ik heb haar pas nog een brief gestuurd.'

'Ik wil wel graag vrienden hebben, maar als ik vriendschap met iemand maak, dan ga ik vaak weer weg, verhuizen. We hebben één jaar dan in die stad, dan weer in dat dorp gewoond. Daarom wil ik ook niet zoveel vrienden hebben.'

Uit schrik voor nog meer verdriet bij hun ouders, houden ze hun ervaringen, schrik en wanhoop wel eens voor zichzelf. Of troosten ze elkaar.

'Het is niet leuk natuurlijk en als ik er over praat, gaat mijn moeder soms huilen. Dus praat ik er niet vaak over.'

'Ik praat met niemand over mijn problemen, ook niet met mijn zus of met mijn moeder, ik zeg tegen niemand wat. Mijn moeder en mijn zus hebben genoeg problemen. Maar ik heb veel vragen over wat er gaat gebeuren. En er is niemand die mij duidelijk antwoord geeft. Wij kunnen niet zomaar een afspraak maken met de advocaat. Wij moeten steeds wachten.'

'Als mijn ouders over verdrietige dingen praten dan komt mijn zusje van vijf naar mij toe. Dan vraagt ze: 'Waarom zijn ze verdrietig?'. Dan kan ik het haar niet uitleggen.'

Ook Aïda, Enis en Anesa troosten hun moeder. Wanneer hun moeder zegt: *'Ik durf niet over de toekomst na te denken. De toekomst bezorgt me vreselijke hoofdpijnen...'*, antwoordt Enis: *'Ik geloof in een goede afloop. We hebben al zoveel meegemaakt. Slechter kan haast niet. Als we allemaal ons best blijven doen en als goede mensen voortleven dan verdienen we later vast en zeker een plaats in het Paradijs. Voor mama zal er sowieso al een plaats zijn. Dat weet ik nu al.'*

5.2. Kinderen zonder ouders op zoek naar papieren

De NBM van het 'What do you think?' – project hebben een duidelijke mening over hun asielprocedure: de procedure mag meer aangepast zijn aan hun leeftijd en aan hetgeen ze hebben meegemaakt.

'Bij onze aankomst weten we niet wat we moeten doen en waarvoor we naar de DVZ moeten gaan. We zijn niet goed geïnformeerd over de procedure en soms helemaal niet.⁸⁴ Het gebeurt dat we helemaal alleen naar het DVZ moeten zonder dat we de weg kennen. Het taalprobleem maakt de procedure nog onbegrijpelijker.⁸⁵ We voelen ons alleen, we zijn bang, gestresseerd en getraumatiseerd. We zijn niet op ons gemak tegenover de personen die ons ondervragen. We vinden het niet evident om ons uit te drukken. De mensen van DVZ stellen ons vragen als: 'hoe ben je gekomen?', 'waarom?', 'met wie?'. Er worden ons moeilijke vragen gesteld over de politieke situatie in ons land of ze vragen ons naar details die wij onmogelijk kunnen weten. Bij het tweede interview is het moeilijk om nog eens te vertellen wat we reeds hadden gezegd. We kunnen ook niet altijd exact hetzelfde vertellen. Voor sommigen is dat een aanleiding om te twijfelen aan datgene wat we vroeger vertelden. Onze verklaringen krijgen na verloop van tijd een andere betekenis. We krijgen vaak de indruk dat we als leugenaars beschouwd worden.'

⁸⁴ Volgens de opvangcentra wist bijna 85% van de NBM bij aankomst in het centrum niet wat een asielprocedure was. DE SMET, S., o.c., p. 47.

⁸⁵ De helft van de 522 minderjarigen die Stéphanie De Smet opvolgde en die niet waren verdwenen sprak bij de asielaanvraag geen enkele van onze landstalen, noch Engels. Wanneer een asielzoeker niet voldoende Nederlands of Frans spreekt wordt hem een tolk aangewezen. Hij mag de procedure taal dan niet kiezen. Ruim 13% van zij die weliswaar een beetje Nederlands of Frans spraken, kregen aldus een tolk maar ook een asielprocedure in een taal die ze totaal niet begrepen. DE SMET, S., o.c., p. 25.

Ook de meeste NBM die Ilse Derluyn interviewde hebben dezelfde ervaringen. De interviews en de contacten met de autoriteiten zijn moeilijk: de mensen zijn niet vriendelijk, ze stellen teveel vragen en ze geloven je niet. Het meest moeilijke is aan goede verblijfspapieren te geraken, lang moeten wachten op een antwoord en daardoor een onzekere toekomst hebben.

'The procedure ... I find this really difficult, because you die mentally total during the interview. You relieve everything you have experienced. And the hardest work ... Sometimes you see in the eyes of the interviewer, she doesn't believe you at all. And this is really hard, it is really terrible.'

Daarnaast kaarten de NBM van het 'What do you think?' - project ook hun bots-can ervaringen en hun ervaringen met advocaten aan. Ze vinden niet gemakkelijk een advocaat. Sommige advocaten zijn niet thuis in het asielrecht en in datgene wat de minderjarige heeft meegemaakt. Ze ervaren taalproblemen en vooroordelen. Ze hebben de indruk dat advocaten dezelfde beslissingen als DVZ nemen en niet het onderste uit de kan halen.

'Ik was bang dat de advocaat zijn werk niet zou doen, bang dat de advocaat zich niet met mijn dossier zou bezighouden, dat hij niet alles zou proberen om mij te helpen.'

'Mijn eerste advocaat stelde mij een heleboel vragen over wapens, over het feit dat ik iemand zou vermoord hebben. Maar ik heb helemaal niemand gedood! Ik heb geen wapens, ik heb er al gezien maar dat was tijdens de oorlog. Ik voelde me niet goed bij die man, hij was niet correct. De tweede advocaat was beter.'

De leeftijdtests maken hun procedure nog moeilijker. Doordat sommige minderjarigen na de test als meerderjarig worden gezien, worden hun getuigenissen nog meer in vraag gesteld. Pas na de bots-can weten ze waarvoor het diende.

Ook Irinel, een NBM uit Moldavië, heeft dezelfde ervaring.

'Om half elf werd ik samen met drie andere jongeren naar een ziekenhuis in Brussel gebracht. Daar werd van ons een bots-can genomen. Later vernam ik dat men dit deed om mijn precieze leeftijd te achterhalen. Ik heb helemaal geen vertrouwen in zo'n toestel. Enkele uren later werd mij kortweg meegedeeld dat uit het onderzoek was gebleken dat ik minstens negentien jaar oud was. Ongelooflijk! Ik was net zeventien geworden!' Enkele dagen later vond eindelijk het eerste interview (met DVZ) plaats. Het gesprek verliep in het Engels en het Roemeens. De man die me ondervroeg confronteerde mij met de resultaten van de bots-can. Hij zei dat ik er veel te gespierd uitzag voor een jongen van zeventien. Ik legde hem uit dat ik heel sterk ben voor mijn leeftijd, omdat ik al sedert mijn twaalfde zware handenarbeid verrichtte. Ik weet zeker dat de man mij niet geloofde. Natuurlijk begrijp ik dat men zekerheid wil, maar het gaat me toch allemaal een beetje te ver. Ik moet me voortdurend bewijzen. Voor het minste heb je in dit land een schriftelijk bewijs nodig.'

De bitterste pil om slikken voor deze alleenstaande minderjarigen, is het lange wachten op een beslissing en het leven in onzekerheid. Het is moeilijk aan een toekomst te bouwen wanneer er geen zekerheid is.

'We zijn steeds ongerust. Zelfs al is het antwoord op de toegang tot het grondgebied positief, blijven we bezorgd over het verloop van de procedure. Als het antwoord negatief blijkt te zijn, weten we niet wat doen. Dat gevoel wordt nog eens gevoeld door het lange wachten. Elke dag vragen we ons af wat we nog zullen tegenkomen, of de politie ons zal komen zoeken en of we naar ons land zullen teruggestuurd worden.'

6 Aanbevelingen

Voor kinderen met ouders werkt het IVRK op dit ogenblik onvoldoende door in het Belgische asielbeleid. Ook deze minderjarigen moeten op een zo volwaardig mogelijke manier hun rechten kunnen uitoefenen. Ze zijn namelijk veel meer dan een ‘accessoire’ van hun ouders, ze zijn rechtssubjecten in eigen persoon. Voor kinderen zonder ouders, de NBM, moet een deugdelijk en wettelijk verankerd statuut uitgewerkt worden.

Vanuit de bevindingen, pleit het Kinderrechtencommissariaat voor volgende beleidsaanpassingen en/of wetswijzigingen:

Een statuut voor NBM

Een meer rechtszeker statuut voor de NBM dringt zich op. Omzendbrieven geven onvoldoende rechtsbescherming. Het statuut moet dan ook wettelijk verankerd worden. Daarin moeten onder andere volgende elementen opgenomen worden:

- Het zoeken naar een duurzame oplossing dient te gebeuren door een onafhankelijk, multidisciplinair team en in overleg met de voogd. Bij deze zoektocht moet zeker de inbreng van de minderjarige zelf een plaats krijgen. Aan de mening van de minderjarige moet passend belang gehecht worden;
- Zolang er twijfel is over de leeftijd van de NBM, moet de voogd aangesteld blijven;
- Rekening houdend met de minderjarigheid is minder formalisme op zijn plaats, bijvoorbeeld inzake de documentvereisten. Voor minderjarigen is het nog minder evident dan voor volwassenen om de juiste documenten te verkrijgen;
- NBM die een bijzonder beschermingsstatuut verkregen, krijgen bij de meerderjarigheid een definitieve verblijfstitel;
- NBM moeten toegang krijgen tot het hele scala van modules binnen de jeugdhulp. Net als binnen de IJH in Vlaanderen, moet de toegang tot de meer ingrijpende modules gebeuren via de toegangspoort, die oordeelt op grond van hulpbehoeften eerder dan op grond van administratief statuut;
- De overgang naar de meerderjarigheid dient zorgvuldig voorbereid te worden, met een mogelijkheid om nog gedurende een bepaalde periode de begeleiding van de voogd te behouden;
- Bij terugkeer naar het land van herkomst (of een ander land in het kader van gezinshereniging) dienen garanties geboden te worden inzake opvang, zorg, gezondheid en onderwijs. Ook moet met zekerheid vaststaan dat ze wel degelijk bij hun ouders zullen terechtkomen in geval van gezinshereniging;
- Gedurende een zekere overgangsperiode moet de bijzondere bescherming en aanstelling van een voogd aangehouden worden voor NBM uit de nieuw aangesloten EU-lidstaten.

Een kindvriendelijker asiel- en regularisatiebeleid

- Kinderen mogen onder geen beding als tolk voor hun ouders worden ingezet. Soms worden ze daarbij getuige van informatie die ze gezien hun leeftijd of maturiteit (nog) niet aan kunnen. Het risico om zo de kinderen opnieuw te gaan victimiseren is hier te groot;
- Interviews van minderjarigen moeten met de grootste omzichtigheid gebeuren, aangepast aan hun leeftijd en rijpheid, door getraind personeel en in aangepaste settings;

- Kinderen die hier aankomen met hun ouders kunnen niet verplicht worden hun verhaal te doen, maar moeten daar wel steeds de mogelijkheid toe hebben. Aan hun inbreng moet passend belang gehecht worden, met respect van artikel 3 en 12 van het IVRK;
- Personeel dat het onderzoek voert in dossiers waar minderjarigen bij betrokken zijn, dienen gesensibiliseerd te worden inzake specifieke gender- en leeftijdsgelaten elementen voor de beoordeling.

De asielprocedure

- De nieuwe Vreemdelingenwet, met alle nieuwe procedures moet tijdig worden geëvalueerd, bijvoorbeeld om na te gaan of de nieuwe beroepsprocedures inderdaad geen te lage rechtsbescherming bieden in verhouding tot de internationale normen;
- De termijn van één jaar die aanvankelijk voorzien werd als maximumtermijn voor een asielaanvraag dient in de wet opgenomen te worden;
- De rechtsbijstand en -bescherming doorheen de hele procedure dient verbeterd en versterkt te worden, met name in de procedures voor de RVV;
- De EU-Procedurerichtlijn moet tijdig in intern recht omgezet worden, zijnde voor 1 december 2007;
- De RVV moet een eigen onderzoeksbevoegdheid krijgen.
- Het initiatief inzake de verlenging bij subsidiaire bescherming zou niet bij de aanvrager, maar bij DVZ moeten liggen.

De regularisatie

Samen met vele andere organisaties pleit het Kinderrechtencommissariaat nadrukkelijk voor een transparant, eenduidig en objectiever beleid inzake regularisatie. Een humanitair statuut, buiten de hele asielprocedure, dringt zich op. Daartoe behoort onder meer:

- Een wettelijk omschreven geheel van duidelijke en objectieve criteria. Criteria die hierbij zeker moeten opgenomen worden, zijn: duurzame binding met ons land, levensloop en onderwijskansen van de kinderen, termijn van verblijf in België (3 jaar is een aanvaardbare periode en zeker voor kinderen al behoorlijk lang), te lange procedure, feitelijk onmogelijke terugkeer ...;
- Advisering inzake de toepassing van die criteria en inzake dit humanitair statuut door een onafhankelijke expertencommissie;
- Duidelijke procedureregels en rechtsbijstand (horen van de aanvrager, vaste termijnen voor de uitspraak, schorsende werking, ...).

Teneinde de nieuwe Vreemdelingenwet meer kans op slagen te geven zonder een te snelle achterstand, is ook een 'herstellende, collectieve' regularisatie aangewezen als overgangsmaatregel. Dit zou moeten doorgevoerd worden voor mensen die meer dan 3 jaar procedure voeren.

het leven in

afwachting

van

Hoofdstuk

5

'In ons centrum ondersteunen de opvoeders en sociale assistentes ons. Ze helpen ons ook met ons schoolwerk. Elke dinsdag organiseren ze een bijeenkomst waar we de problemen die we ondervinden in het centrum of daarbuiten bespreken en we proberen er oplossingen voor te vinden.'

'In ons centrum gaat het er helemaal anders aan toe: er is te weinig ruimte, er is geen aangepaste infrastructuur en we hebben te weinig bewegingsvrijheid.'

Kinderen hebben het recht om van een passende levensstandaard te kunnen genieten. In de eerste plaats zorgen hun ouders daarvoor. Is die verantwoordelijkheid voor de ouder te zwaar om dragen, dan moeten ze op ondersteuning kunnen rekenen.⁸⁶

Voor kinderen die (nog) geen 'papieren' hebben, is dit recht niet zo vanzelfsprekend. Zitten ze nog samen met hun ouder(s) in volle papierenstrijd voor een erkenning van een statuut, dan kunnen ze op ondersteuning van de overheid rekenen. Samen met hun ouder(s) kunnen ze in een open opvangcentrum en soms ook in een flat of huis verblijven. Afhankelijk van hun opvangplek ervaren kinderen en jongeren positieve of negatieve kanten.

Is hun papierenstrijd zonder resultaat gestreden en komt de dreiging van uitwijzing dichterbij dan komt hun passende levensstandaard mogelijks in het gedrang. Sommigen blijven met hun ouders in dezelfde opvangplek, anderen trekken tijdelijk of voorgoed weg en proberen in moeilijke omstandigheden, in de illegaliteit, te overleven.

Kinderen getuigen over de problemen die ze zonder vaste plek beleven. Plots moeten ze weer opnieuw verhuizen en hun vrienden en school achterlaten. Soms vangen kennissen hen op of delen ze een huis met andere ouders en kinderen. Met weinig financiële middelen proberen ze samen met hun ouders te overleven. Wanneer de nood hoog is dan dragen ze financieel hun steentje bij. Een meisje zegt: 'Ik spaar mijn zakgeld. Als mijn ouders dan iets nodig hebben, kan ik ze helpen.'

Sinds kort is er een nieuwe opvangwet. De nieuwe wet streeft naar een betere begeleiding van kinderen en ouders. Kwetsbare categorieën kunnen op specifieke aandacht rekenen. In dit nieuwe kader is de steun nu enkel materieel, niet financieel. Vroeger kregen kinderen en ouders na een tijdje meer ruimte om hun leven zelf uit te bouwen. Ze konden op zoek gaan naar een eigen plek. Hun ouders konden werk zoeken. Nu is die ruimte sterk ingeperkt zolang de asielprocedure loopt.

Net als in de papierenstrijd, geldt ook in de opvang een cruciaal onderscheid tussen minderjarigen die alleen of samen met hun ouders komen. NBM hebben in navolging van het IVRK andere opvangmogelijkheden. Tot hun meerderjarigheid kunnen ze in theorie op die opvangmogelijkheden rekenen. Worden ze meerderjarig dan dreigt hun opvang weg te vallen.

In dit hoofdstuk lichten we de diverse opvangmogelijkheden voor kinderen met en zonder ouders toe. Gaan ze zelf of samen met hun ouders voor een erkenning van een statuut dan staat de federale staat voor hun opvang in. Niet zelden valt de opvang van kinderen, met of zonder ouders, en zonder 'papieren' echter ook onder de Vlaamse bevoegdheid.⁸⁷ Dit maakte er het overzicht niet makkelijker op.

⁸⁶ Art. 5 en 18 van het IVRK

⁸⁷ De aanwezigheid van een groot aantal mensen zonder wettig verblijf is een realiteit die niet enkel een zaak van het federale beleid is maar ook aan Vlaamse bevoegdheidssterreinen raakt zoals welzijn, onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting. Het opvangbeleid voor mensen zonder wettig verblijf is één van de drie beleidssporen van het Vlaams minderhedendecreet. Het Vlaamse opvangbeleid is erop gericht om basisrechten te garanderen zoals recht op gezondheidszorg, recht op onderwijs, recht op menswaardig bestaan, recht op privé-, gezins- en familielevens. Bovendien houdt dit opvangbeleid ook een ruimere oriëntering en begeleiding in. De Vlaamse bevoegdheid ligt dus in de individuele begeleiding waardoor mensen georiënteerd worden naar welke oplossing zij in hun situatie nastreven: een heroriëntatie naar het land van herkomst, een legalisatie van het verblijf in België... Voor minderjarigen vinden we Vlaamse bevoegdheden terug bij de opvang van en de zorg voor NBM.

1 De nieuwe opvangwet

Parallel met de hervorming van de asielprocedure werd ook de opvang tijdens de asielprocedure hervormd. De nieuwe wet⁸⁸ bundelt de regels over materiële steun, in diverse modaliteiten voor alle asielzoekers in één wet. Om de hele wet in de praktijk om te zetten, zijn echter nog veel uitvoeringsbesluiten vereist.⁸⁹ De opvang in de open centra en de Lokale Opvanginitiatieven (LOI) valt onder de bevoegdheid van de minister van Maatschappelijke Integratie en wordt voornamelijk beheerd en uitgevoerd door het Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers (Fedasil).

De nieuwe opvangwet is geënt op de filosofie van de nieuwe Vreemdelingenwet, waarin de korte procedure centraal staat. Asielzoekers, meerderjarigen en minderjarigen, hebben voortaan gedurende de hele procedure recht op een menswaardige opvang die ze krijgen in de vorm van materiële steun. Dit omvat zowel huisvesting, persoonlijke begeleiding naargelang de psychosociale behoeften, sociale en medische begeleiding als juridische bijstand. De opvangplaats moet zoveel mogelijk aan de gezinssituatie en de persoonlijke behoeften van asielzoeker en kinderen voldoen. Er zal ook meer specifieke aandacht gaan naar kwetsbare doelgroepen zoals minderjarigen en zwangere vrouwen. Pas wanneer de procedure te lang duurt, zal men op financiële steun aanspraak kunnen maken. Wel wordt binnen deze materiële steun ook een dagvergoeding (zakgeld) opgenomen. Uitzonderlijk kan op grond van bijzondere redenen toch financiële steun gegeven worden, bijvoorbeeld voor specifieke ziektekosten.

Voor de NBM voert de nieuwe opvangwet enkele specifieke bepalingen in. De wet komt hier enigszins tegemoet aan het advies van de expertencommissie NBM in de ICEM.⁹⁰ De expertencommissie NBM pleitte voor een driefasige opvang die rekening houdt met de reële (zorg)behoeften en noden van de minderjarige, en niet langer louter gebaseerd is op het statuut van de minderjarige.

NBM, met of zonder asielaanvraag, worden in een eerste fase opgevangen in observatie- en oriëntatiecentra (OOC) waarna de verdere opvang gebeurt in opvangcentra van Fedasil of binnen de jeugdhulpvoorzieningen van de Gemeenschappen. Opsluiting van NBM in een gesloten centrum hoort er in theorie niet meer bij, tenzij er twijfel is rond hun minderjarigheid.

De categorieën van mensen die recht hebben op materiële steun zijn:

- asielzoekers en hun familieleden zolang ze in de asielprocedure zitten inclusief het beroep bij de Raad van State;
- personen die subsidiaire bescherming aanvragen;

⁸⁸ Wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën vreemdelingen, B.S. 7 mei 2007. De wet trad in werking op 1 juni 2007 samen met de laatste fase van de Vreemdelingenwet.

⁸⁹ De eerste uitvoeringsbesluiten werden intussen gepubliceerd. KB van 9 april 2007 tot vastlegging van het stelsel en de werkingsregels voor de centra voor observatie en oriëntatie voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, B.S. 7 mei 2007. KB van 9 april 2007 tot bepaling van de medische hulp en de medische zorgen die niet verzekerd worden aan de begunstigde van de opvang omdat zij manifest niet noodzakelijk blijken te zijn en tot bepaling van de medische hulp en de medische zorgen die tot het dagelijks leven behoren en verzekerd worden aan de begunstigde van de opvang, B.S. 7 mei 2007. KB van 9 mei 2007 tot bepaling van de datum van inwerkingtreding van de bepalingen van de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en bepaalde andere categorieën van vreemdelingen, B.S. 7 mei 2007.

⁹⁰ Begin 2005 startte de Interdepartementale Commissie Etnisch-Culturele Minderheden (ICEM) een nieuwe expertencommissie niet-begeleide minderjarigen buiten de asielprocedure op. Deze commissie kreeg de opdracht om aan de minister van Welzijn een adviesnota voor te leggen rond de kwaliteitsvolle opvang van niet-begeleide minderjarigen. Het Kinderrechtencommissariaat participeerde aan de vergaderingen. Op vraag van de minister overlegde de commissie over het huidige opvangkader en de knelpunten daarin, over de voorwaarden voor kwaliteitsvolle opvang en begeleiding, en over de Vlaamse en federale bevoegdheden en het kostenplaatje van een kwalitatief Vlaams opvangbeleid. Op 14 juni 2005 werd het advies aan de minister overgemaakt. INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN, *Het Vlaams beleid naar etnisch-culturele minderheden, Jaarrapport 2004-2005*, Brussel, 2006, p. 222.

- uitgeprocedeerde asielzoekers die aan het einde van de procedure niet terug kunnen naar het land van herkomst omwille van gestaafde medische redenen;
- uitgeprocedeerde asielzoekers waarvan de overheid aanvaardt dat ze omwille van overmacht niet terug kunnen naar het land van herkomst;
- uitgeprocedeerde asielzoekers in procedure voor vrijwillige terugkeer tot op het moment van vertrek;
- uitgeprocedeerde asielzoekers waarvan familieleden in de eerste graad nog verder recht op steun hebben;
- niet-begeleide minderjarige vreemdelingen;
- families in illegaal verblijf die via het OCMW beroep doen op de materiële opvang in federale open centra.⁹¹

Voor alle categorieën⁹² geldt dat wie niet langer recht heeft op materiële steun maar toch verder op het grondgebied verblijft enkel recht heeft op dringende medische hulpverlening. Wie geregulariseerd wordt of op een andere wijze verblijfsrecht verwerft, krijgt geen materiële steun meer. Deze mensen kunnen een eigen inkomen verwerven of beroep doen op financiële steun van het OCMW, indien nodig.

2 Opvang voor kinderen met ouders tijdens de asielpprocedure

Bij aankomst in België worden kinderen met hun ouder(s), die asiel zoeken, verplicht opgevangen in een collectieve opvangstructuur van Fedasil. Dit agentschap beschikt over 15.800 opvangplaatsen in een opvangnetwerk met zowel grootschalige opvang in open centra (ongeveer de helft) als kleinschalige opvang in particuliere woningen.⁹³ Momenteel wordt ongeveer 80% van deze plaatsen (opvangcentra en LOI's) benut.⁹⁴ De plaats van inschrijving wordt verplicht opgelegd. In de mate van het mogelijke houdt men hierbij wel rekening met de behoeften van kinderen en ouder(s).

In de open centra zijn ze vrij om te komen en te gaan. Elk centrum heeft een permanentie die dag en nacht draait. De infrastructuur verschilt van centrum tot centrum. Soms zijn het oudere gebouwen, bijvoorbeeld een kazerne, een ziekenhuis of een internaat waarvan de infrastructuur werd aangepast. Typisch aan deze opvangvorm is het gemeenschapsleven. Gezinnen, mannen en vrouwen moeten er samenwonen. De kamers tellen verschillende bedden waar bewoners naargelang hun profiel worden samengebracht.⁹⁵

Na vier maanden kan de ouder(s) een overplaatsing vragen naar een LOI. Fedasil is niet verplicht hierop in te gaan. Bepaalde kwetsbare categorieën zoals kroostrijke gezinnen zouden meteen vanaf hun aankomst in LOI's moeten kunnen opgevangen worden wanneer dit beter overeenstemt met hun profiel.

⁹¹ Na rechtspraak van het Arbitragehof. Arrest nr. 106/2003 van 22 juli 2003, zie: www.arbitrage.be.

⁹² Het recht op materiële opvang eindigt wanneer het verblijf van de asielzoeker zijn wettigheid verliest, bijvoorbeeld na een niet-toelaatbaarheidsarrest of verwerpsarrest van de Raad van State. Voor de andere categorieën eindigt de steun op het ogenblik dat de specifieke reden waarom de opvang tijdelijk is verder gezet, vervalt.

⁹³ De open opvang van asielzoekers valt onder de bevoegdheid van de minister van Maatschappelijke Integratie. De open opvangcentra worden beheerd door Fedasil (19 federale opvangcentra), het Belgisch Rode Kruis (22 centra) en de socialistische mutualiteiten in Erezée. Voor particuliere woningen zorgen lokale opvanginitiatieven onder rechtstreeks beheer van de OCMW's en de ngo-partners (de koepelorganisaties Vluchtelingenwerk en Ciré).

⁹⁴ Wanneer de normale opvangcapaciteit tijdelijk niet voldoet, worden ze maximaal 10 dagen ondergebracht in noodopvangstructuren, waar slechts in beperkte maatschappelijke begeleiding kan voorzien worden.

⁹⁵ FEDASIL, *Jaarverslag 2005*, Brussel, Fedasil, 2006, p. 42-43.

LOI's vormen een netwerk voor opvang in kleinschalige lokale woonformules. Kinderen wonen dan samen met hun ouder(s) in particuliere woningen in een kleinschalige, geïndividualiseerde structuur.⁹⁶

Over de begeleiding vermeldt de wet dat kinderen en hun ouder(s) recht hebben op geïndividualiseerde informatie, medische, psychologische en juridische (eerste en tweede lijn) bijstand. De toegewezen maatschappelijk assistent dient hen te informeren over de inhoud en het belang van een vrijwillige terugkeer. Het voorstel tot vrijwillige terugkeer (met aangepaste financiering) maakt deel uit van de materiële hulp.

De voorbije jaren werden reeds wat inspanningen geleverd om aan gezinnen meer autonomie te geven, bijvoorbeeld om hen zelf te laten koken. Tevens is er een dynamiek gaande die mensen sneller naar een kleinschalige opvang laat doorstromen. Vanuit het belang van kinderen kan dit als positief beschouwd worden. Ze hebben meer kans om in een iets 'normalere' gezinssituatie te leven. De grootschalige opvang in centra is voor kinderen, bij lang verblijf, niet opportuun.

Ook positief in de nieuwe opvangwet is de focus op de individuele noden. Bij voorkeur gebeurt dit zo vroeg mogelijk, bij de dispatching door Fedasil. Na de behoeftebepaling bij de eerste toewijzing volgt na een maand een evaluatie en ook daarna zal de opvangsituatie permanent geëvalueerd worden.

3

Opvang voor kinderen met ouders zonder papieren

Hebben de ouders geen papieren dan delen de kinderen dit illegale statuut. Hoe overleven gezinnen in illegaliteit? Werken is voor hen niet toegelaten en dus kunnen ze ook geen inkomsten of rechten op uitkeringen in de gezondheidszorg, werkloosheid of kinderbijslag opbouwen. Bovendien blijft ook de toegang tot OCMW-bijstand als laatste vangnet, met uitzondering van dringende medische hulp, voor hen zo goed als uitgesloten.

Op grond van de verplichtingen uit de mensenrechtenverdragen en het IVRK⁹⁷ werden de laatste jaren wat aanpassingen voor deze gezinnen doorgevoerd. Niet zelden gebeurde dit na opmerkelijke arresten van het Grondwettelijk Hof⁹⁸ en andere rechtspraak.

Zo werd aan mensen en kinderen zonder papieren wel een recht op steun toegekend voor dringende medische hulp⁹⁹ maar dit kwam niet tegemoet aan de vereisten uit het IVRK. Zonder een recht op ruimere steun, riskeren kinderen immers terecht te komen in omstandigheden die hun belang (artikel 3 IVRK) en hun ontwikkeling (artikel 6 IVRK) aantasten.

⁹⁶ Meer dan drievierde van de OCMW's in België hebben een overeenkomst voor de opvang en begeleiding van asielzoekers. Ongeveer 53,7% van de opvangplaatsen binnen het open netwerk van Fedasil is zo georganiseerd. FEDASIL, *Jaarverslag 2005*, Brussel, Fedasil, p. 28.

⁹⁷ Mogelijk krijgt het IVRK nog verder uitstraling, bijvoorbeeld naar de kinderbijslag en komen er nog perspectieven voor andere kwetsbare categorieën van personen, zoals mensen met een handicap. VONK, G., "Het recht van mensen zonder papieren op minimumvoorzieningen: de invloed van internationale grondrechtverklaringen", *T.S.R.*, 2005, nr. 4, p. 585-608.

⁹⁸ Zie onder meer Arbitragehof 22 juli 2003, Arbitragehof 19 juli 2005, Arbitragehof 15 maart 2006, zie: www.arbitrage.be.

⁹⁹ Art. 57§2 van de OCMW-wet.

Na een lange periode van rechtspraak van de arbeidsgerechten, arresten van het Grondwettelijk Hof en tussenkomsten van de wetgever bestond er geen twijfel meer over het recht op ruimere steun aan minderjarigen. Het OCMW moet wel de staat van behoeftigheid van de minderjarige kinderen eerst vaststellen.¹⁰⁰ De voorwaarden hiervoor zijn:

- ouders komen hun onderhoudsplicht niet na of kunnen die niet nakomen;
- de aanvraag heeft betrekking op onontbeerlijke uitgaven voor de ontwikkeling van het kind;
- de steun zal enkel dienen voor deze onontbeerlijke uitgaven en de steun of dienstverlening moet worden verleend in de vorm van dienstverlening in natura of een tenlastenneming van uitgaven van derden die materiële steun verlenen.¹⁰¹

Steun voor minderjarigen in illegaal verblijf was vanaf dan mogelijk, maar enkel in natura binnen een federaal opvangcentrum.

Omdat de steun enkel voor de minderjarigen gold en niet voor de ouders, werd dit als een inbreuk op hun gezinsleven beschouwd. Naar aanleiding van een arrest van het Grondwettelijk Hof¹⁰² werd de wet nog eens aangepast. De wet waarborgt nu ook de aanwezigheid van ouders in het opvangcentrum.¹⁰³ Begin augustus 2006 verbleven er zo'n 700 mensen in deze situatie in de asielcentra.¹⁰⁴ De steunverlening staat evenwel de uitwijzing niet in de weg. Ze biedt geen enkele verblijfszekerheid.

Het is problematisch dat er, naast deze beperkte wettelijke voorziening voor kinderen en hun gezin, geen duidelijkheid op beleidsvlak is. Meer en meer gezinnen bevinden zich in deze situatie, zonder een echt perspectief voor de toekomst. De rechtspraak geeft hier ook een wisselende invulling aan. We zien dat deze groep steeds in aantal toeneemt in de collectieve centra, waardoor de vraag naar aparte centra opduikt. Daarnaast verdwijnen ook vele gezinnen in de illegaliteit die hen 'onzichtbaar' maakt.

4 Opvang voor kinderen zonder ouders

Voor de NBM bestaat er een systeem van meerfasige opvang. Ze kunnen worden opgevangen binnen de opvangstructuren van Fedasil of binnen de jeugdhulpvoorzieningen van de Gemeenschappen. Voor Vlaanderen zijn dit bepaalde voorzieningen van Jongerenwelzijn.¹⁰⁵ Het feit of ze al dan niet asiel aanvragen bepaalt grotendeels hun soort opvang. In principe gaan NBM die asiel aanvragen naar de opvangstructuren van Fedasil. NBM die geen asiel aanvragen gaan naar jeugdhulpvoorzieningen. Maar in de praktijk wordt dit onderscheid niet altijd zo strikt aangehouden.

¹⁰⁰ Voor een volledige bespreking, zie: BOUCKAERT, S., o.c., 2006, p. 101-116.

¹⁰¹ Art. 57§2 van de OCMW-wet werd gewijzigd via art. 483 van de Programmawet van 22 december 2003, B.S. 31 december 2003. KB van 24 juni tot bepaling van de voorwaarden en modaliteiten voor het verlenen van materiële hulp aan een minderjarige vreemdeling die met zijn ouders illegaal in het rijk verblijft, B.S. 1 juli 2004. Omzendbrief 16 augustus 2004 betreffende het koninklijk besluit tot bepaling van de voorwaarden en de modaliteiten voor het verlenen van materiële hulp aan een minderjarige vreemdeling die met zijn ouders in het Rijk verblijft, B.S. 9 december 2004.

¹⁰² Zie onder meer Arbitragehof 22 juli 2003, Arbitragehof 19 juli 2005, Arbitragehof 15 maart 2006, zie: www.arbitrage.be.

¹⁰³ Wijziging doorgevoerd via art. 22 van de wet van 27 december 2005 houdende diverse bepalingen, B.S. 30 december 2005. Het KB van 1 juli 2007 voegt een aantal bepalingen toe aan de bestaande opvangregeling voor illegaal verblijvende gezinnen met minderjarige kinderen. Het gaat ondermeer om details betreffende de inhoud en omvang van de aangeboden hulp. Het KB specificeert ook dat de hulp rekening houdt met de specifieke situatie van de minderjarige. Het opvangcentrum voorziet ook in een sociaal begeleidingsplan aangaande ofwel een onderzoek van de wettelijke procedures om een einde te stellen aan het illegale verblijf, ofwel de hulp bij vrijwillige terugkeer.

¹⁰⁴ De Morgen, 10 augustus 2006.

¹⁰⁵ Jongerenwelzijn is de vroegere Bijzondere Jeugdbijstand.

Nieuw is dat alle minderjarigen bij aankomst of aantreffen op het grondgebied eerst 15 dagen in een OOC worden opgevangen. Daarna gaan ze voor een tijd naar de opvangstructuren van Fedasil waarna de zoektocht naar een duurzame oplossing volgt. Sommige minderjarigen worden al sneller naar Jongerenwelzijn doorverwezen, bijvoorbeeld omdat ze geen asiel aanvragen of specifieke zorgbehoeften hebben.

In de toekomst zullen NBM, die 3 maanden ononderbroken school hebben gelopen, ook zelf titularis van rechten in de ziekte- en invaliditeitsverzekering kunnen zijn.¹⁰⁶ Zo kunnen ze vlotter toegang tot de gezondheidszorg krijgen.

NBM die via de lucht- of zeehaven binnenkomen, worden bij twijfel over de leeftijd eerst 3 dagen in een gesloten centrum vastgehouden. Geeft de leeftijdsbepaling geen duidelijk resultaat dan is de vasthouding eenmaal maximaal tot zes dagen verlengbaar. Via botscan, tandscan en scan van het dijbeen bepaalt de Dienst Voogdij de leeftijd. Ook psychologische elementen worden soms in acht genomen.

Wanneer de jongere niet als minderjarig wordt geïdentificeerd, wordt hij vastgehouden in een gesloten centrum. Hij kan beroep aantekenen tegen deze beslissing bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen.

4.1. Een voogd voor elke NBM

Zolang ze minderjarig zijn worden de NBM tijdens hun verblijf bijgestaan door een voogd.¹⁰⁷ De voogd staat de minderjarige bij in zijn zoektocht naar papieren. Hij begeleidt de NBM gedurende het hele verder opvangtraject. Hij ziet toe op de sociale, medische of psychologische bijstand aan de minderjarige, en dit in samenwerking met de verantwoordelijken van het opvangcentrum of andere opvanginstanties waar de NBM verblijft. De voogd beheert tevens de goederen van de minderjarige. De zoektocht naar een duurzame oplossing moet centraal staan in de opdracht van de voogd.

De invoering van het voogdijsysteem betekende een grote stap voorwaarts in de zorg voor NBM. Dit systeem is echter nog voor verbetering vatbaar. Onder de voogden vinden we zowel 'professionele' voogden, die werken in dienstverband, als vrijwilligers, de 'privé-voogden. Sommigen hebben maar enkele NBM terwijl anderen tientallen NBM begeleiden en bijstaan. De kwaliteit van de begeleiding kan daardoor sterk wisselen. De opdracht van de voogden is allerm minst eenvoudig en vergt een zware inzet en verantwoordelijkheid. Er is duidelijk nood aan opleiding, permanente bijscholing, overleg, intervisie, supervisie en aflijnen van de functie en de doelstelling van de voogdij. Ook moet er een duidelijk kwaliteitskader worden uitgetekend waarop toegezien wordt.

Op dit ogenblik is er wel een kwantitatief evenwicht tussen het aantal voogden en het aantal te begeleiden NBM, maar een kwalitatieve verdieping en professionalisering van deze cruciale opdracht dringt zich op.

¹⁰⁶ Art. 119 van de wet van 13 december 2006 houdende diverse bepalingen, B.S. 22 december 2006. De invoering van dit systeem werd uitgesteld tot januari 2008.

¹⁰⁷ Programmawet van 24 december 2002, B.S. 31 december 2002, KB van 22 december 2003, B.S. 29 januari 2004. In werking sinds 1 mei 2004.

4.2. Meerfasige opvang

De opvang van NBM in een asielprocedure zou in de toekomst in drie fasen verlopen. Het zou meer rekening houden met de reële (zorg)behoeften en noden van de minderjarige, en niet langer louter gebaseerd zijn op het statuut van de minderjarige. Voor de realisatie hiervan is een samenwerkingsprotocol tussen de Vlaamse, de Franstalige en de federale overheid vereist. Dit protocol, dat vorm moet geven aan het formele beleidskader, is er nog steeds niet, ondanks de diverse aankondigingen daaromtrent. Tot zolang tracht men in de praktijk al aan dit model te voldoen, maar dit gebeurt nu enkel op basis van informele afspraken en goodwill.

Eerste fase

Tijdens een eerste fase van 15 dagen worden alle NBM¹⁰⁸ opgevangen in de twee OOC onder beheer van de federale overheid.¹⁰⁹ Deze centra staan in voor de oriëntatie en observatie van NBM die voor het eerst in België aankomen of hier worden aangetroffen. In beide centra is er een opvangcapaciteit voor ongeveer 50 jongeren. De centra werken samen met de Dienst Voogdij in functie van het onderzoek naar de leeftijd,¹¹⁰ de identiteit en het al dan niet begeleid zijn. Samen met de voogd zoekt het centrum naar de meest geschikte verblijfplaats voor de jongere. Deze centra zijn open maar beveiligd om de NBM te beschermen, vnl. tegen mensensmokkelaars. De jongere wordt bij al zijn daden van nabij gevolgd door een begeleider.

Bepaalde categorieën van bijzonder kwetsbare jongeren kunnen reeds in deze fase georiënteerd worden naar Jongerenwelzijn, bijvoorbeeld jonge kinderen, zwangere minderjarigen, jongeren met psychische problemen, om zo beter en sneller aan hun zorgbehoeften te kunnen voldoen.

NBM, die geen asiel aanvragen of van wie de asielaanvraag geweigerd wordt, kunnen na hun 15 dagen in een OOC, onmiddellijk in Jongerenwelzijn terecht komen.

Tweede fase

Voor een overgangsfase, de tweede fase, van maximum 6 maanden worden de jongeren doorverwezen naar een opvangcentrum van Fedasil.

Fedasil heeft 8 opvangcentra, ingericht en aangepast aan minderjarigen en hun specifieke behoeften. Ook enkele Rode Kruis centra bieden dergelijke opvangplaatsen. In de opvangcentra verblijven de minderjarigen in een afzonderlijke leefgroep, met hun eigen team maatschappelijk assistenten, begeleiders en opvoeders. De hulpverlening in de opvangstructuur heeft de opdracht om samen met de jongere en onder toezicht van de voogd een 'levensproject' uit te werken.

¹⁰⁸ Met uitzondering van de jongeren die een misdrijf hebben gepleegd - die vallen onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen, of gewelddadige jongeren - deze worden doorverwezen naar de psychiatrische hulp.

¹⁰⁹ Deze centra liggen in Neder-over-Heembeek en Steenokkerzeel. Gegevens uit het jaarverslag van Fedasil geven ons volgende beeld. In 2006 werden 1502 NBM opgevangen in een van de twee OOC. De meeste jongeren waren 16 of 17 jaar oud. Jongere kinderen (12-15 jaar) zijn minder vertegenwoordigd al stijgt hun aandeel aanzienlijk in vergelijking met 2005 (25% in 2005 tegenover 33% in 2006). Enkele heel jonge kinderen waren vergezeld van hun minderjarige moeder of van andere minderjarigen. Er kwamen meer jongens (70%) dan meisjes toe. De herkomstlanden van NBM zijn zeer verschillend. De top-5 is: Servië, Roemenië, Afghanistan, Algerije en India. FEDASIL, *Jaarverslag 2006*, Brussel, Fedasil, 2007, p. 33-36.

¹¹⁰ In principe gebeurt dit voor ze naar het OOC gaan, maar het kan ook vanuit een OOC met name wanneer het gaat om jongeren aangetroffen aan de grens.

Minderjarigen die naar Jongerenwelzijn worden doorverwezen, worden er opgevangen in specifieke opvangvoorzieningen voor NBM¹¹¹ of in de pleegzorg. Gezien deze voorzieningen gekaderd zijn binnen de jeugdhulp, kunnen ze makkelijker aan de nodige kwaliteit, zorg en individuele begeleiding tegemoetkomen. Het aantal plaatsen is er echter beperkter¹¹² dan binnen de opvangcentra van Fedasil en ook de (financierings)modaliteiten missen soms de nodige flexibiliteit.

De NBM kunnen enkel opvang vinden in welbepaalde modules, de pleegzorg¹¹³ of Begeleid Zelfstandig Wonen. Doorstroming naar andere modules of naar hulpverlening buiten Jongerenwelzijn is in principe mogelijk maar onrealiseerbaar omwille van financieringsmoeilijkheden. NBM komen doorgaans niet in de meer reguliere opvangvoorzieningen van de jeugdhulp terecht.

NBM die geen asiel aanvragen kunnen door plaatsgebrek niet steeds terecht in de voorzieningen van de Gemeenschappen, waardoor ze soms in de opvangcentra van Fedasil blijven.

Derde fase

Tijdens de derde fase wordt gestreefd naar een duurzame oplossing voor de jongere. Deze moet aangepast zijn aan het profiel van de minderjarige (of waar er nog plaats is). Vaak is dit een kleinschalige LOI opvang. Verschillende LOI's bieden woonformules aan jongeren tussen 17 en 18 jaar.¹¹⁴ Dergelijke initiatieven bestaan al enkele jaren.¹¹⁵ Het gaat grosso modo om een kleinschalige vorm van gemeenschapswonen voor een groep van 6 tot 12 minderjarigen. Per zes NBM kunnen de LOI's één voltijdse begeleider aanwerven.

Tot slot moet worden vermeld dat niet alle NBM in een door de overheid georganiseerde opvang terecht komen. Sommige NBM vinden onderdak in een gezin waarmee een zekere verwantschap bestaat. In 2004 bracht Child Focus de omvang van deze informele opvang of netwerkopvang in kaart.¹¹⁶ Het blijkt om een vrij grote groep te gaan. Het voordeel van deze gezinsopvang ligt in het informele, vertrouwde karakter ervan. Eerder nadelig is de gebrekkige omkadering en het ontbreken van elk (kwaliteits)toezicht in het belang van de minderjarige.

Of de minderjarige nu asiel aanvraagt of niet, men is er terecht van overtuigd dat er hoe dan ook een vorm van hulp geboden moet worden. De overheid heeft hier wel degelijk een zorgplicht. De vraag is welke hulpmodaliteit in concreto het best past bij de betrokken minderjarige. In Vlaanderen is het aanbod echter de facto beperkt tot de gestructureerde opvang binnen Jongerenwelzijn.

Idealiter zou voor elke NBM een multidisciplinaire screening naar noden en behoeften moeten gebeuren, vergelijkbaar met het systeem binnen de Integrale Jeugdhulp. Opgeleide consultants zouden hiervoor kunnen aangesteld worden en de minderjarige in kwestie zou in deze screening gezien en betrokken moeten worden. Naargelang het eigen profiel en de eigen perspectieven voor de toekomst zou dan de meest aangepaste opvang kunnen geboden worden. De praktijk loopt

¹¹¹ In Vlaanderen: Minor-Ndako en Juna.

¹¹² De Vlaamse minister van Welzijn heeft in het Globaal Plan Jeugdzorg (dat enkel de sector Jongerenwelzijn betreft) wel een capaciteitsuitbreiding voor de opvang van NBM opgenomen. In 2006 kwamen er extra middelen voor 16 ambulante en 5 residentiële plaatsen. Voor de volgende jaren werd een capaciteitsuitbreiding van 50 plaatsen voorzien maar deze werden inmiddels al teruggebracht op 15.

¹¹³ Er is echter een continu tekort aan pleeggezinnen.

¹¹⁴ De totale opvangcapaciteit voor niet-begeleide minderjarige asielzoekers bedroeg in 2006 542 plaatsen: 337 in federale centra, 71 in de Rode-Kruiscentra en 134 in de lokale opvanginitiatieven. FEDASIL, *Jaarverslag 2006*, Brussel, Fedasil, 2007, p. 33-36.

Indien de asielaanvraag in tussentijd wordt goedgekeurd, wat zeer zelden gebeurt, wordt de minderjarige vreemdeling behandeld als elke andere minderjarige Belg zonder ouders en verdwijnt hij uit deze opvangregeling.

¹¹⁵ Onder meer in Stabroek en Geel.

¹¹⁶ Aan de hand van trajectmonitoring komt men tot de vaststelling dat ruim 35 % van de niet-begeleide minderjarigen op een privé-adres verblijft. DE SMET, S., o.c., p. 40.

echter noodgedwongen anders: de juiste opvang vinden is voor de voogden een zware opdracht en veel hangt af van de eigen contacten die ze binnen Jongerenwelzijn opbouwden.

Volgens de voogden speelt ook de leeftijd een rol. Zo zou pleegzorg bij jongere NBM tot goede resultaten leiden. Voor jongeren van 16 tot 17 jaar ligt dat al een stuk moeilijker.

Daarnaast stellen we ook vast dat er te weinig pleeggezinnen zijn en dat er meer geïnvesteerd moet worden in de begeleiding van pleeggezinnen. Vaak is er bijvoorbeeld sprake van tegenstrijdige verwachtingen: de pleegouders willen de jongeren een hecht gezin bieden terwijl de jongere met loyaliteitsconflicten zit t.a.v. het gezin van herkomst of nog een plaats moet geven aan de 'geheimen' van voorheen. De pleeggezinnendiensten dienen de pleeggezinnen meer te begeleiden om hen bij dergelijke knelpunten beter te kunnen bijstaan. Voor wat de netwerkopvang bij kennissen en de ruimere familie betreft, zien we enkele risico's en problemen. Deze gezinnen missen omkadering en opvolging als pleeggezin. Voor de voogden is het soms moeilijk om als 'vreemde' aanvaard te worden, terwijl de voogd hier ook zijn rol moet kunnen vervullen.

Afsluitend geven we nog mee dat de toestand problematisch kan worden voor NBM op het moment dat ze meerderjarig worden. 'NBM turen de horizon af, maar eens 18 is daar niets goeds te bespeuren.'¹¹⁷ Bij 18 jaar vervalt de voogdij en de daarbij horende belangenbehartiging. Ze vallen buiten de toepassings sfeer van de jeugdhulp. Sommigen onder hen kunnen effectief het land worden uitgezet.

5 Getuigenissen

5.1. Uiteenlopende opvangervaringen

De alleenstaande minderjarigen van het 'What do you think?' - project hebben verschillende opvang ervaringen. Sommigen hebben positieve ervaringen, anderen minder positieve.

Al deze jongeren zijn het er duidelijk over eens dat opvang in gesloten centra niet kan.¹¹⁸

'We zijn er niet mee akkoord opgesloten te worden in gesloten centra. Waarom worden wij gevangen genomen? Wij betekenen toch geen gevaar voor de Belgische samenleving?'

'De gesloten centra zijn echt traumatiserend, ik ben er bang van, ik heb er 12 dagen verbleven en ik heb na 4 jaar nog steeds angstaanvallen. De gesloten centra zouden verboden moeten worden voor minderjarigen.'

Ze vinden het ook niet normaal dat er enorme verschillen tussen de verschillende centra bestaan.

¹¹⁷ Abdoullah, nu 19 jaar, in een interview. PLATFORM KINDE-REN OP DE VLUCHT, *nieuwsbrief*, nr. 14, zie: www.mena.be.

¹¹⁸ 9% van de minderjarigen die Stéphanie De Smet opvolgde verbleven gemiddeld 32 dagen in een gesloten centra tijdens hun eerste opvang in België. DE SMET, S., o.c., p. 34.

'In ons centrum ondersteunen de opvoeders en de sociale assistenten ons. Ze helpen ons ook met ons schoolwerk. Elke dinsdag organiseren we een bijeenkomst waar we de problemen die we ondervinden in het centrum of daarbuiten bespreken en we proberen er oplossingen voor te vinden. We hebben een systeem van meter- en peterschap. Enkele jongeren hebben een meter of een peter buiten het centrum. Het gaat eigenlijk om families die de jongeren af en toe opvangen. Wanneer we vrije tijd hebben, is er een animatiegroep waar we knutselen, sporten, ... We hebben een ontspanningsruimte, een sporthal en een bibliotheek. Tijdens de grote vakantie gaan we naar Oostende. Er is een kleedkamer waar we kledij kunnen lenen. In het centrum helpt iedereen met de vaat. We krijgen ook een beetje zakgeld.'

'In ons centrum gaat het er helemaal anders aan toe: er is te weinig ruimte in de centra, er is geen aangepaste infrastructuur en we hebben te weinig bewegingsvrijheid. Kinderen worden met hun hele gezin in één kamer bijeengezet, zodat er geen privacy is. Bij ons zijn de ontspanningsruimtes miniem: vaak ontstaat er onenigheid over tv-programma's, wie kan biljarten, ... Wij moeten het stellen met 4 douches voor 200 bewoners.'

'In ons centrum hebben veel jongeren voortdurend ruzie. Er zijn veel spanningen. De opvoeders komen zelden tussen of straffen de ene en niet de andere. We kunnen wel naar de dokter of ons ontspannen maar de sfeer is niet goed waardoor we vertrekken van zodra we kunnen.'

Ook de minderjarigen die Ilse Derluyn interviewde hebben een mix aan opvangervaringen.¹¹⁹ De minderjarigen met positieve ervaringen zijn tevreden omdat ze naar school kunnen gaan en studeren. Ze hebben toffe begeleiders waarmee ze goed kunnen praten. Van meet af aan kregen ze alle informatie die ze nodig hadden. Er zijn activiteiten. Je leert nieuwe mensen kennen. De mensen zijn vriendelijk. Er is eten. Ze worden geholpen. Ze voelen zich veilig. Ze hebben een eigen kamer. De minderjarigen met negatieve ervaringen hebben het moeilijk omdat ze niets of niemand kenden, ze zijn bang en gestresseerd. Er zijn teveel mensen en teveel lawaai. Er is weinig privacy. Ze vinden het moeilijk om met de volwassenen om te gaan. Ze kunnen niet opschieten met de begeleiders. Er zijn taalbarrières. Er wordt niet naar hen geluisterd. Er is een grote wissel in het personeel.

Ook Enis, Aida en Anesa en hun mama Mehreme hebben verschillen tussen de verschillende centra meegemaakt.

Mehreme: *'Op 25 april 2002 werden we aan het centrum X toegewezen. Die plaats vonden we helemaal niet geschikt voor ons. Het centrum leek op een afgedankte legerkazernes. Het was er op dat ogenblik ook erg druk.'*

Anesa: *'En heel vuil. Ik was vies van de toiletten en de wasbakken. Mama wilde er meteen weg. Er was zelfs geen venster dat open kon. We voelden ons net gevangen.'*

Enis: *'De dag nadien mochten we naar het asielcentrum Y. Daar was het goed. We hadden een behoorlijke slaapkamer en eigen keukentje. Er waren ook veel mogelijkheden om aan sport te doen. We zijn dertien maanden in Y gebleven. We hebben er Nederlandse les gevolgd. Vooral Anesa was er heel snel mee weg. Toen we aan zee woonden volgde ik les in het Sint-Lutgardisinstituut in Z.'*

¹¹⁹ DERLUYN, I., o.c., p. 189 – 192. In het onderzoek van Stéphanie De Smet voelde 2/3 zich matig tot goed in de opvang. Na 7 maanden had 3/4 contact met minderjarigen van buiten het centrum. De meerderheid van de minderjarigen deed mee aan de activiteiten die zowel in het centrum als er buiten georganiseerd werden. DE SMET, S., o.c., p. 42-43.

Aida: *'Ik heb eerst Nederlandse les gevolgd voor anderstaligen in Y. Na vier maanden kon ik met mijn broer mee naar school in Z.'*

Enis: *'We hebben ons heel gemakkelijk kunnen integreren. In korte tijd maakte ik heel veel vrienden. Nooit eerder in mijn leven heb ik mensen van zoveel verschillende nationaliteiten op een plaats samen gezien. In het begin was dat vreemd, maar achteraf vond ik de contacten met jongeren uit alle uithoeken van de wereld erg verrijkend. 's Avonds organiseerden we dansparty's. Tijdens de vakantiemaanden kwamen er vaak toeristen op bezoek. Dat bracht afwisseling in ons leven.'*

Mehreme: *'Het personeel in Y was heel aardig voor ons. Ook ik heb er enkele maanden Nederlandse les gevolgd en aan een theaterproject meegedaan. Dat was erg leuk. Door dergelijke activiteiten konden we onze problemen even vergeten.'*

Naast de interviews in de opvangcentra heeft Ilse Derluyn ook minderjarigen geïnterviewd die alleen of in een pleeggezin leven. Ook bij deze minderjarigen vond ze een mix aan positieve en negatieve ervaringen terug.

Bijna alle minderjarigen die alleen leefden zijn tevreden over de ondersteuning die ze van de sociale diensten krijgen. Ze appreciëren het dat ze met de sociale assistenten goed kunnen praten. Daarnaast waarderen sommige minderjarigen hun grotere vrijheid en verantwoordelijkheid. Ze zijn blij dat ze niet meer in de centra moeten wonen en een eigen plek hebben. Al denkt niet iedere minderjarige daar hetzelfde over:

'For another part, it was better in the centre, because there were many people to whom I could talk...'

De mindere punten van alleen wonen zijn: liever met twee dan alleen wonen, slechte huisvesting, liever in een andere stad of dorp wonen, eenzaam voelen en het spijtig vinden dat ze niet zelf over hun geld kunnen beschikken.

De minderjarigen die in een pleeggezin leven geven ook een variatie aan ervaringen. Sommigen voelen zich een vreemde eend in de bijt. Ze vertellen niet zo veel aan hun pleegouders. De aanpassing aan de gezinsregels en gewoontes verloopt moeilijk. Het contact met de mensen van de pleegdienst is onverschillig. Andere minderjarigen zijn dan weer tevreden met hun pleeggezin. Ze vinden steun bij hun pleegouders. Ze voelen zich gerespecteerd. Ze kunnen over hun problemen praten. Ze hebben een gezellig gezin.

Een vaste eigen woonplek voor het hele gezin is voor vele (uitgeprocedeerde) kinderen van asielzoekers één van hun grootste dromen. Dankzij zo'n plek moeten ze niet meer verhuizen of op straat leven, kunnen ze naar hun school blijven gaan, kunnen ze hun vriendjes blijven zien, kunnen ze hun huiswerk in rust maken, hebben ze een eigen kamer of kunnen ze hun vriendjes thuis uitnodigen.

'Ik wist dat ik zou verhuizen en dat dat moest. Maar ik wilde op die school blijven, maar dat kon niet want dat was te ver weg. Dat vind ik niet leuk, dat we heel vaak verhuizen of naar een andere school moeten. Ik wil op dezelfde plek blijven...'

'Toen zij naar hier kwam, was zij 5 jaar en nu is zij 12 jaar en altijd maar wachten, wachten en verhuizen. Drie keer: drie huizen, drie scholen, na zes maanden weer verhuizen, voor twee of vier maanden vriendschappen en dan weer verhuizen. Dat was heel slecht voor haar.'

Het aantal verhuizingen voor deze kinderen kan variëren van 1 tot 7 keer in enkele jaren. Wanneer ze bijvoorbeeld de huur niet meer kunnen betalen, de huisbaas hen op straat zet, de familie of vrienden bij wie ze verblijven hen niet meer kan huisvesten of de dreiging van de uitzetting te dicht komt, zoeken ze een andere plek of duiken ze onder. Soms verhuizen ze naar familieleden, kennissen of landgenoten. Soms vinden ze een kamer of een appartement die ze alleen of samen met andere gezinnen huren. Soms vinden ze niets en moeten ze een tijd op straat, in parken,... leven. Ook sommige alleenstaande minderjarigen hebben deze ervaring.¹²⁰

‘Die mannen zeggen gewoon: ‘Je moet uit het huis. Mijn neef komt hier wonen.’ Toen moesten we hier gewoon weer weg. Elk jaar verhuizen dat is niet leuk...’

‘Toen ik hier net was, kon ik bij m’n oom slapen. Maar toen zei die oom dat het niet meer kon omdat hij kinderen had en een klein huis. Nu heb ik geen vaste plek om te slapen. Het is elke dag weer anders. De ene keer slaap ik in de moskee, de andere keer bij een vriend. Hij is niet echt een vriend maar iemand die me gewoon helpt. En soms slaap ik in het park.’

‘Het is helemaal niet goed daar. Ik heb geen eigen kamer of bed. Het is een bank. Het is in de kelder (van mijn werkplek) en het is er koud en niet schoon. Er is een klein raam, maar die is helemaal dichtgemaakt. Er is wel een toilet en kleine douche die we mogen gebruiken maar er is geen verwarming.’

De variatie aan huisvesting is extreem. Sommige kinderen leven met hun gezin in één kamer. In de andere kamers van het huis wonen andere gezinnen. Andere kinderen genieten met volle teugen van een eigen kamer in een comfortabele flat nadat ze in een asielcentrum zaten.

‘Eindelijk heb we een eigen plek gekregen. Ik heb hier een eigen kamer. Hier ben je vrij, je kan alles zelf doen. Eigen keuken. Het is hier leuk, als het probleem er maar niet zou zijn.’

Kinderen die met hun gezin in één kamer leven ervaren het als een moeilijke situatie. Er is geen plaats om te spelen of om je huiswerk te maken. Ze kunnen pas gaan slapen wanneer de volwassenen gaan slapen. Ze schamen zich. De kwaliteit van de huisvesting laat soms te wensen over. Sommige huizen zullen worden gesloopt. Kinderen voelen zich soms niet veilig in de buurt.

‘Als mijn moeder en mijn vader niet slapen, dan kan ik ook niet slapen. Dan zeg ik: ‘Waarom slapen jullie niet?’ Dan zegt mijn moeder: ‘Ga nou maar slapen, wij moeten even praten.’ Maar dat lukt niet.’

‘Ik schaam me er soms wel voor. Mijn vrienden, eentje wilde er bij ons thuis komen. Toen zei ik dat ik ergens heen moest gaan. Ik schaamde me. Als ze bij mij thuis komen, dan zeggen ze: ‘Wonen jullie in één kamer?’ Dat is echt vreemd voor hen. Zelf ben ik het al een beetje gewend, want ik woon al drie jaar in dezelfde kamer. Maar het is best raar eigenlijk om in een huis met zes gezinnen te wonen.’

‘Het huis is hier wel heel erg oud, maar ja het is wel heel moeilijk om in deze stad een goed huis te vinden... Ik loop hier ook niet graag in de buurt rond. We gaan meestal met een groepje kinderen op het schoolplein spelen of naar het basketbalveldje. Want hier in X kan je eigenlijk niet alleen over de straten gaan, het is hier heel gevaarlijk. In Y was dat heel

¹²⁰ Stéphanie De Smet volgde 683 alleenstaande minderjarigen op. Hiervan verdwenen er 161. Dat is bijna 1 op 4. Deze minderjarigen verblijven niet meer in een opvangcentrum of op een privé-adres. Ze zijn weggelopen of zijn nooit op hun toegekende opvangadres aangekomen. Ze dagen ook niet meer bij de asielinstanties op. DE SMET, S., o.c., p. 23.

anders. Daar ging je gewoon wat huizen af. Iedereen die je daar tegenkwam, daar kon je mee spelen, iedereen was elkaars vriend. In Y woonden ook alle kinderen in dezelfde buurt. Hier in X is dat heel anders.'

Toch zijn er voor sommige kinderen ook voordelen aan verbonden: ze hebben altijd iemand om mee te spelen, na het zwerven hebben ze eindelijk een dak boven hun hoofd.

'We kunnen er slapen en dat is beter dan buiten slapen.'

'We waren buiten en mensen gaven ons soms onderdak, mochten we één dag binnen slapen, de andere dag niet. De andere dag mocht je wel binnen eten, of ze brachten koffie buiten. Zo hebben we zo'n beetje zes maanden geleefd... Ik dank God dat ik nu stil sta met lopen, eindelijk rust!'

Wonen kinderen met hun gezin bij iemand in – bijvoorbeeld een kennis, landgenoot of familie – dan is dat voor kinderen ook niet altijd even gemakkelijk. Het gebeurt dat ze moeten wachten tot iedereen naar bed gaat, want zij slapen in de woonkamer. Of ze kunnen wat aanpassingsproblemen hebben. Een 15-jarig meisje vertelt:

'Het is toch gewoon moeilijk om bij iemand anders te wonen... Ja, eigenlijk is het toch ook niet zo dat je in je eigen huis bent maar in dat van iemand anders. En dan moet je toch dingen anders gaan doen. Je moet alles zo achterlaten of je bent te laat thuis, of je moet opruimen.'

5.2. Een 'duur' bestaan

De meeste gezinnen in het DCI-onderzoek kunnen maar net financieel rondkomen. Ze overleven door 'zwart' werk of door de steun van kennissen, vrienden, landgenoten. Soms ontstaat er rond een gezin een groep mensen die hen financieel ondersteunen. De 'illegale' vaders en moeders die Aleidis Devillé¹²¹ in België interviewde proberen op een zelfde wijze rond te komen. Ze knopen de eindjes aan elkaar via allerlei klussen als kelders en zolders ontruimen, schilderen en behangen, meubels repareren, gras maaien, poetsen, ... Ze werken hard voor weinig geld. Soms lukt het hen om voor een maand een redelijk inkomen te hebben, dan weer hebben ze een tijd niets.

Ook Enis, Aida, Anesa en hun mama Mehreme hebben het moeilijk, nu ze illegaal in de stad X leven. Via zwart werk en steun van hun omgeving kunnen ze net overleven.

Mehreme: *'Sedert juni 2003 verblijven wij illegaal in X. We hebben geen recht op kinderbijslag of een leefloon. Voor dringende medische zorgen kunnen we terecht bij het OCMW, maar voor het overige zijn we volledig op onszelf aangewezen.'*

Enis: *'We redden het nog net omdat mijn tante ons in deze studio laat wonen en ons af en toe een beetje geld toestopt.'*

Mehreme: *'Ik maak me al zorgen om het voorschot op het schoolgeld dat voor de eerste september betaald moet worden. Ik weet niet waar ik dat geld vandaan moet halen.'*

¹²¹ DEVILLE, A., "De onzichtbare rechteloze klasse. De leef- en belevingswereld van mensen zonder wettig verblijf in Vlaanderen en Brussel", *Tijdschrift voor Sociologie*, 2006, 2, p. 143.

Enis: *'Papa klust af en toe bij in de bouw en mama verdient een beetje geld met poetswerk. De weinige spulletjes die we bezitten zijn cadeautjes van mijn tante.'*

Aida: *'Voor nieuwe kleding is er al helemaal geen geld. Gelukkig hebben we genoeg vrienden die ons op dat vlak helpen.'*

De kinderen in het DCI-onderzoek weten dat het gezin het financieel moeilijk heeft. Sommige kinderen proberen zich erbij neer te leggen. Ze dragen hun steentje bij door 'zwart' werk of vragen niets aan hun ouders om hen te ontzien. De luttele centen die ze krijgen, sparen ze of gebruiken ze voor eten en drinken op school.

'Voor ons is het genoeg, we hebben niet meer nodig. Ik vind geld toch niet belangrijk. Het meest belangrijke is geld voor het leven, om te eten, weet je wel. Als je, zeg maar, in je nakie loopt, dan snap ik wel dat je het nodig hebt. Maar anders alleen voor het eten. Ik vind eten veel belangrijker dan dingen voor de sier, tasjes kopen of zo.'

'Ik spaar mijn zakgeld. Als mijn ouders dan iets nodig hebben, kan ik ze helpen.'

Andere kinderen kunnen er minder makkelijk mee overweg. Vooral wanneer ze zien dat de 'andere' kinderen wel van alles kunnen kopen of dat de 'andere' kinderen naar een pretpark, bioscoop of op vakantie gaan, hebben ze het moeilijk.

'Je ziet dat andere kinderen het veel makkelijker hebben dan jij zelf. Zij maken de school af, betalen zelf de school, de boeken. En als ze nog door willen studeren, dan betalen ze dat van hun eigen geld en dat hebben wij niet. Als wij ons eigen geld hadden, zouden we naar de stad zijn, zouden we dingen gaan kopen, net als al die andere kinderen. Zij kopen hun eigen kleren, hebben eigen geld, en wij hebben dat niet en dat vinden wij niet leuk. Dat doet ons pijn. Want kijk, voordat wij naar school gaan, hebben wij geen agenda, geen schooltas, helemaal niks. Dat doen allemaal andere mensen voor ons. Ik was er wel blij mee, maar het deed mij ook verdriet omdat ik dat zelf niet kon doen.'

Ouders vinden het lastig om hun kinderen telkens teleur te stellen en hen uit te leggen waarom ze sommige dingen niet kunnen kopen. Eén alleenstaande moeder in het DCI-onderzoek wenst dat haar kinderen op materiaal niet voor de 'andere' kinderen mogen onderdoen. Ze doet zoveel mogelijk 'zwart' werk, komt om 11 uur 's avonds thuis. Met haar weekendwerk is ze gestopt.

'De kinderen vragen soms: 'Mama, ik wil dat, ik wil dat.' Ik zeg dan: 'Ik heb geen geld dus het kan niet'. Dan denken de kinderen soms: 'Mama wil het niet kopen.' Dan denken ze: 'Mama is niet lief voor mij'. Maar ik weet gewoon, als ik geen geld heb, kan ik het niet voor ze kopen.'

'Als we naar de winkel gaan, dan ga ik daar niks kopen van snoepjes. M'n moeder gaat alleen eten kopen. Dan zeg ik: 'Alsjeblieft, alsjeblieft!' Maar dan zegt ze: 'Nee, we zijn illegaal. We moeten eten kopen.'

De alleenstaande illegale minderjarigen in het DCI-onderzoek werken in het 'zwart', of gaan op zoek naar mensen die hen willen helpen of voor wie ze kunnen werken. Meestal werken ze samen met volwassen landgenoten.

Het gebrek aan financiële middelen laat zich niet alleen voelen in dingen die ze niet kunnen kopen maar ook in een gebrekkige huisvesting, minder onderwijs-, vrije tijd - en gezondheidskansen.

5.3. Zoeken naar ontspanning en gezondheidszorg

Tijdens hun vrije tijd doen de meeste kinderen hetzelfde als de 'andere' kinderen, zolang ze geen extra geld nodig hebben. Ze spelen op straat, voetballen, trekken naar de stad, zijn bij hun vrienden. Thuis kijken ze tv, lezen ze, spelen ze spelletjes of tekenen ze. Is er wel geld nodig dan wordt het moeilijker. Het gebeurt dat ze geen nieuw speelgoed krijgen, ze niet naar een pretpark of zwembad kunnen, ze geen lid kunnen worden van een club.

'Ik wil wel ergens op zitten, want ik wil leren vechten, kungfu wil ik leren. Maar ik weet niet hoe ik dat moet doen. Of ik daar papieren voor nodig heb en hoeveel het ongeveer kost.'

'Doordat hij niet verzekerd is, kan hij eigenlijk niet veel doen. Kijk, want hij is eigenlijk best wel actief, hij wil best wel aan een sport meedoen, maar ja hij is niet verzekerd. Als hem wat overkomt, dan moeten we echt diep in onze portemonnee kijken. Ik bedoel, ja, dat is best wel duur. Dus ja, je moet zuinig op het kind zijn, dat hen eigenlijk niks overkomt. Ik zou hem best wel op zwemmen willen zetten. Dat hij dan toch een beetje in de running blijft, gewoon een beetje voetballen. Maar je bent toch bang dat hij geblesseerd raakt. Dan moet je hen toch naar de dokter brengen en dan moet je toch betalen.'

Een minderheid van de kinderen heeft nauwelijks een vrije tijd als de 'andere' kinderen. Ze moeten tijdens hun vrije tijd in het 'zwart' bijklussen. Uit schrik voor uitzetting blijven ze binnen. Of ze hebben door het vele verhuizen geen vrienden meer.

De toegang tot de gezondheidszorg van die kinderen is sterk afhankelijk van de financiële middelen. Meer middelen zorgt er niet alleen voor dat ze op tijd naar de arts kunnen maar ook dat ze de verzekering kunnen betalen, preventief naar de tandarts kunnen gaan, betere medicijnen hebben. Kinderen met te weinig middelen hangen af van de goodwill van de arts of de mensen uit hun omgeving.

'De dokters doen gewoon helemaal niets. Ze weten dat we illegaal zijn en ze controleren gewoon niet goed. Ze controleren een klein beetje, geven iets kleins en altijd hetzelfde (Paracétamol). Ik heb een plek op mijn hoofd en mijn haren gaan altijd uitvallen. De dokter zei: 'Sorry, ik begrijp helemaal niks van je haar. Je moet naar een ziekenhuis gaan, naar een specialist, maar ik denk niet dat je dat aankan, dat kost veel geld.'

'De dokter gaf alleen die pilletjes en die helpen niet. Paracétamol. Hij zegt: 'Je moet 's ochtends, 's middags en 's avonds nemen.' Dus ik drink drie pilletjes, maar het helpt niet. Ik kan nog steeds niet slapen.'

Ook de minderjarigen van het 'What do you think?' – project vertellen dat ze te vaak Paracétamol krijgen.

'Er zijn artsen in de centra maar ze leggen de ziektes niet goed uit en luisteren niet echt naar ons. Wanneer men hoofdpijn heeft, maagpijn of ergens anders, we krijgen hoe dan ook Paracétamol toegediend, altijd opnieuw Paracétamol. We worden niet naar een specialist doorverwezen als de gewone arts niet bekwaam is. We hebben de indruk dat de artsen om het even wat doen.'

Wanneer het gezin rond zwerft heeft het geen medische zorg. Een meisje vertelt dat ze door het gebrek aan zorg haar dood geboren broertje of zusje heeft verloren. Door de slechte huisvesting gebeurt het dat de kinderen allerlei allergieën en klachten aan de luchtwegen vertonen.

6 Aanbevelingen

Gezinnen met kinderen hebben andere behoeften dan alleenstaande volwassenen, ook in de opvang. Het is van belang om ouders ouder te laten zijn en opvoedingsverantwoordelijkheid te laten opnemen voor hun kinderen. Eens in België is het van belang om gezinnen niet al te vaak te laten verhuizen.

Kinderen die hier zonder ouders toekomen hebben niet allemaal nood aan dezelfde hulp: elke NBM zou op basis van kwaliteitsvolle screening van de individuele sterktes en behoeften, zo snel mogelijk een aanbod 'op maat' moeten krijgen.

Of zoals Unicef en ISS in hun onderzoek stellen:

*'NBM hebben één punt gemeen: het zijn allemaal uiterst kwetsbare kinderen die behoefte hebben aan een bijzondere bescherming. Hun opvang moet echter flexibel zijn om te beantwoorden aan de behoeften van elke persoon.'*¹²²

Met betrekking tot de opvang van asielzoekers, gezinnen en NBM vragen we aandacht voor volgende punten:

De opvangwet

- De opvangwet dient, zoals voorzien, effectief geëvalueerd te worden na één jaar. Vooral de wijze waarop dit zal gebeuren is van belang. De minderjarigen moeten zeker bij de evaluatie betrokken worden. Er moet ook naar hun ervaringen gepeild worden. Er moet nagegaan worden of de opvang en de geleverde zorg voldoende tegemoet komt aan hun behoeften. Een controle moet gevoerd worden op het detentieverbod op minderjarigen.

De voogdij

- De voogden dienen beter ondersteund te worden. Het oprichten van een overlegforum voor de voogden, met ruimte voor intervisie, supervisie, afstemming en informatie-uitwisseling is zeker nodig;
- Een verder professionaliseren van de voogden dringt zich op. Er is een duidelijk afgebakende functiebeschrijving nodig en de selectie moet meer zijn dan een louter negatieve selectie. Opgaand met deze professionalisering dient een (geleidelijke) afbouw van de vrijwillige voogden doorgevoerd te worden;
- Men moet voorzien in een meer uitgebreide, multidisciplinaire en diepgaande opleiding van de voogden alsook in een aanbod van permanente vorming;
- De Dienst Voogdij zal in functie van voorgaande aanbevelingen ook uitgebreid moeten worden om dit allemaal te kunnen uitvoeren.

De opvang van NBM

- Het beloofde en hoognodige protocol tussen de federale overheid en de Gemeenschappen moet opgemaakt en uitgevoerd worden zodat elke NBM de zorg en de opvang zou kunnen genieten die het best aansluit bij zijn behoeften;
- NBM moeten toegang krijgen tot alle modules van de Integrale Jeugdhulp, niet enkel tot een strak afgelijnd aanbod van Jongerenwelzijn;

¹²² Zie: www.iss-ssi.org.

- Een uitbreiding van het gebruik van LOI's voor NBM dringt zich op;
- Bij de overgang naar de meerderjarigheid moeten NBM verder op begeleiding kunnen rekenen.

De opvang van kinderen met ouders

- Voor gezinnen is het van belang om zo snel mogelijk een (eigen) opvangplaats te krijgen, bij voorkeur in een kleinschaliger LOI, en daar dan te kunnen blijven. Meerdere verhuizingen zijn niet in het belang van de minderjarigen, zekere indien ze daardoor steeds van school (en soms van taalregime) moeten wisselen;
- Een voorrangssysteem voor gezinnen binnen het aanbod van de LOI's dient overwogen te worden;
- Formules van opvang waarbij de zelfredzaamheid van gezinnen, en het kunnen uitoefenen van de ouderrol behouden of versterkt worden, moeten bevorderd worden;
- Indien de procedure (toch) langer dan één jaar duurt, moeten de gezinnen ook beroep kunnen doen op financiële steun.

6

Hoofdstuk

onderwijs

in onzekerheid

'Ik wil wel hier naar school gaan maar ik ga niet. Ik kan wel gaan, denk ik, maar ik ga niet omdat ik bang ben. Als ze neen zeggen moet ik weer van die school af en misschien naar een ander land gaan, m'n vrienden achterlaten. Dus ik ga niet naar school. Ik ga gewoon een beetje thuis leren. En als ik papieren heb, kan ik gewoon naar school gaan met rust, weet je. En als ik dan wat leer, dan leer ik dat niet voor niks.'

Kinderen hebben recht op onderwijs.¹²³ Of er nu wel of geen 'goede' papieren zijn, ieder kind moet van dit recht kunnen genieten. In België is dit in de praktijk relatief goed geregeld. Kinderen, met of zonder papieren, hebben toegang tot het onderwijs.¹²⁴

Vlaanderen neemt hun recht op onderwijs ernstig. Elk kind mag of moet naar school. Is hun ouder(s) ingeschreven in het bevolkingsregister of vreemdelingenregister, dan moeten ze naar school. Verblijven ze illegaal in Vlaanderen dan mogen ze, weliswaar slechts op basis van een omzendbrief,¹²⁵ naar school.

Voor veel kinderen is de school een grote houvast. De school biedt veiligheid, voorspelbaarheid, stabiliteit en ook plezier en ontspanning met vrienden. Kinderen krijgen er aandacht en zorg. Op school kunnen ze 'gewoon' kind zijn. Hun stress en onzekerheid kunnen ze eventjes buiten de schoolpoort laten. Zelf getuigen ze over de lieve juf of meester. Ze zijn fier op hun Nederlands. Ze halen behoorlijk wat zelfwaardering uit hun schoolervaringen.

Ook voor de ouders is de school belangrijk. Ze hebben er vertrouwen in. Ze spreken gemakkelijker de school aan voor allerlei zaken en beslommeringen dan andere officiële voorzieningen.

Toch is dit recht op onderwijs niet voor alle kinderen even evident. In het onthaalonderwijs heerst een sfeer van hoopvol komen en onverwacht gaan. Plots verdwijnen klasgenootjes. Waarheen of waarom ze ineens weg zijn, weet soms niemand. Ook de leerkrachten blijven hierover soms in het ongewisse. Andere keren is er fel protest van scholen en buurtcomités tegen een nakende uitwijzing. Ze voeren acties voor de regularisatie van het gezin of voor een tijdelijk verblijf tot op het einde van de schoolcarrière van de kinderen. Het wordt als onrechtvaardig gezien dat kinderen het land moeten verlaten voor ze hun school hebben afgewerkt. Af en toe sluit de Belgische rechter zich bij deze visie aan. Voor de leerlingen zelf leidt deze onzekerheid soms tot verwarring en frustratie. Sommigen vragen zich af waar het allemaal toe dient als ze toch niet weten of ze hun schoolcarrière hier tot een goed einde kunnen brengen. Ondanks veel twijfels blijven ze toch volhouden.

In dit hoofdstuk duiden we het recht op onderwijs voor kinderen met en zonder 'goede' papieren. We belichten de organisatie van hun onderwijs en staan stil bij getuigenissen van kinderen en jongeren over hun recht op onderwijs en hun schoolervaringen.

¹²³ Neergelegd in onder meer art. 28 van het IVRK, art. 24 van de GW, art. 2 van het Eerste Protocol EVRM, art. 13 van het ECOSOC.

¹²⁴ Dit in tegenstelling tot hun toegang tot andere voorzieningen, bijvoorbeeld huisvesting, gezondheidszorg of sociale zekerheid.

¹²⁵ Omzendbrief van 24 februari 2003 betreffende het recht op onderwijs voor minderjarigen zonder geldig verblijfsstatuut, zie: www.ond.vlaanderen.be/edulex (referentie: GD/2003/03).

1 Het onthaalonderwijs

Sinds 1991 heeft Vlaanderen een Onderwijsvoorrrangsbeleid. Dit beleid is gericht op zorgverbreding en wenst de onderwijsachterstand van migrantenkinderen en anderstalige nieuwkomers weg te werken. Scholen kunnen extra overheidssubsidies krijgen.

Sinds 2002 maakt dit voorrrangsbeleid deel uit van het ruimere Gelijkekansenonderwijs. Het Decreet Gelijke Onderwijskansen (GOK)¹²⁶ heeft de doelgroep van zorgleerlingen verbreed, álle kinderen met leer- en ontwikkelingsachterstanden maken er nu deel van uit. Daarnaast is er ook een recht op vrije schoolkeuze,¹²⁷ extra begeleiding voor GOK-leerlingen en voorrang bij inschrijving voor GOK-leerlingen in bepaalde (basis)scholen.¹²⁸

Sinds 1994 is het onderwijs voor anderstalige nieuwkomers als een autonoom onthaalonderwijs uit dit brede ondersteuningsaanbod gelicht. Leerlingen die uit een ander land komen en geen Nederlands kennen¹²⁹ gaan nu naar het onthaalonderwijs. Daar krijgen ze een taalbad Nederlands. Ze worden voorbereid op een onderwijsvorm of studierichting die bij hun individuele capaciteiten het best aansluit. Naast taalvaardigheid is ook de sociale integratie van de 'nieuwkomers' de expliciete doelstelling.

In Vlaanderen en Brussel zorgen 8 onthaalbureaus¹³⁰ voor de toeleiding naar het onthaalonderwijs. De eigenlijke taak van de onthaalbureaus is het organiseren van inburgeringstrajecten (al dan niet verplicht) voor mensen die uit het buitenland komen. Toeleiding naar het onderwijs van minderjarige nieuwkomers maakt ook deel uit van het inburgeringsbeleid.

Via een trajectbegeleiding van 60 schooldagen zorgen de onthaalbureaus ervoor dat de minderjarige zo snel mogelijk een school met onthaalonderwijs vindt. Indien nodig zorgen ze ook voor de toeleiding naar welzijns- en gezondheidsvoorzieningen. De toeleiding naar vrijetijdsactiviteiten en het verenigingsleven is niet langer een opdracht voor de onthaalbureaus.¹³¹ Sinds de decreetaanpassing in 2006¹³² is het nu de gemeente die hen moet informeren over het gemeentelijke socio-culturele aanbod.

Nochtans hadden verschillende onthaalbureaus een goede samenwerking met vrijetijdsvoorzieningen en jeugddiensten. De deelname aan vrijetijdsactiviteiten blijven de onthaalbureaus als een meerwaarde voor de inburgering zien. Recent publiceerde Kom-Pas, Onthaalbureau Nieuwkomers Gent, een onderzoek naar

126 Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, B.S. 14 september 2002.

127 Het decreet voorziet in een principieel inschrijvingsrecht voor alle kinderen in de school die het kind en zijn ouders verkiezen. Er bestaat een beperkt aantal redenen waarom de school een kind kan weigeren maar het al dan niet aanwezig zijn van een verblijfsstatuut voor de ouder vormt geen gegronde reden.

128 Omzendbrief betreffende het gelijke onderwijskansenbeleid van 2006, zie: www.ond.vlaanderen.be/edulex waarin GOK-leerlingen o.m. omschreven worden als leerlingen van wie de thuistaal niet het Nederlands is.

129 Minderjarigen komen in aanmerking voor het onthaalonderwijs als ze aan elk van de volgende criteria beantwoorden:

- ze hebben niet het Nederlands als moedertaal;
- ze beheersen het Nederlands onvoldoende om te kunnen volgen op school;
- ze hebben nog geen volledig schooljaar gevolgd in een school met het Nederlands als onderwijs taal;
- ze hebben niet de Belgische of Nederlandse nationaliteit;
- ze zijn tussen 5 en 12 jaar oud (basisonderwijs) of tussen 12 en 18 (ten laatste op 31 december).

130 Volwassenen kunnen enkel bij de onthaalbureaus terecht als ze een legale status hebben. Voor minderjarigen geldt die vereiste niet. Nochtans worden de onthaalbureaus niet gefinancierd om kinderen van mensen zonder papieren 'op te sporen' en naar school toe te leiden.

131 De trajectbegeleiding werd sterk regionaal ingevuld en was anders naargelang het al dan niet om een stedelijke context ging. De provinciale onthaalbureaus gaven aan dat de toeleiding naar bijvoorbeeld het vrijetijdsaanbod in een intergemeentelijke context problematisch was.

132 Decreet van 12 juli 2006 tot wijziging van het decreet van 28 februari 2003 betreffende het Vlaamse inburgeringsbeleid, B.S. 9 november 2006. De belangrijkste aanpassingen in het nieuwe inburgeringsdecreet zijn voorts dat meer mensen verplicht moeten inburgeren en dat meer mensen ook recht hebben op een inburgeringstraject. Bovendien komen er effectieve sancties en het traject is niet altijd gratis. Voor minderjarigen worden de taken van de onthaalbureaus beperkt.

deze meerwaarde. De school blijkt een grote rol in de vrijetijdskansen van deze kinderen te spelen.¹³³ Een link tussen de school en andere voorzieningen heeft dus zeker nut en past trouwens in het concept van 'brede school' waar de Vlaamse overheid werk van wil maken.

De organisatie van onthaalonderwijs en de opvang van de betrokken kinderen in het onderwijs behoort tot de bevoegdheid van de minister van Onderwijs.¹³⁴ Eens op school behoort de opvolging van deze kinderen tot de taak van de school, het CLB en het Departement Onderwijs.

In het basisonderwijs krijgen de betrokken kinderen van meet af aan les, deels afzonderlijk en deels samen met kinderen uit de reguliere klas. In het secundair onthaalonderwijs worden ze gedurende 1 jaar intensief klaargestoomd in afzonderlijke klassen om dan over te gaan naar het reguliere onderwijs.

Het onthaalonderwijs werd inhoudelijk geëvalueerd. Het onderzoek bracht een aantal knelpunten aan het licht. Zo blijkt een groot aantal betrokken leerlingen vooral naar het BSO, DBSO of het BUSO door te stromen. Ze halen meer C-attesten en minder A-attesten. Veel leerlingen zijn na drie jaar om verschillende redenen niet meer in het onderwijs terug te vinden. Ze belanden vaak in het watervalstelsel en/of lopen veel onderwijsvertraging op, of vallen uit. Ze veranderen vaak van school in de hoop het daar beter te doen.¹³⁵

De minister van Onderwijs kwam tegemoet aan die knelpunten.¹³⁶ Vanaf 1 september 2006 voorzag hij extra budgetten voor de realisatie van de volgende maatregelen:¹³⁷

- het onthaalonderwijs krijgt de expliciete opdracht de studieloopbaan van haar voormalige leerlingen te volgen en correcte, volledige informatie over deze leerlingen te verstrekken aan het regulier onderwijs;
- accent verleggen van "nationaliteit" naar "nieuwkomer" en thuis- of moedertaal;
- het bieden van een tweede jaar ondersteuning (vervolgklas), na het eerste jaar onthaalonderwijs;¹³⁸
- het voorzien van extra uren-leraar ter ondersteuning, opvolging en begeleiding van gewezen leerlingen in het reguliere onderwijs.
- het coachen van reguliere leerkrachten en CLB-medewerkers in het beter omgaan met deze leerlingen.

¹³³ KOM-PAS, *Focus op vrije tijd. Over de impact van vrije tijd op het inburgeringsproces van minderjarige anderstalige nieuwkomers*, Gent, Kom-Pas, 2007, p. 30.

¹³⁴ Besluit van de Vlaamse regering van 24 mei 2002 inzake de organisatie van onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het gewoon voltijds secundair onderwijs, B.S. 11 september 2002. Besluit van de Vlaamse Regering van 16 april 2004 betreffende het experimenteel onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het deeltijds beroepssecundair onderwijs, B.S. 27 oktober 2004. Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 17 juni 1997 betreffende de personeelsformatie in het gewoon basisonderwijs en het besluit van de Vlaamse Regering van 24 mei 2002 betreffende de organisatie van onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het gewoon voltijds secundair onderwijs, B.S. 1 maart 2007.

In het schooljaar 2005-2006 organiseerden 133 Vlaamse basisscholen en 38 secundaire scholen onthaalonderwijs voor in totaal 1450 kinderen in het basis en 1749 jongeren in het secundair onderwijs. Persmededeling Kabinet Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, *Vijf miljoen voor meer onderwijs anderstalige nieuwkomers*, Brussel, 20 juli 2006, zie: <http://www.ond.vlaanderen.be>.

¹³⁵ Zie: <http://www.nt2.be>.

¹³⁶ Voor een overzicht van de knelpunten en het antwoord van de minister, zie: Hand. VI. Parl., 2005-2006, 30 maart 2006.

¹³⁷ Persmededeling Kabinet Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, *Vijf miljoen voor meer onderwijs anderstalige nieuwkomers*, Brussel, 20 juli 2006, zie: <http://www.ond.vlaanderen.be>.

¹³⁸ Momenteel is dit enkel in het basisonderwijs. In Antwerpen loopt een experiment in dezelfde richting voor het secundair.

2 Leerrecht-leerplicht toch niet voor alle minderjarigen?

De Leerplichtwet¹³⁹ geldt voor alle kinderen die in België verblijven en stelt dat de minderjarige vanaf het kalenderjaar waarin hij 6 jaar wordt, leerplichtig is. De leerplicht geldt tot de 18de verjaardag van de jongere of tot 30 juni van het kalenderjaar waarin de jongere achttien wordt.

De leerplicht geldt ook voor kinderen met een vreemde nationaliteit vanaf de 60ste dag na de inschrijving in het vreemdelingen- of bevolkingsregister. Vanaf dat moment zijn ouders verplicht hun kinderen in te schrijven en ervoor te zorgen dat ze regelmatig onderwijs volgen.¹⁴⁰

Voor kinderen met ouders die tijdens de asielpcedure in open centra verblijven, is het onderwijs gewaarborgd. Hetzij door een samenwerking met scholen in de buurt, hetzij door het onderwijsaanbod in de centra zelf.¹⁴¹ In beide gevallen krijgen ze huiswerkbegeleiding in de open centra. Wanneer het gezin aan een LOI wordt toegewezen, probeert men een schoolverandering te vermijden.

NBM verblijven de eerste 15 dagen in een OOC. Daar wordt nog geen onderwijs georganiseerd. Van zodra de NBM een gepaste opvang heeft, volgt hij hetzelfde onderwijstraject van kinderen met ouders in asielpcedure. Zijn begeleider verzorgt de inschrijving in een lokale school of in het centrum. In plaats van de ouders is het de voogd die instaat voor het schoolgaan van de NBM.

Kinderen met ouders zonder papieren hebben minder garanties op onderwijs. Ze vallen niet onder de leerplicht omdat er geen inschrijving in het bevolkings- of vreemdelingenregister (meer) is. Een wettelijk bepaalde leerplicht ontbreekt voor deze kinderen. Toch geldt het fundamenteel recht op onderwijs ook voor hen. De omzendbrief van 24 februari 2003, in uitvoering van het GOK-decreet, stelt daaromtrent het volgende: *'Kinderen van vreemde nationaliteit van de doelgroep zoals hierboven omschreven, hebben recht op onderwijs van zodra zij in ons land verblijven ongeacht of hun ouders al dan niet in een wachtregister of vreemdelingenregister ingeschreven zijn.'*¹⁴²

Het recht op onderwijs geldt dus ongeacht de duur van het verblijf. Concreet komt het tot uiting in het inschrijvingsrecht en de schoolfinanciering. Inschrijving in een school kan niet geweigerd worden o.b.v. een onregelmatig verblijfsstatuut. Wel moet het kind op het ogenblik van de inschrijving effectief aanwezig zijn, dit om fictieve inschrijvingen te vermijden. Deze leerlingen zijn subsidieërbaar of financierbaar. Ze komen in aanmerking voor extra ondersteuning op grond van het GOK-decreet.¹⁴³ De schoolverzekering is van toepassing. Ze kunnen een diploma halen. Maar een schoolreis naar het buitenland kan voor deze kinderen een probleem zijn.¹⁴⁴

139 Wet betreffende de leerplicht van 29 juni 1983, B.S. 6 juli 1983. Merk op dat hier een leerplicht vastgelegd werd, geen schoolplicht.

140 Art. 1 van de wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht.

141 De vrije schoolkeuze zoals bepaald in het GOK-decreet is dus voor deze kinderen niet evident.

142 cfr. Omzendbrief van 24 februari 2003 betreffende het recht op onderwijs voor minderjarigen zonder geldig verblijfsstatuut, onder punt 3, zie: www.ond.vlaanderen.be/edulex, (referentie: GD/2003/03).

143 Ze komen in aanmerking als GOK-leerlingen die aan alle criteria voldoen (Nederlands is niet de thuistaal, moeder heeft als hoogste diploma dat van het lager onderwijs, ...). De criteria worden door de ouders bevestigd en via de school aangetoond door middel van een 'verklaring op eer'.

144 Zie: Rb. Charleroi 8 februari 2006 (KG), A.R. nr. 06/29, niet gepubliceerd, waarbij de rechtbank oordeelde dat dit onderscheid tussen schoolgaande kinderen getuigt van een 'administratieve absurditeit,' ongerechtvaardigd discriminatoir is en in strijd is met de superieure notie van het belang van het kind. BOUCKAERT, S., o.c., 2007, p. 1017-1019. Binnen de Schengenzone is dit praktisch soms wel mogelijk gezien daar geen identiteitscontrole is.

Maar ondanks al deze inspanningen, blijkt dat slechts een fractie van kinderen met ouders zonder papieren ook echt participeert aan het onderwijsgebeuren.¹⁴⁵ De voortdurende dreiging tot uitzetting overschaduwde de effectieve uitoefening van dit recht op onderwijs.

3

Wanneer ook de school onzekerheid wordt

Voor de effectieve uitwijzing van schoolgaande kinderen werden de voorbije jaren enkele specifieke afspraken vastgelegd.¹⁴⁶ De overheid erkent hiermee dat uitwijzing van schoolgaande kinderen een delicate materie is.

De afspraken stellen dat de school niet kan verplicht worden de aanwezigheid van leerlingen zonder papieren bij de politie te melden. De politie mag geen controle via de scholen uitvoeren. Kinderen mogen niet tijdens de schooltijd in school worden opgepakt en ook niet op weg van en naar de school. Bij voorkeur geschiedt de verwijderingsmaatregel bij kinderen vóór schooltijd. In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij vrees dat de kinderen op school worden achtergelaten, kan de politie de kinderen wel op school ophalen. Weliswaar moet dit met discretie gebeuren. De politie moet dit ‘in burger’ doen en de school hierover vooraf inlichten.

DVZ kan eveneens beslissen om een gezin niet te verwijderen in de periode van de paasvakantie tot het einde van het schooljaar. Dit geldt echter alleen voor het schooljaar waarin het verwijderingsbevel kwam.

Bij al deze afspraken wordt gesteld dat het schoollopen van kinderen geen enkele garantie biedt op het verkrijgen van een verblijfstitel of regularisatie.

In de voormelde Vlaamse omzendbrieven wordt tegelijk met het recht op onderwijs benadrukt dat *“de inschrijving op een school, het schoollopen of het behalen van een getuigschrift of diploma op geen enkele wijze voor de betrokkene zelf, noch voor zijn/haar familie enige garantie kan bieden en geen rechten creëert met betrekking tot de asielprocedure, het verblijfsrecht en de toepassing van de Vreemdelingenwet”*. De bovenstaande mogelijke beslissing van DVZ is enkel een mogelijkheid, geen vaste regel. Het betreft louter een opschorting van de verwijderingsmaatregel voor het hele gezin.

Toch houdt de overheid soms wel rekening met de schoolloopbaan van kinderen bij de beslissing over hun regularisatie.¹⁴⁷ Ouders zonder wettig verblijf putten uit het schoolgaan van hun kinderen dan wel geen rechten, het feit dat hun kinderen hier schoollopen, speelt wel vaker mee in de beoordeling van hun integratie hier.

Uit de rechtspraak van de Raad van State blijkt dat het schoollopen van kinderen beschouwd wordt als een relevant element in de concrete beoordeling van een regularisatieverzoek op grond van het voormalige artikel 9ter van de Vreemdelingenwet.¹⁴⁸

¹⁴⁵ BOUCKAERT, S., o.c., 2007, p. 1012-1014.

¹⁴⁶ Omzendbrief van 29 april 2003 betreffende de verwijdering van gezinnen met schoolgaand(e) kind(eren) van minder dan 18 jaar. Optreden van politiediensten in scholen, B.S. 13 juni 2003.

¹⁴⁷ Zie ook hoofdstuk 4 in dit dossier.

¹⁴⁸ Zie bijvoorbeeld: RvS, 26 januari 1996, VREEMD, T., 1997, p. 425. RvS, 27 oktober 2004, VREEMD, T., 2005, p. 164.

Opmerkelijk zijn ook een aantal uitspraken van de burgerlijke rechtbanken,¹⁴⁹ waarin de rechters oordelen dat kinderen het recht hebben hun schoolloopbaan af te maken en vervolgens aan het hele gezin een tijdelijk verblijf toestaan in afwachting van het voltooien van een schooljaar of schoolcarrière. Bij dergelijke uitspraken vallen verwijzingen naar (internationaal bepaalde) grondrechten op.

De voorzitter in kortgeding te Brugge oordeelde, in het licht van het IVRK, dat het recht op onderwijs van twee schoolgaande Kazachse kinderen mogelijk geschonden wordt bij uitwijzing. In afwachting van het voltooien van hun schoolcarrière werd aan het hele gezin een tijdelijk verblijf toegestaan. Het gezin verblijft al sinds 2000 illegaal in België. De rechter baseerde zich op het IVRK, ook al is het oudste kind meerderjarig. Hoewel het IVRK voor het oudste kind als bron slecht gekozen is, toont de beslissing van de rechter toch aan dat België fundamenteel belang hecht aan (de afwerking van) een goede schoolloopbaan. Later werd deze uitspraak echter door het Hof van Beroep niet gevolgd.

Dit alles belet geenszins dat schoolgaande kinderen worden uitgewezen. Meer en meer protesteren vrienden, scholen, kinderrechtenorganisaties, e.a. daar tegen. Leerkrachten, leerlingen en directies reageren soms scherp als een leerling wordt uitgewezen en van de ene op de andere dag niet meer opdaagt. In de schoolcontext heerst er in ruime mate onbegrip voor het tweeslachtige beleid. Scholen voelen zich aangesproken en ondersteund om zich in te zetten voor het recht op onderwijs van deze bijzondere doelgroep met specifieke noden. Vaak is de school voor illegale gezinnen het belangrijkste maatschappelijke aanknopingspunt. En toch gaat de overheid plots over tot verwijdering. De leerling verdwijnt van de schoolbank ook al volgde hij daar al enkele jaren les en is hij perfect geïntegreerd.

Geregeld uiten scholen hun frustratie en protest hierover in de pers. Er ontstaan actiegroepen, protestmeetings, handtekeningacties, ...¹⁵⁰ In essentie draait het om het garanderen van hun recht op onderwijs en om alle investeringen in het afgelegde onderwijstraject door de uitwijzing niet verloren te laten gaan. Uit respect voor de schoolgaande kinderen en uit respect voor de inspanningen van de school en de gemeenschap vraagt men om bij de uitvoering van een verwijderingsbeslissing effectief rekening te houden met de schoolsituatie van de kinderen.¹⁵¹

Hier merken we een spanningsveld tussen verschillende beleidsopties op Vlaams en federaal niveau. Terwijl Vlaanderen behoorlijk wat inspanningen levert om alle kinderen hun recht op onderwijs te gunnen, blijft de doelstelling op federaal vlak om een strak uitwijzingsbeleid te voeren ten aanzien van mensen zonder papieren. De schoolkansen van kinderen worden daardoor erg twijfelachtig en doen de vele geleverde inspanningen vaak teniet. Investerings- en energie die binnen het integratiebeleid geleverd worden dreigen af en toe een maat voor niets te zijn wanneer de betrokkenen in kwestie na enige tijd het land moeten verlaten, al of niet onder dwang.

¹⁴⁹ De voorzitter in kortgeding te Brussel oordeelde op 2 november 2004 dat, in het licht van art. 3 in combinatie met art. 28 van het IVRK, de kinderen het recht hadden hun schoolloopbaan in België af te maken, aangezien de terugkeer naar hun land van herkomst hen een ernstige handicap zou opleveren en verklaarde het verzoek van de ouders tot een tijdelijk verblijfsrecht voor alle gezinsleden in afwachting van het voltooien van de schoolcarrière van de kinderen, gegrond. De Rechtbank van Brussel, 7 december 2004 en de Rechtbank van Brussel, 13 mei 2005, telkens rechtsprekend in kortgeding, kwamen tot dezelfde uitspraak in analoge dossiers. Uitspraken niet gepubliceerd, zie: www.sdj.be voor de tekst van de uitspraken.

¹⁵⁰ Zie bijvoorbeeld: www.actie-hop.be, www.kinderenzonderpapieren.be, www.wijwillenblijven.nl en de verschillende acties in 2005 van het netwerk onderwijs zonder grenzen, in KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Jaarverslag 2004-2005*, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2005, p. 109.

¹⁵¹ Ook de vier onderwijskoepels formuleerden hun standpunt aan de bevoegde minister.

4 Getuigenissen

4.1. Recht op onderwijs

Voor illegale kinderen is het recht op onderwijs duidelijk geen continue evidentie. Onregelmatig schoolbezoek, vroegtijdige stopzetting en geen onderwijs zijn bijna volledig aan de continue dreiging van uitzetting en het gebrek aan middelen toe te schrijven:

- het gezin kan de schoolkosten niet betalen en kan niet rekenen op financiële tegemoetkoming van de overheid. De ouders mogen officieel niet werken. Soms helpt de school de schoolfactuur te betalen;
- komt de dreiging van uitzetting te dichtbij dan duikt het gezin onder, verhuizen ze opnieuw, blijven de kinderen thuis. Van schoolbezoek is dan geen sprake;
- uit schrik voor uitzetting gaan kinderen soms helemaal niet naar school;
- het recht op onderwijs moet wijken wanneer er geen inkomen is. Zorgen voor inkomen krijgt dan voorrang.

Een 12-jarig meisje en haar broer omschrijven de periode van onderduiken, rondzwerven of weer eens verhuizen als volgt:

‘Toen ik echt illegaal was, toen kon ik niet naar school. Voordat we onderdak kregen, hebben we 6 maanden onderdak gehad bij vrienden, kennissen, bij dit en dat. Maar we woonden nog in gemeente X. Daar kende de politie ons. En dan mogen kinderen niet naar school. De politie kent ons adres en dan komen ze ons ophalen.’

‘Je hebt dan gewoon andere dingen aan je kop: dat mijn vader terug werd gebracht en dat ze ons ook terug zouden kunnen brengen. Op zo’n moment geef je niets meer om school.’

Soms moet het recht op onderwijs wijken voor de zoektocht naar middelen. De oudere kinderen gaan dan niet naar school omdat ze het gezinsinkomen of hun eigen inkomen met zwart werk proberen aan te vullen.

‘Ik ga waarschijnlijk toch snel naar school. Maar het kan niet als de huurbaas de huur weer verhoogt. Dan moet ik blijven werken.’

Ook Anesa, Aïda en Enis die Bart Demyttenaere interviewde, hebben hun schoolloopbaan onmiddellijk moeten stopzetten, nadat het gezin hun tweede negatieve beslissing kreeg en ze uit schrik onmiddellijk verhuisden.

Enis: *‘Begin juni 2003 moesten we het asielcentrum in X verlaten. Voor de tweede keer werden we gedwongen abrupt van school te veranderen zonder het schooljaar af te maken.’*

Hun moeder antwoordt: *‘Ik weet het, maar we hadden echt geen keuze. We moesten meteen weg. Ik was bang dat op een dag de politie ons zou komen ophalen om ons meteen op een vliegtuig naar Skopje te zetten.’*

De alleenstaande jongens in het DCI-onderzoek gaan niet naar school maar proberen (zwart) te werken. Ze weten niet dat ze naar school kunnen. Eén jongen wil wel naar een echte school gaan. Een hulpverlener zegt: *‘Maar juist omdat hij moet blijven werken om zijn familie in zijn land van herkomst te helpen is dat echt moeilijk.’*

De alleenstaande jongeren van het 'What do you think?' – project kaarten het volgende aan: *'Het grootste probleem dat we ondervinden is om een school te vinden die ons wil aanvaarden. Kinderen die asiel aanvragen hebben geen toegang tot alle scholen.'*

De meerderheid van de groep minderjarigen die Stéphanie De Smet onderzocht, werden binnen de maand in het onthaalonderwijs ingeschreven. Een minderheid kon zich niet inschrijven omwille van 'meerderjarigheid', te laat aankomen tijdens het schooljaar of een overbezetting van naburige scholen.

4.2. Schoolervaringen

Ongeacht het statuut, de meeste kinderen vinden de school zeer belangrijk. Het schoolbezoek heeft een sterk normaliserend effect op hun leven, dat anders sterk verschilt van dat van andere kinderen. Binnen de muren van de school kunnen ze de dreiging van een mogelijke uitwijzing loslaten. Het biedt hen veiligheid en stabiliteit. Ze kunnen 'gewoon' weer naar school gaan. Ze zijn blij dat ze naar school kunnen.

'Pas toen ik hier kwam, leerde ik hoe je een pen moet vasthouden. In Turkije had ik nog nooit schriften en boeken gezien. Ik ben blij dat ik nu wel kan leren.'

Voor veel kinderen is de school de enige plek waar ze kind kunnen zijn. Ze vinden het leuk. Veel kinderen zijn blij wanneer het verlov voorbij is en ze weer naar school kunnen gaan. De meesten doen het volgens zichzelf goed. Wanneer het goed gaat op school ontlenen ze er een stuk zelfwaardering aan:

'Ik ga altijd graag naar school, ik ga altijd met zin naar school. En ik baal er van als ik wel eens niet naar school kan, want ik hou erg van leren. Op school gaat het ook heel erg goed. Ze verbazen zich ook wel.'

Met momenten gebeurt het wel eens dat ze hun concentratie op school verliezen. De dreigende situatie waarin ze zitten of de ervaringen in het land van herkomst spoken dan door hun hoofd.

'Als de juffrouw les geeft, dan pas herinner ik me dingen. Dan kijk ik naar buiten en dan herinner ik me dat ik in Turkije ben. Maar dan zie ik weer dat ik in de klas zit en dan zeg ik: 'Oh gelukkig!''

'Op school zit ik ook altijd te denken: 'Hoe gaat het nu thuis? Er zal wel weer wat misgaan of zo.'

Anesa en Aida vertellen:

'In het begin huilde ik vaak in de klas.'

'Ik had het ook moeilijk, maar nu hebben we al veel vrienden op school.' 'Ik ga nu naar het tweede jaar secundair onderwijs. Omdat mijn resultaten zo goed waren, wil ik Latijn gaan studeren.' 'Bij het begin van het schooljaar mochten we opschrijven bij wie we graag in de klas wilden zitten. Ik was heel blij dat verschillende klasgenoten mijn naam hebben genoemd. Voor mij is dat het beste bewijs dat ik helemaal in mijn klas opgenomen ben.'

Niemand van de geïnterviewde kinderen in het DCI-onderzoek somde negatieve schoolervaringen op. De enige minpunten waren: weinig variatie in het onthaalonderwijs – wiskunde, sommen maken mag naast taal ook duidelijk aan bod komen – en de vraag of de schoolinspanningen met kans op uitzetting, lonen.

‘Dat diploma is alles voor me. Maar als ik geslaagd ben en over een maand hoor ik, zeg maar: ‘Je moet het land verlaten’, wat heb ik dan aan mijn diploma? Niks! Dan heb ik al die jaren voor niks op school gezeten.’

Ook de alleenstaande minderjarigen die Ilse Derluyn interviewde gaan graag naar school.¹⁵² Dankzij de school kunnen ze aan hun toekomst werken. Op school kunnen ze van alles leren. Op school zitten hun vrienden, kunnen ze contact hebben met andere mensen. De minpunten die ze ervaren zijn: in een lager jaar dan normaal moeten beginnen, soms racisme bij de medeleerlingen en de leerkrachten, soms gepest worden, de intensieve taallessen die beter kunnen.

Daarnaast geven de alleenstaande jongeren van het ‘What do you think?’ – project nog mee: dat ze liever Franse les in plaats van Nederlandse les willen kunnen volgen wanneer ze al wat Frans kennen, dat de analfabete jongeren het moeilijk hebben om de taallessen te volgen, en dat ze het spijtig vinden dat hun vroegere opleiding nauwelijks telt wanneer ze het niet kunnen bewijzen.

‘Als je de papieren niet kunt voorleggen die bewijzen welke lessen je reeds hebt gevolgd in je land, dan moet je vanaf nul herbeginnen want niemand gelooft je. Men zou ons moeten helpen om ons schoolparcours zo goed mogelijk af te leggen.’

¹⁵² De ervaringen die Stéphanie De Smet bij de overgrote meerderheid van de minderjarigen noteerde zijn: zich matig tot goed voelen op school, matig tot goed overeenkomen met de andere leerlingen, geen storend gedrag vertonen, goede schoolresultaten en inzet op school. Na 5 maanden kon meer dan 90% zich goed verstaanbaar uitdrukken in één van de landstalen. DE SMET, S., o.c., p. 44.

5 Aanbevelingen

Hoewel het recht van kinderen op onderwijs behoorlijk geregeld is voor de meeste kinderen in de asielcontext, blijft voor sommigen onder hen dit recht heel voorwaardelijk. Hun schoolleven is hun weg naar integratie en toch wordt het, als een zwaard van Damocles, overschaduwd door de dreiging van de uitwijzing.

Hoe zal het onderwijs binnen de nieuwe Vreemdelingenwet trouwens vorm krijgen? Is een nadruk op het aanleren van Nederlands opportuun wanneer de nieuwe wet korte procedures nastreeft?

Vanuit de bevindingen, pleit het Kinderrechtencommissariaat voor volgende beleidsaanpassingen:

- We vragen met aandrang dat regelingen die nu slechts bij omzendbrief werden vastgelegd, een wettelijke verankering krijgen. Dit is m.n. het geval voor het recht op onderwijs van kinderen zonder papieren en voor de afspraken rond de uitwijzing van gezinnen met schoolgaande kinderen;
- In het licht van de korte asielprocedure vragen we om een grondig debat over de meest gewenste en aangewezen inhoud van het onderwijs dat gedurende die periode aan de betrokken minderjarigen wordt gegeven;
- De taken van de onthaalbureaus moeten opnieuw uitgebreid worden zodat ze weer mensen kunnen toeleiden naar vrijetijdsvoorzieningen, gezien het belang daarvan voor een betere integratie;
- De onthaalbureaus moeten ondersteund worden om ook kinderen met ouders zonder papieren beter op te sporen en hen toe te leiden naar school en andere voorzieningen;
- Het is aangewezen om van de onthaalbureaus vaste partners binnen de Lokale Overlegplatforms te maken;
- In de financiering van onthaalbureaus moet de toe- en begeleiding van minderjarigen op een zelfde manier gebeuren als voor volwassenen;
- De CLB's dienen verder ondersteund te worden voor een verdieping van de expertise in het werken met kinderen van asielzoekers of mensen zonder papieren;
- Het concept van de 'brede school' dient verder uitgebouwd te worden en de link van scholen met sectoren als jeugdwerk, sport, vrije tijd en jeugdhulp moeten versterkt worden.

7

Hoofdstuk

de
opsluiting
het einde?

*Beste klasgenoten en mevrouw,*¹⁵³

Ik schrijf dit briefje nu op mijn bedje in het gesloten centrum. Het is nu juist tien voor zeven. Alles is begonnen 36 uur geleden. Het was de dinsdag dat we examen voor wiskunde en geschiedenis hadden. Precies om tien voor zeven belde een groepje van 4 agenten en 2 personen in burgerkleden aan, aan onze deur. Door het lawaai werd ik wakker. Vijf minuten later namen ze mijn vader mee naar het politiebureau. Het was de bedoeling dat ze ons hele gezin zouden meenemen, maar mijn mama weigerde het en daarom bleven een paar agenten en de mensen in burgerkleden. Met een paar zeer domme leugens, waarvan er één luidde dat we op tijd naar school zouden kunnen, haalde een man in burgerkleden ons over naar het politiebureau mee te gaan. Twee uur later kwam een persoon, die blijkbaar uit Brussel kwam, het slechte nieuws vertellen. Dan werden mijn vader en ik gefouilleerd en opgesloten in een kamertje. Mijn mama en mijn zus mochten naar huis gaan om een paar kledingstukken en noodzakelijke dingen mee te brengen. Als ze terugkwamen, werden ook zij gefouilleerd. Daarna bleven we met zijn vieren, nog twee neven en een man en een vrouw achter in het kleine kamertje. Vervolgens werden we in een busje gezet en reden we naar hier. Deze plaats heeft de naam: RC 127bis. Het gesloten centrum lijkt voor 90% op een gevangenis. De kamers zijn zo vernederend mogelijk gemaakt: we moeten op 2 duplex-bedden slapen, de kamerdeuren mogen en kunnen niet gesloten worden. Er bevindt zich een heel groot raam aan de buitenzijde van de rechthoekige kamer, die gericht staat naar de 'speelplaats'. De lichten gaan al uit om 22 uur. De verwarming staat altijd op 30° C, enz... Er zijn nog veel andere redenen waarom een normaal mens hier niet mag en kan wonen. Wat frisse lucht betreft: we mogen hier maar een uurtje buiten. Ik zou heel erg graag wat over jullie horen, kunnen jullie a.u.b. iets terugsturen of als jullie willen, mogen jullie eens komen, maar dan moeten jullie wel bellen naar het nummer 02 / 755 00 00 om een afspraak te maken. Ik heb ook gehoord dat er daar bij jullie iets groots gaande is. Het is te hopen dat jullie je realiseren dat dit de enige dingen zijn die jullie kunnen doen als jullie me weer willen zien. Ik hoop dat jullie goede punten hebben en ik wens jullie allemaal van harte een prettige kerstdag en een gelukkig Nieuwjaar, ook als ik er niet bij ben.

Vele groeten,

Gor

153 Brief van Gor aan zijn klasgenoten en klassenlerares, zie: <http://www.kinderenzonderpapieren.be>.

154 Naast de uitgeprocedeerde kinderen en ouders worden ook nog andere groepen kinderen en ouders opgesloten m.n. zij die vallen onder de toepassing van het Dublin-akkoord, zij die illegaal op het grondgebied verblijven en nooit asiel hebben aangevraagd, zij die technisch niet repatrieerbaar blijken en zij die aan de grens een asielaanvraag indienen.

155 De opsluiting gebeurt niet op strafrechtelijke basis maar is administratief van aard.

156 In deze tekst spreken we over het Koninklijk besluit van 2 augustus 2002 houdende de vaststelling van het regime en de werkingsmaatregelen, toepasbaar op de plaatsen gelegen op het Belgisch grondgebied, beheerd door DVZ, waar een vreemdeling wordt opgesloten, ter beschikking gesteld van de regering of vastgehouden, overeenkomstig de bepalingen vermeld in art. 74/8§1 van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf en de verwijdering van vreemdelingen, B.S. 12 september 2002, als het 'het KB van 2 augustus 2002'.

Krijgt de ouder(s) of een NBM die net 18 is een uitwijzingsbevel,¹⁵⁴ dan start de dreiging van een effectieve verwijdering. Van de ene op de andere dag kunnen ze worden aangehouden en naar een gesloten centrum voor illegalen worden gebracht. De kinderen moeten met hun ouder(s) mee.

In afwachting van verwijdering van het grondgebied kunnen kinderen en ouder(s) worden opgesloten.¹⁵⁵ In andere gevallen gebeurt de opsluiting bij de toegang tot het grondgebied. Eenmaal in de gesloten centra worden ze aan een groeps- en gevangenisregime onderworpen dat sinds 2 augustus 2002 in een Koninklijk Besluit vastligt.¹⁵⁶ Voor de effectieve verwijderingspraktijk gelden richtlijnen uit de aanbevelingen van de Commissie Vermeersch I en II.¹⁵⁷

Tegen de opsluiting van deze kinderen is er al geruime tijd protest. Regelmatig klagen tal van burgers, wetenschappers, leerkrachten, advocaten, kunstenaars, artiesten, parlementairen, ... de opsluiting aan. De boodschap in al hun acties is duidelijk: opsluiting van kinderen kan niet, er moeten alternatieven voor de opsluiting komen. Sporadisch wordt, in secundaire orde, ook voor een verbetering van de levensomstandigheden in de gesloten centra gepleit.¹⁵⁸

Tot nu toe heeft de minister enkel gehoor gegeven aan het verbod op opsluiting van NBM¹⁵⁹ en aan de roep voor de zoektocht naar alternatieven. Eind 2006 gaf hij aan een onderzoeksbureau de opdracht om naar alternatieven te zoeken. Op 25 april 2007 werd dit onderzoek¹⁶⁰ in de commissie voor Binnenlandse Zaken toegelicht. Sinds de nieuwe opvangwet en het rapport van de Commissie Vermeersch II probeert de minister de 'vrijwillige' terugkeer van mannen, vrouwen, ouders en kinderen vanaf de eerste tot de laatste dag op ons grondgebied te promoten. Sluiting van de gesloten centra hoort er vooralsnog niet bij. Minderjarigen worden nog steeds opgesloten.

Eind 2006 maakte de minister van Binnenlandse Zaken zijn onderwijsplannen voor de gesloten centra bekend.¹⁶¹ Met de aanwerving van leerkrachten wenst de minister tegemoet te komen aan de commentaren over schendingen van de rechten van het kind, waaronder hun recht op onderwijs. Opgesloten kinderen getuigen inderdaad over hoe ze hun lessen missen. Maar ze vertellen veel meer dan dat. Ze vertellen over de vele aspecten van het schoolgaan: hun school, hun juf, hun klasgenootjes die ze missen. Ze sommen op wat ze niet meer kunnen doen en wie ze niet meer kunnen zien. In alles zien, voelen en ervaren ze dat ze opgesloten zitten. Waarom ze opgesloten zitten, weten ze soms niet. Niemand vertelt het hen. Maar één ding weten ze wel. Hoe jong ze ook zijn, elk kind zegt op zijn eigen manier dat ze naar 'buiten' willen. En met 'buiten' bedoelen ze: weg van de hoge muren en terug naar hun 'normale' leven.

In dit hoofdstuk beschrijven we de problematiek en de maatschappelijke druk tegen de opsluiting van kinderen en de reactie van het beleid erop. We staan stil bij de weinige rapporten die de leefsituatie in de gesloten centra in kaart brengen en geven verslag van onze eigen bezoeken aan de gesloten centra.¹⁶² We laten ook de kinderen en ouders aan het woord en sluiten af met aanbevelingen.

¹⁵⁷ Naar aanleiding van de tragische dood van Semira Adamu werd in september 1998 de commissie Vermeersch ingesteld. Eind 2003 installeerde minister Dewael een tweede commissie die de opdracht kreeg de verwijderingen opnieuw te onderzoeken en de richtlijnen aan te passen.

¹⁵⁸ SILBERBERG, V. en HULLEBROECK, P., *Enfants dans les centres fermés pour illégaux – Projet d'amélioration des conditions d'existence*, La ligue de l'Enseignement et de l'Education permanente, 2006.

¹⁵⁹ Sinds de nieuwe opvangwet komt de opsluiting van niet-begeleide minderjarigen bij aankomst – m.u.v. de 3 dagen, mogelijks verlengbaar, voor de leeftijdsbepaling – in theorie niet meer voor. Zie ook hoofdstuk 5 in dit dossier.

¹⁶⁰ SUMRESEARCH, *Studie naar alternatieven voor de vasthouding van gezinnen met kinderen in gesloten centra*, Brussel, Sumresearch, 2007, zie: www.sums.be.

¹⁶¹ Bijkomende vraag is hier of dit onder zijn bevoegdheid valt.

¹⁶² Op basis van art. 44 van het KB van 2 augustus 2002 heeft het Kinderrechtencommissariaat recht op bezoek in de gesloten centra. Dit artikel kent onder andere ook toegang toe aan de Délégué Général aux Droits de l'Enfant, het Comité tegen Foltering van de Raad van Europa, het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. We bezochten de centra in de maanden juli en december 2006.

1 Opsluiting onder druk

Al geruime tijd staat de opsluiting van kinderen in afwachting van hun (toegang of) verwijdering van het grondgebied onder druk. Tal van mensen en organisaties proberen met verschillende middelen die opsluiting een halt toe te roepen. Hier volgt een overzicht.

In de loop van 2005 en 2006 werden in het federaal parlement diverse voorstellen en resoluties ingediend.¹⁶³ Sommige voorstellen vragen om een resoluut verbod op opsluiting van minderjarigen in gesloten centra. Andere voorstellen gingen minder ver. Men vroeg bijvoorbeeld om de alternatieven te onderzoeken en het verblijf te humaniseren of om de toetsingscriteria uit artikel 37 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (opsluiting als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur) in de Vreemdelingenwet op te nemen.

In december 2005 veroordeelde UNHCR de opsluiting van kinderen binnen het asiel- en migratiebeleid en stelde dat detentie van kinderen ten allen tijde moet vermeden worden. België moet dringend alternatieven uitwerken.¹⁶⁴ In 2007 herhaalde UNHCR dezelfde oproep. Gezien 'het lijden dat het veroorzaakt' moet het stopgezet worden.¹⁶⁵

In februari 2006 organiseerde een groep wetenschappers en ngo's een petitie tegen het stijgende aantal kinderen dat wordt opgesloten. Hun platformtekst¹⁶⁶ stelt dat opsluiting in deze omstandigheden een psychische mishandeling is van kinderen. De rollen tussen ouders en kinderen worden in de centra omgedraaid. Ouders zijn depressief en ontredderd en kinderen moeten voor hen zorgen. Kinderen kenden reeds een eerste breuk in hun ontwikkeling door het wegvlugten uit het eigen land. De bruuske opsluiting in een gesloten centrum is een nieuwe breuk die opnieuw lijden veroorzaakt. De kans is reëel dat het opnieuw een trauma na-laait: het vertrouwen dat kinderen in anderen hebben wordt onherroepelijk geschonden. De angst van de opsluiting en de grote onvoorspelbaarheid veroorzaken bij de kinderen een continue stress. Bovendien zijn de leefomstandigheden en de infrastructuur in de gesloten centra niet aangepast aan kinderen. Zo kunnen kinderen maar 2 uur per dag buiten op een 'speelpleintje' achter metershoge prikkeldraad, de ruimte waar de kinderen hun tijd doorbrengen is lawaaiërig, speelgoed laat te wensen over...

In april 2006 bezocht de algemeen afgevaardigde van de Franse Gemeenschap voor de Rechten van het Kind, Claude Lelièvre, het gesloten centrum in Vottem. Naar aanleiding van dit bezoek stelde hij ook een rapport¹⁶⁷ samen. Hij pleit voor een wetswijziging met het oog op het instellen van een verbod voor opsluiting van gezinnen en NBM. In subsidiaire orde werkte hij ook concrete aanbevelingen uit voor de verbetering van de verblijfsomstandigheden in het gesloten centrum in Vottem.

¹⁶³ Wetsvoorstel tot wijziging van de Vreemdelingenwet van 15 december 1980 wat de mogelijkheid betreft om gezinnen met minderjarige kinderen op een welbepaalde plaats vast te houden, *Parl. St. Kamer* 2004-2005, nr. 2156. Voorstel van resolutie betreffende de vasthouding van kinderen en hun familie, *Parl. St. Kamer* 2005-2006, nr. 2222/1. Voorstel van resolutie betreffende het verbod op het opsluiten van minderjarige vreemdelingen in gesloten centra, *Parl. St. Kamer* 2005-2006, nr. 2269/1. Wetsvoorstel tot instelling van een verbod op het vasthouden van minderjarigen in gesloten centra, *Parl. St. Kamer* 2005-2006, nr. 2425/1. Voorstel van resolutie betreffende het opsluiten van kinderen in gesloten centra, *Parl. St. Senaat* 2005-2006, nr. 3-1770/1. Mondelinge vraag over het opsluiten van kinderen in gesloten centra, *Hand. Senaat* 27 april 2006. Ook in de Kamer werden diverse mondelinge vragen gesteld over de opsluiting van kinderen in gesloten centra, zie: www.dekamer.be.

¹⁶⁴ Persbriefing (december 2005) van UNHCR te Brussel over detentie van kinderen. UNHCR vraagt dat alternatieven voor detentie worden gezocht en vermeldt dat bijvoorbeeld kan gedacht worden aan onderbrenging in een niet-gesloten locatie met een frequente meldingsplicht, elektronische 'tagging'.

¹⁶⁵ UNHCR, *Nota aan de politieke partijen betreffende de bescherming van vluchtelingen, personen die de subsidiaire beschermingsstatus genieten en staatlozen in België*, Brussel, 30 maart 2007, aanbeveling 6.

¹⁶⁶ DAL, F., HAYEZ, J., DE GRUYSE, P. en MAWET, F., *Wij zeggen "neen" tegen de opsluiting van kinderen*, 20 februari 2006.

¹⁶⁷ Zie: www.cfwb.be/dgde (onder groupes de travail).

Op 22 april 2006, en opnieuw op 15 april 2007, riep de Beweging voor Kinderen Zonder Papieren¹⁶⁸ op tot een protestmanifestatie aan het gesloten centrum in Merksplas.¹⁶⁹

Op 20 juni 2006, Wereldvluchtelingendag, werden 17.000 handtekeningen aan minister Dewael overhandigd. Een breed front van organisaties, kinderpsychiaters, -psychologen en anderen klaagden de opsluiting aan en vroegen dat er een onafhankelijk onderzoek komt naar mogelijke alternatieven voor opsluiting.¹⁷⁰

Op 21 december 2006 hebben CIRE, DEI, LDH,¹⁷¹ e.a. een strafprocedure ingeleid tegen de Belgische staat. Als burgerlijke partij klagen ze de onwettige vrijheidsberoving van minderjarige vreemdelingen aan. Op 29 juni 2007 hebben ze hun zaak gepleit.

Op 28 mei 2007 werd in Brugge de single 'Tiko' voorgesteld.¹⁷² Tiko is een 14-jarig meisje uit Georgië dat hier al vele jaren leeft. In december 2006 werd ze voor enkele weken opgesloten in centrum 127bis. Wegens procedurefouten kwamen zij en haar gezin weer vrij. Sindsdien leeft ze met de voortdurende vrees alsnog uit het land gezet te worden. Het meisje staat symbool voor de vele kinderen die in dezelfde precarie situatie leven.

Op 29 juni 2007 schreef de Beweging voor Kinderen Zonder Papieren een open brief aan de minister.¹⁷³ Samen met andere organisaties vraagt ze om de onmiddellijke stopzetting van de opsluiting van gezinnen, zeker nu de kans om opgepakt te worden met het einde van het schooljaar weer toeneemt.

Ook in onze buurlanden is er fel protest tegen de opsluiting van kinderen. In Groot-Brittannië is er de 'No place for a child' coalitie, in Nederland is er de 'Geen kind in de cel' actie, in Frankrijk is er de 'Assez d'humiliation' website, ... Naar aanleiding van een voorstel voor een EU-richtlijn over de terugkeer van illegalen¹⁷⁴ hebben al deze organisaties zich verenigd. Ze protesteren o.a. tegen artikel 15 van het voorstel dat 'vreemdelingenbewaring' van kinderen en NBM nog steeds toelaat.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Zie: www.kinderenzonderpapieren.be.

¹⁶⁹ Het Kinderrechtencommissariaat nam deel aan deze acties.

¹⁷⁰ DE BEWEGING VOOR KINDEREN ZONDER PAPIEREN, *Nieuwsbrief*, 3, 2006.

¹⁷¹ Coordination et Initiatives pour et avec les Réfugiés et Etrangers (CIRE), Défense des Enfants – International (DEI), Ligue des Droits de l'Homme (LDH), zie: www.liguedh.be/medias/631_PLAINTE_MINEURS_ENFERMES.pdf.

¹⁷² Zie: www.youtube.com/127bis en de vele verwijzingen in de media na de persvoorstelling op 28 mei, zie: www.vrtnieuws.net/cm/vrtnieuws.net/help/Zoeken?action=search&queryText=tiko&btnZoek.x=18&btnZoek.y=11 en De Morgen, 30 juni, 2007.

¹⁷³ De Morgen, 29 juni, 2007.

¹⁷⁴ Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad, ingediend door de Commissie, over gemeenschappelijke normen en procedures in de lidstaten voor de terugkeer van onderdanen van derde landen die illegaal op hun grondgebied verblijven, 2005/0167 (COD).

¹⁷⁵ Zie: www.nominorsindetention.org.

2 Reactie van de overheid

Intussen werd beslist om NBM zonder papieren, die via de luchthaven arriveren, niet langer in gesloten centra op te vangen.¹⁷⁶

Tijdens de bespreking van de asielhervorming in de Kamer ging de minister positief in op de vraag naar een onderzoek over alternatieven voor de opsluiting van kinderen met hun ouder(s).¹⁷⁷ Eind 2006 kreeg een onderzoeksbureau die onderzoeksopdracht toegekend. In samenspraak met de Dienst Vreemdelingen Zaken en de minister interviewde het bureau tal van organisaties over alternatieven voor de vasthouding van gezinnen in gesloten centra.¹⁷⁸ De studie stelt dat de overheid alles in het werk moet zetten om de opsluiting van kinderen te vermijden. *'Kinderen opsluiten omwille van het illegaal verblijf van hun ouders is buiten proportie en nefast voor hun ontwikkeling. Zowel vanuit het oogpunt van de rechten van het kind als vanuit het welzijn van het kind is het onaanvaardbaar'*.¹⁷⁹ Een werkelijk alternatief voor de opsluiting geeft het onderzoeksbureau niet. Wel beveelt het andere acties aan. Zo moet de overheid een groot debat over migratie opstarten. Elk gezin moet een persoonlijke coach krijgen. Deze coach begeleidt het gezin gedurende het volledige asieltraject. De asielprocedure van gezinnen mag maar 1 jaar duren en moet transparant zijn. Er moet een eenmalige regularisatie komen. Gezinnen die hier minimum 2 jaar leven, of niet repatrieerbaar zijn, moeten voor de eenmalige regularisatie in aanmerking komen. Regularisatie omwille van humanitaire redenen moet ook criteria als bijzondere band met België, verblijfsduur, psycho-medische redenen, slachtoffer van mensenhandel,... in overweging nemen. Per soort vreemdeling moet er een aangepast en stapsgewijs terugkeertraject komen.¹⁸⁰ Op 25 april 2007 werd de studie in de Commissie Binnenlandse zaken alleen maar toegelicht. Beloftes werden niet gemaakt.

Net als de meeste Europese overheden¹⁸¹ prefereert de minister de vrijwillige terugkeer boven de gedwongen terugkeer. De nieuwe opvangwet en een persbericht van de minister¹⁸² maken duidelijk dat de minister de 'vrijwillige' terugkeer vanaf de eerste tot de laatste dag op het Belgisch grondgebied wil promoten.¹⁸³

Als reactie op de vele protestacties en kritieken, maakte de minister op 29 november 2006 zijn eerste plannen voor de gesloten centra bekend. Een stopzetting van de detentie is er nog steeds niet bij. Wel zou er een nieuw centrum komen ter vervanging van transitcentrum 127 en 1,7 miljoen € zou vrijgemaakt worden om leerkrachten en pedagogen en opvoeders aan te werven.¹⁸⁴

Vanuit de vooronderstelling dat ouders geen gehoor geven aan het uitwijzingsbevel en onderduiken geeft de minister (voorlopig) nog steeds geen gehoor aan

176 Niet-begeleide minderjarige die zich aan de grens aanmelden zonder over de vereiste documenten te beschikken om het grondgebied te betreden, werden in een gesloten centrum geplaatst tot DVZ een beslissing over hun uitzetting of hun toelating nam. Dat kon meerder weken duren. Art. 41 van de nieuwe opvangwet stelt dat de opvang van niet-begeleide minderjarigen, die zonder papieren aan de grens toekomen, voortaan in een OOC gebeurt, B.S. 7 mei 2007.

177 Zie bijvoorbeeld: *Parl. St.*, Kamer 2006-2007, nr. 1074.

178 Ook het Kinderrechtencommissariaat werd door SumResearch geïnterviewd.

179 SUMRESEARCH, o.c., 2007, p. 19 en 39.

180 Gezinnen die onder het Dublin-akkoord vallen, moeten in combinatie met een meldingsplicht / borgstelling in een open centrum kunnen blijven. Uitgeprocedeerde gezinnen moeten, i.p.v. 5 dagen, 3 tot 6 maanden krijgen om zelfstandig en onder begeleiding terug te keren. Met meldingsplicht moeten ze op hun vast adres kunnen blijven. Gezinnen die nooit asiel hebben aangevraagd moeten een coach krijgen. De coach gaat met het gezin op zoek naar een duidelijke en legale aanpak van hun situatie.

181 IOM, *Compilation of Best Practices in Return Management in Selected EU Countries and Romania*, 2005, p. 16.

182 Persdienst van de Vice-premier en minister van Binnenlandse zaken, Minister Dewael verduidelijkt nieuwe verwezenlijkingen op het vlak van het verwijderingsbeleid en de omzetting van de aanbevelingen van de Commissie Vermeersch, Brussel, 19 juni 2006.

183 Op zich is dit wel zeer eigenaardig: mensen hebben het recht asiel aan te vragen en nog voor ze deze procedure afronden, wordt hen al voorgesteld om terug te keren.

184 De Morgen, 30 november 2006. De Standaard, 30 november. Het Laatste Nieuws, 1 december 2006. Vraag is of deze plannen na de verkiezingen van juni 2007 ook zullen uitgevoerd worden.

het protest tegen de opsluiting van kinderen in de gesloten centra. Men wijst de ouders op hun verantwoordelijkheid en stelt dat de opsluiting van de kinderen een gevolg is van de beslissingen van de ouders. Nochtans nam UNHCR in 2006 deze vooronderstelling onder de loep. Ze stellen dat het verschil tussen het aantal uitwijzingsbevelen en het aantal mensen dat er gehoor aan geeft inderdaad de indruk kan wekken dat mensen er geen gehoor aan geven en onderduiken. Toch mag men zo'n conclusie niet onmiddellijk trekken:

*'Calculating the gap between the numbers rejected and those deported generally results in an extremely crude figure which does not take account of those whom it is impossible to deport, for whatever reasons, those who may still have appeals against their deportation pending or who may have been granted a subsidiary status, nor those who may depart without notifying the authorities... On a case-by-case basis, rejection of a claim cannot automatically be equated by a risk of absconding and hence with a need to detain.'*¹⁸⁵

Met voorbeelden toont UNHCR aan dat het ook zonder opsluiting kan. In Canada laat het 'Failed Refugee Project' zien dat mensen gehoor geven aan een uitwijzingsbevel zolang ze maar goed begeleid worden en tijd en middelen krijgen om terug te keren. Een gelijkaardig project in Australië komt tot de zelfde conclusie. Van de 200 mensen die ze opvolgden keerde 85% zonder detentie en dwang terug. Engeland combineert o.a. een borgsom met begeleiding. Ook daar duiken veel minder mensen onder. Om de controle over mensen met een uitwijzingsbevel te behouden werkt Bulgarije met een meldingsplicht. Dagelijks melden de mensen zich bij een instantie. Het wegnemen van sociale en economische steun als push-factor is helemaal niet efficiënt. Het zorgt er voor dat mensen onderduiken. Ook mensen die niet kunnen terugkeren omwille van factoren die buiten hun wil liggen, worden hierdoor in de illegaliteit geduwd.

3 Het leven achter de tralies

De gesloten centra zien er als gevangenissen uit en sommige waren dat vroeger ook. Het leven binnen de gesloten centra is grotendeels op een gevangenisregime gestoeld. Zelfs de gehanteerde terminologie is uit het gevangenisleven overgenomen. Zo wordt in sommige centra gesproken over 'de wandeling', over 'bewegingen' e.d. Alles is strikt geregeld en getimed: eten, slapen, douchen, 'wandelingen'.... De 'bewoners' worden grotendeels geleefd. Het groepsregime en de vaste dagindeling overheersen waardoor de zelfredzaamheid van gezinnen volledig ondermijnd wordt. De ouders kunnen nog met moeite hun ouderrol opnemen. Controle over het gedrag en de 'beweging' van de gedetineerden primeert op het respect voor de persoonlijke levenssfeer en het gezinsleven. Brengt de ouder van een kind deze controle in het gedrang dan riskeert de ouder een tuchtsanctie.¹⁸⁶ Het KB van 2 augustus 2002 stelt nochtans in artikel 7 dat elke bewoner door het personeel van het centrum gelijkwaardig, correct, respectvol, met respect voor de persoonlijke levenssfeer en zonder enige discriminatie moet behandeld worden, en in artikel 84 dat voor de opvang van families een uitzondering op het groepsregime kan gemaakt worden.

¹⁸⁵ FIELD, O. en EDWARDS, A., *Legal and Protection Policy Research Series. Alternatives to Detention of Asylum Seekers and Refugees*, United Nations High Commissioner for Refugees, Switzerland, 2006, p. 41.

¹⁸⁶ Transitcentrum 127 heeft geen isoleercel. Wel worden gedetineerden met opstandig gedrag van transitcentrum 127 naar een ander centrum getransporteerd. GOETHALS, R., *Jaarverslag 2005*, Brussel, Transitcentrum 127 en INAD, 2006, p. 48.

In de periode juli-september 2005 deed het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR) een aantal thematische bezoeken rond het verblijf van gezinnen met minderjarige kinderen.¹⁸⁷ Het CGKR sprak met 39 gezinnen over het welzijn en de slaap- en eetgewoonten van 89 kinderen in de centra 127, 127bis en INAD.¹⁸⁸ Sommige ouders omschreven de algemene toestand van hun kinderen als goed. Ze waren blij dat het gezin kon samenblijven en dat ze hun kinderen zagen spelen of TV kijken. Bij aanvang van de derde week omschreef geen enkele ouder in centrum 127bis het welzijn van hun kinderen nog als goed. De leefomgeving in de gesloten centra met zijn vrijheidsberoving en collectieve leefregels voelt aan als een gevangenis. De breuk met de dagelijkse leefwereld, de angst voor de terugkeer, het gebrek aan informatie om de situatie te begrijpen, veroorzaken stress bij de kinderen. Moeders met baby's zijn bezorgd om de eetgewoonten van hun baby's.

In oktober 2006 stelden mensenrechten- en vluchtelingenorganisaties hun rapport 'De situatie in de gesloten centra voor vreemdelingen'¹⁸⁹ voor. Op basis van hun regelmatige ontmoetingen met gedetineerden en personeelsleden in de gesloten centra beschrijven ze tal van situaties die niet stroken met internationale normen en – richtlijnen. Ze kaarten diverse onaanvaardbare situaties aan.

Zo is het duidelijk dat deze vorm van detentie geen uitzonderlijke maatregel is die voor de kortst mogelijke duur wordt opgelegd.¹⁹⁰

Sinds de opening van het eerste gesloten centrum (1988) is de detentie van vreemdelingen enorm toegenomen en is de detentieduur langer geworden. Opsluitingen van 7 maanden en meer komen voor.¹⁹¹ Vanaf begin 2005 stellen de organisaties een gevoelige stijging van het aantal opgesloten kinderen vast. Voor 25 % van de mensen die in 2004 werden opgesloten, was de opsluiting niet gerechtvaardigd. Bij slechts 20% van de mensen die in 2003 werden opgesloten, werd de wettelijkheid van hun opsluiting voor de rechtbank getoetst.¹⁹² Het aantal gedetineerden dat in een isoleercel wordt opgesloten, stijgt voortdurend.¹⁹³ Zelfs indien opvang zou gegarandeerd worden door NGO's, dan nog worden mensen niet vrij gelaten.

Vervolgens is er een groot verschil tussen de medische, psychologische en sociale begeleiding op papier en in de praktijk.

Volgens het KB van 2 augustus 2002 heeft de aan het centrum verbonden arts beroepsautonomie ten opzichte van de centrumdirecteur.¹⁹⁴ Toch is de arts contractueel verbonden met DVZ en bestaat er een nauwe samenwerking tussen de

187 CGKR, *Juli – september 2005, Detentie van gezinnen met minderjarige kinderen in de centra 127, 127bis en het INAD centrum*, zie: <http://www.diversiteit.be/NR/rdonlyres/FED2FED0-F54E-4D22-B567-3D352550E265/1248/OBSDetentievangezinnenmetminderjarigeKinderenIndec.pdf>.

188 Het INAD centrum is hier nog een uitzonderlijk centrum, dat amper door enige instantie bezocht of gecontroleerd wordt, zodat we hier bijna van 'verstopte' detentie kunnen spreken.

189 AIDE AUX PERSONNES DEPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIE, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, *De situatie in de gesloten centra voor vreemdelingen*, Brussel, 2006.

190 Art. 37 van het IVRK legt dit nochtans op. RAAD VAN EUROPA, "Guideline 6: Conditions under which detention may be ordered", *Twenty Guidelines on forced return*, Strasbourg, 2005. De parlementaire vergadering van de Raad van Europa heeft gesuggereerd dit soort detentie tot een maand te beperken. Recommendation 1547 Expulsion procedures in conformity with human rights and enforced with respect for safety and dignity, 2002, zie: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta02/EREC1547.htm>.

191 De officiële statistieken over de gemiddelde detentieduur worden per centrum en niet per individu berekend. Gevolg: bij een verplaatsing naar een ander gesloten centra begint de detentieduur weer van nul.

192 Eén keer per maand kan beroep worden aangetekend tegen de wettelijkheid van opsluiting. Deze toetsing gebeurt niet automatisch. Het is de advocaat van de gedetineerde die beroep moet aantekenen. In andere Europese landen gebeurt dit wel automatisch. AIDE AUX PERSONNES DEPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIE, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, o.c., p. 33.

193 Zie bijvoorbeeld: Cinétiérevue, 16 november 2006.

194 Art. 53 van het KB van 2 augustus 2002.

arts en de directie. De diagnostische autonomie is in de praktijk niet steeds zo duidelijk aanwezig. De arts kan omwille van medische redenen bezwaren formuleren tegen de verwijdering of de opsluiting.¹⁹⁵ Dit gebeurt zelden. Er bestaat tussen de artsen een grote variatie in het al dan niet ingaan tegen de opsluitingsmaatregel. Elk centrum beschikt over een medische dienst¹⁹⁶ maar het is veelal het verplegend personeel dat beslist of een onderzoek door een arts noodzakelijk is. In tussentijd krijgen de gedetineerden bijna standaard kalmerende middelen en slaappillen toegediend. Wanneer gedetineerden het zelf betalen mogen ze beroep doen op een zelf gekozen arts.¹⁹⁷ Het gebrek aan financiële middelen of kennis van een arts buiten het centrum, zorgen er voor dat dit enkel een theoretische garantie blijft. De sociale dienst in de gesloten centra heeft als taak de gedetineerden psychologisch en sociaal te begeleiden en hen voor te bereiden op hun eventuele verwijdering.¹⁹⁸ Al te vaak is er een gebrek aan begeleidend personeel en is de rol van de psycholoog ontoereikend. Ze beperkt zich te zeer tot het tussen beide komen bij samenlevingsproblemen, de psychische toestand van de gedetineerde in zijn dossier te noteren en deze naar DVZ te communiceren. Gedetineerden hebben geen inzage in hun medisch dossier.¹⁹⁹

De sociale dienst is niet onafhankelijk van DVZ. Bovendien is de toegang tot de sociale dienst niet laagdrempelig. Gesprekken moeten aangevraagd worden.

Ook is het duidelijk dat het detentie- en verwijderingsbeleid primeren op de aandacht voor de gezondheid van de individuele persoon.

De beslissing om iemand op te sluiten, wordt soms genomen zonder rekening te houden met de gezondheidstoestand van de betrokkene. De behandeling van ziekten wordt door de opsluiting soms stopgezet. Vele gedetineerden vertonen symptomen van angst en stress. Hoe langer de opsluiting duurt, hoe meer mensen verzinken in zwaarmoedigheid en depressie. De gedetineerden verliezen de controle over hun leven en welzijn. Ze worden aan een streng regime onderworpen. Ze weten niet hoe lang ze worden opgesloten. Het groepsregime ontnemt de mogelijkheid op privacy. De angst is in de gesloten centra alom aanwezig en leidt soms tot wanhoopsdaden, automutilatie, hongerstakingen of zelfmoord(poging)en. Kinderen zijn daar getuigen van. Bij kinderen kan de opsluiting onomkeerbare schade veroorzaken. De kinderen staan continu onder stress.²⁰⁰ Ze hebben geen gevoel van basisveiligheid, wat hun ontwikkeling schaadt.²⁰¹

Als laatste aanklacht stellen de organisaties dat er bij de uitwijzing soms druk en geweld wordt uitgeoefend. Bij terugkeer naar het land van oorsprong is er kans op aanhouding, ondervraging en opsluiting.

De uitwijzing gebeurt in vier fasen. Vele uren voor de vlucht worden gedetineerden naar de luchthaven gebracht en in een cel opgesloten. Vanuit de cel is contact met de buitenwereld nauwelijks mogelijk. Vervolgens worden ze naar het vliegtuig gebracht. Een eerste poging tot uitwijzing kan de gedetineerde weigeren. De tweede poging gebeurt onder dwang. De derde is met politie escorte en de vierde gebeurt soms met een 'beveiligde' vlucht. Er zijn getuigenissen van vernedering,

¹⁹⁵ Art. 61 van het KB van 2 augustus 2002.

¹⁹⁶ Art. 52 van het KB van 2 augustus 2002.

¹⁹⁷ Art. 53 van het KB van 2 augustus 2002.

¹⁹⁸ Art. 68 van het KB van 2 augustus 2002.

¹⁹⁹ Nochtans stelt art 7§2 van de wet betreffende de rechten van de patiënt (22/08/2002): 'Op schriftelijk verzoek van de patiënt de informatie kan worden meegedeeld aan een door hem aangewezen vertrouwenspersoon (bijvoorbeeld de advocaat van de gedetineerde)'. AIDE AUX PERSONNES DEPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIE, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, , LIGUE DES DROITS DE L'HOMME, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, o.c., p. 42.

²⁰⁰ Zie bijvoorbeeld: ADRIAENSSENS, P., *De Standaard*, 21 juni 2006. ADRIAENSSENS, P., *De Morgen*, 21 juni 2006.

²⁰¹ Zie bijvoorbeeld DAL, F., *Verslag van het bezoek aan het gesloten centrum 127bis in Steenokkerzeel*, Onuitgegeven, 2006.

beledigingen en geweld tijdens de poging tot uitwijzing, ook al zijn er kinderen bij. Na een mislukte poging gaan de gedetineerden terug naar het gesloten centrum. Een medisch onderzoek onmiddellijk na de terugkeer is nog steeds geen standaard.²⁰² De klachtenprocedure tegen gebruik van vernedering en geweld werkt niet optimaal. De gedetineerden weten niet dat ze bestaat, ze vrezen dat het in hun nadeel zal spelen, de klacht leidt vaak nergens toe. Bovendien moet contact met de klachtencommissie via de directie aangevraagd worden.

Bij terugkeer naar het land van oorsprong is er kans op aanhouding, ondervraging en opsluiting.

Hoewel niemand kan worden gedwongen terug te keren naar een land waar hij zou kunnen worden onderworpen aan foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen en bestraffingen²⁰³ worden sommige voormalige asielzoekers in bepaalde landen aangehouden, ondervraagd en opgesloten.

Op 25 mei 2007 klaagde Artsen Zonder Grenzen de hoge menselijke tol van de gesloten detentiecentra aan.²⁰⁴ In één jaar deed AZG 206 consultaties in de gesloten centra. Ze stelden 112 medische en 109 psychologische diagnoses. Hun vaststellingen waren schrijnend. Gemiddeld verbleven de kinderen 65 dagen in de gesloten centra. Eén gezin werd zelfs 4 maanden opgesloten. Bijna alle mensen hadden psychosomatische klachten die een direct gevolg van de opsluiting zijn.

De opsluiting intensiverde geestelijke gezondheidsproblemen en trauma's of veroorzaakte ze. 12 mensen ontwikkelden tijdens de opsluiting een Post Traumatische Stress Syndroom. 60% van de kinderen kampten door de opsluiting met psychologische problemen. Ze vertoonden regressief en agressief gedrag, hadden angstaanvallen en psychosomatische klachten.

Ondanks deze hoge tol, kunnen de gedetineerden amper op de nodige begeleiding rekenen. Het lijkt alsof de psycholoog eerder de aanvaarding van de opsluiting benadrukt dan werkelijke psychologische hulp biedt. De medische hulpverlening laat soms te wensen over. Zieken die ernstige medische hulp nodig hebben, worden opgesloten. Bij overplaatsing naar een ander gesloten centrum komt de behandeling, door een gebrek aan informatieoverdracht, in het gedrang. De arts moet te vaak compromissen sluiten tussen zijn medische ethiek en de richtlijnen van DVZ.

²⁰² De Belgische overheid moet deze praktijk ondervangen. HET EUROPEES COMITÉ TER PREVENTIE VAN FOLTERING EN ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELING, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants*, Strasbourg, 2006, p. 26, zie: <http://www.cpt.coe.int/documents/bel/2006-15-inf-fra.pdf>.

²⁰³ Art. 3 van het EVRM.

²⁰⁴ Zie: www.msf.be.

4 En de rechten van het kind?

In de maanden juli en december 2006 bracht ook het Kinderrechtencommissariaat een bezoek aan de gesloten centra 127, 127bis en Merksplas. In onze gesprekken met de centrumdirecteurs en de opgesloten kinderen en ouders stond de toepassing en de rechten van het kind in de gesloten centra centraal. Net als in de hele asielregelgeving worden minderjarigen ook hier veeleer als accessoires van de gedetineerde ouders gezien en werd er een onvoldoende specifiek beleid rond uitgewerkt.²⁰⁵

‘Ook al kan men de omgang met de kinderen stricto sensu niet als onmenselijk of mensenwaardig omschrijven, het gevangen zitten op zich is al een psychische mishandeling van kinderen.’²⁰⁶

Onze bezoeken en gesprekken bevestigen deze algemene conclusie van het ‘Centre de Guidance van de ULB’. Dit ‘gevangen zitten’ vertaalt zich op verschillende niveaus. De vrijheid van komen en gaan wordt volledig ontzegd. Eenmaal in de gesloten centra kunnen de kinderen niet meer naar buiten. Hun contact met hun vrienden of klasgenoten is minimaal tot onbestaand en wordt strikt gecontroleerd.²⁰⁷ Elk gesloten centrum is omgeven door meerdere hoge hekkens, traliwerk of muren met prikkeldraad.²⁰⁸ Dit geeft niet enkel voor de volwassenen een bedreigend gevoel, maar zeker ook voor de kinderen. In Merksplas bijvoorbeeld kunnen ze, gezien de hoogte van de ramen, zelfs niet naar buiten kijken. Het gros van het personeel bestaat uit bewakers²⁰⁹ die geen extra opleiding voor de opvang van kinderen hebben genoten. Het groepsregime kent ook voor de kinderen geen uitzonderingen.

4.1. Principieel uitgangspunt

Wanneer een staat kinderen van hun vrijheid berooft dan moet het beantwoorden aan een aantal voorwaarden wil men de rechten van het kind respecteren. Zo moet de vrijheidsberoving wettelijk - en dus niet willekeurig - zijn, moet het uitzonderlijk zijn, zo kort mogelijk duren en door een onafhankelijke instantie toetsbaar zijn (artikel 37 IVRK).

Doorheen de jaren heeft de vrijheidsberoving zijn ‘uitzonderlijke’ status verloren. Er zijn niet alleen steeds meer gesloten centra bijgekomen, ook stijgt sinds het ontstaan van deze praktijk het aantal plaatsen voor gezinnen en het aantal opgesloten kinderen.²¹⁰ Oorspronkelijk beperkte de opsluiting van begeleide en niet-begeleide kinderen zich tot transitcentrum 127. Nu zitten er ook begeleide

²⁰⁵ Het KB van 2 augustus 2002 spreekt nauwelijks over kinderen en minderjarigen. Kinderen komen enkel als bezoekers (art. 35) of als pasgeborenen (art. 123) in het KB voor. Familie wordt enkel als mogelijke bezoeker (art. 34) of als mogelijke uitzonderingscategorie op het groepsregime (art. 84) vermeld. ‘Minderjarigen’ worden slechts één keer vermeld: ‘zijn er minderjarigen dan moeten de centra aangepaste infrastructuur voor hun ontspanning voorzien’ (art. 83).

²⁰⁶ CENTRE DE GUIDANCE VAN DE ULB, SERVICE DE SANTÉ MENTALE, *Expertiserapport op vraag van de Rechtbank van eerste Aanleg te Brussel*, 24 september 1999.

²⁰⁷ De opgesloten kinderen in transitcentrum 127 mogen geen familie en vrienden ontvangen. BIAC, beheerder van de luchthaven en private rechtspersoon, vreest dat bezoek van familieleden en vrienden de veiligheid van de luchthaven in het gedrang brengt.

²⁰⁸ Transitcentrum 127 ligt op het militaire domein van Melsbroek en bestaat uit oude containerconstructies. Er is voortdurend lawaai van opstijgende en landende vliegtuigen. Centrum 127bis van Steenokkerzeel ligt vlak bij de luchthaven. Het bestaat uit twee gebouwen waartussen nog eens 5m hoog traliwerk met prikkeldraad staat. Achter dit traliwerk zitten de kinderen met hun ouders opgesloten. CIM Merksplas, een voormalige gevangenis, bestaat uit 5 enorme gebouwen die door hoge dikke muren en traliwerk omgeven zijn. De gebouwen dateren van 1875. Vanaf 1994 worden er vreemdelingen opgesloten. Sinds 2006 worden er ook kinderen met hun ouders opgesloten.

²⁰⁹ Transitcentrum 127 vormt hier een uitzondering op.

²¹⁰ Tussen 1999 en 2001 is er even een moratorium ingelast op deze praktijk naar aanleiding van een beslissing door een rechtbank. AIDE AUX PERSONNES DÉPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIË, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME ASBL, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, o.c., p. 18.

kinderen in centrum 127bis en Merkpplas.²¹¹ Sommigen spreken in deze context van een 'banalisering' van de vrijheidsberoving. In vergelijking met de heersende standaarden in democratische rechtsstaten wordt relatief onzorgvuldig met opsluiting omgegaan: de beslissing wordt door een administratie genomen i.p.v. door een rechter en de rechterlijke toetsing van deze opsluitingmaatregel is eerder uitzondering dan regel.

De jaarverslagen van de gesloten centra geven voor 2002 t.e.m. 2005 resp. volgende aantallen: 63, 75, 45 en 24 NBM en resp.: 531, 181, 197 en 664 kinderen met hun ouder(s). In 2006 zaten 206 kinderen met hun ouder(s) in Merksplas opgesloten.

Over het exacte aantal opgesloten kinderen en hun detentieduur bestaat er onduidelijkheid. Elk jaarverslag van de gesloten centra vermeldt het gemiddelde, en sinds kort ook de minimum en maximum detentieduur in het eigen centrum. Info over de individuele detentieduur, ongeacht de locatie(s) of het aantal mislukte uitwijzingspogingen, bestaat niet. Mensen worden van het ene naar het andere gesloten centrum getransporteerd. Eenmaal getransporteerd begint de telling opnieuw. De verwarring rond het aantal opgesloten kinderen hangt samen met hun leeftijd. Het jaarverslag van transitcentrum 127 geeft een gedetailleerd overzicht van alle NBM. 66 NBM zeggen dat ze jonger dan 18 jaar zijn. Van deze kinderen worden er slechts 24 als NBM erkend. Hun botscan wees uit dat ze jonger dan '17' jaar zijn.²¹²

Principieel verzet het Kinderrechtencommissariaat zich ondubbelzinnig tegen deze praktijk van opsluiting van minderjarigen omdat het strijdig is met IVRK.²¹³ Ook al houdt artikel 37 van het IVRK geen absoluut verbod in op detentie, deze vorm van opsluiting is wel degelijk strijdig met het belang van deze kinderen. De overheid berokkent deze kinderen schade. Dit is onaanvaardbaar en druist in tegen de belangen van de minderjarigen (artikel 3 IVRK). De opsluiting op zich is een vorm van wrede en onmenselijke behandeling waartegen deze kinderen zouden moeten beschermd worden door de overheid (artikel 19 IVRK). Het is fundamenteel fout om de kinderen te laten opdraaien voor de 'keuzes' en beslissingen van hun ouders. Het 'illegaal' zijn van de ouders wordt door de overheid gepareerd met even bedenkelijke praktijken naar de kinderen toe. Een inspanning, qua omkadering en infrastructuur, om de leefsituatie van kinderen in detentie te verbeteren, is hier geen optie. Ook dan worden trauma's en psychische schade zeker niet uitgesloten.

Meerdere onderzoeken wezen intussen uit hoe nefast deze opsluiting inwerkt op de ontwikkeling van minderjarigen. Ze vertonen psychiatrische stoornissen, hun fysiek en geestelijk welzijn wordt ernstig aangetast. De drukkende onzekerheid van wat er hen staat te gebeuren, zorgt voor ontoelaatbare stress. Diverse experts klasseren dit onder de noemer van psychisch geweld.²¹⁴ Om zich ten volle te kunnen ontwikkelen, hebben kinderen nood aan een goede ouder-kind relatie.²¹⁵ De opsluiting verstoort deze relatie.²¹⁶ De responsiviteit van de ouders

211 Vottem sloot voor een tijdje begeleide kinderen op, maar door protest werd deze praktijk stopgezet. AIDE AUX PERSONNES DÉPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIË, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME ASBL, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, o.c., p. 9.

212 GOETHALS, R., o.c., p. 15-17.

213 Zie ook de opmerkingen van Prof. Dr. J. E. Doek, voormalig voorzitter van het Comité voor de Rechten van het Kind, in JACOBS, P. en KNAPEN, M., "Zestien- en zeventienjarigen in vreemdelingenbewaring: tussen wal en schip?!", *F.J.R.*, jg. 29, mei, 2007, p. 108 en het oordeel van het Joint Committee on Human Rights of the House of Commons and Lords dat de opsluiting van kinderen met het oog op immigratiecontrole onverzoenbaar is met het recht van kinderen op persoonlijke vrijheid, zie: www.publications.parliament.uk/pa/jt200607/jtselect/jtrights/81/8102.htm.

214 VAN KEIRSBILCK, B., o.c., p. 25-26 en de bijbehorende verwijzingen.

215 RUTTER, M., (2002), Nature, nurture and development: from evangelism through science towards policy and practice, *Child Development*, 2002, 73, p. 1-21.

216 MARES, S., NEWMAN, L., DUDLEY, M. en GALE, F., "Seeking refuge, losing hope: parents and children in immigration detention", *Australasian Psychiatry*, 2002, 10, p. 91-96. STEEL, Z., MOMARTIN, S., BATEMAN, C., HAFSHEJANI, A., SILOVE, D., EVERSON, N., ROY, K., DUDLEY, M., BLICK, B. en MARES, S., "Psychiatric status of asylum seeker families held for a protracted period in a remote detention centre in Australia", *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 2004, 28, p. 103-105.

vermindert. De kans op intrafamiliaal conflict neemt toe. Kinderen zijn door de opsluiting ge(re)traumatiseerd.²¹⁷ Hun neurobiologische, psychologische en sociale ontwikkeling komt volledig in het gedrang. Opgesloten kinderen kampen met ernstige gedrags- en emotionele problemen.²¹⁸ De opsluiting intensificeert de impact van eerder opgelopen trauma's en psychiatrische problemen.²¹⁹ Hoe langer de opsluiting duurt, hoe sterker deze problemen doorwegen.²²⁰

Gezien deze opsluiting op zich een psychische mishandeling van minderjarigen is, blijft een loutere aanpassing van de structuur en het regime in deze centra een ontoelaatbaar en onbevredigend antwoord. De overheid dient naar echte oplossingen en alternatieven te zoeken. Op structureel niveau dient gegarandeerd te worden dat minderjarigen, begeleid of niet, niet langer opgesloten worden.

Omdat momenteel echter nog honderden kinderen in deze situatie verblijven, geven we hier voor de volledigheid aan welke andere rechten ook nog geschonden worden in deze detentiestructuren.

4.2. Meervoudige rechtsschendingen

Recht op spel en ontspanning?

Buiten spelen wordt in het ene centrum strikt onder controle gehouden. Tijdens de zomer en de winter kunnen de kinderen alleen op vastgelegde uren 1 à 3 uren buiten zijn.²²¹ Buiten de speeluren kunnen ze niet naar buiten. De buitendeuren zijn dan op slot. In een ander centrum kunnen de kinderen toch zeker tijdens de zomer wel vrij binnen en buiten lopen. Vaste uren zijn er niet.

De buitenruimte beperkt zich in het ene centrum tot een grote koer met traliewerk of prikkeldraad er om heen. In een ander centrum hebben de kinderen meer ruimte, gras, speelstellen en voetbalgoals. Toch mogen de kinderen er slechts voorwaardelijk gebruik van maken.

Eenmaal binnen hebben de kinderen in het ene centrum de gemeenschappelijke ruimte of een gang. In een ander centrum hebben ze de gemeenschappelijke ruimte, een kamer met een tweetal computers om DVD's te bekijken en een kamer met kinderboeken, knutsel- en tekenmaterieel dat slechts op vastgelegde uren open is. In twee centra worden in beperkte mate maar op regelmatige basis activiteiten voor de kinderen georganiseerd. Buiten deze uren en tijdens het weekend wordt er niets georganiseerd, tenzij de cipiers of de begeleiders dit op eigen initiatief doen.

217 ICHIKAWA, M., NAKAHARA, S. en WAKAI, S., "Effect of post-migration detention on mental health among Afghan asylum seekers in Japan", *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2006, 40, p. 341-346. MONTGOMERY, E. en FOLDSPANG, A., "Seeking asylum in Denmark: refugee children's mental health and exposure to violence", *European Journal of Public Health*, 2005, 15, p. 233-237. STEEL, Z., SILOVE, D., BROOKS, R., MOMARTIN, S., ALZUHAIIRI, B. en SUSLJIK, I., "Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees", *British Journal of Psychiatry*, 2006, 188, p. 58-64. THOMPSON, M. en MCGORRY, P., "Maribyrnong Detention Centre Tamil Survey" in SILOVE, D. en STEEL, Z. (eds.), *The mental health and well-being of on-shore asylum seekers in Australia*, Sydney, University of New South Wales, Psychiatry Research & Teaching Unit, 1998, p. 27-31.

218 SULTAN, A. en O'SULLIVAN, K., "Psychological disturbances in asylum seekers held in long-term detention: a participant-observer account", *The Medical Journal of Australia*, 2001, 175, p. 593-596. MARES, S., NEWMAN, L., DUDLEY, M. en GALE, F., "Seeking refuge, losing hope: parents and children in immigration detention", *Australasian Psychiatry*, 2002, 10, p. 91-96.

219 LOFF, B., "Detention of asylum seekers in Australia", *The Lancet*, 2002, 359, p. 792-793. POURGOURIDES, C., SASHIDHARAN, S. en BRACKEN, P., *A second exile: the mental health implications of detention of asylum seekers in the United Kingdom*, Birmingham, North Birmingham Mental Health, NHS Trust, 1995. SILOVE, D., STEEL, Z. en WATERS, C., "Policies of deterrence and the mental health of asylum seekers in Western countries", *The Journal of the American Medical Association*, 2000, 284, p. 604-611. STEEL, Z. en SILOVE, D., "The mental health implications of detaining asylum seekers", *The Medical Journal of Australia*, 2001, 175, p. 596-599. STEEL, Z., SILOVE, D., BROOKS, R., MOMARTIN, S., ALZUHAIIRI, B. en SUSLJIK, I., "Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees", *British Journal of Psychiatry*, 2006, 188, p. 58-64. SULTAN, A. en O'SULLIVAN, K., "Psychological disturbances in asylum seekers held in long-term detention: a participant-observer account", *The Medical Journal of Australia*, 2001, 175, p. 593-596.

220 KELLER, A.S., ROSENFELD, B., TRINH-SHEVRIN, C., MESSERVE, C., SACHS, E., LEVISS, J.A., SINGER, E., SMITH, H., WILKINSON, J., KIM, G., ALLDEN, K. en FORD, D., "Mental health of detained asylum seekers", *The Lancet*, 2003, 362, p. 1721-1723. STEEL, Z., SILOVE, D., BROOKS, R., MOMARTIN, S., ALZUHAIIRI, B. en SUSLJIK, I., "Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees", *British Journal of Psychiatry*, 2006, 188, p. 58-64.

221 Art. 82 van het KB van 2 augustus 2002: 'Elke bewoner heeft recht op ten minste twee uur wandeling per dag. Omwille van orde maatregelen kan het zich beperken tot één uur.'

Recht op informatie?

In het ene centrum worden de kinderen samen met hun ouders ingelicht over waarom ze vanaf nu opgesloten zitten. In een ander centrum wordt deze verantwoordelijkheid naar de ouders doorgeschoven. Onder het principe dat de ouders de eerste opvoedingsverantwoordelijken zijn²²² neemt het gesloten centrum hier geen verantwoordelijkheid in. Concrete initiatieven om kinderen hierover te informeren of ouders hierin te ondersteunen neemt het centrum niet.

Informatie van hun vroegere klasgenootjes of vriendjes kunnen de kinderen nauwelijks verwerven. Bij KB mogen alle 'bewoners' wel brieven schrijven²²³ en onder toezicht en op eigen kosten telefoneren.²²⁴ Kunnen de ouders die kosten niet betalen dan is telefonisch contact voor de kinderen uitgesloten. Met uitzondering van één centrum wordt het gebruik van hedendaagse communicatiemiddelen zoals GSM, internet en e-mail verboden. Uit vrees voor veiligheidsproblemen laten twee centra het gebruik van GSM en e-mail niet toe. Het andere centrum ziet er geen veiligheidsproblemen in. Kinderen mogen er onder toezicht in het bureau van de sociaal assistent internetten, e-mailen en hun eigen GSM gebruiken.

Via de tv krijgen de gedetineerden actueel nieuws. Elk centrum heeft in de gemeenschappelijke ruimte een tv die de hele dag aan staat.

Recht op onderwijs?

Naar gelang de accommodatie en het beschikbare personeel zijn er voor kinderen al dan niet educatieve activiteiten voorzien. In het ene centrum is er geen accommodatie. Speciale activiteiten voor de kinderen worden er niet georganiseerd. In een ander centrum mogen de kinderen gedurende de week +/- 4 uren onder begeleiding educatief bezig zijn. Ze lezen, tekenen, knutselen en rekenen dan in een daartoe ingerichte kamer. Onderwijs zoals in hun school van voor de opsluiting is er in geen enkel centrum. Geen enkel centrum neemt initiatief om contacten met de vroegere school te leggen.

Recht op inspraak?

Bij KB heeft elke 'bewoner' het recht de centrumdirecteur te spreken. Via de sociale dienst kan de 'bewoner' een afspraak met de centrumdirecteur regelen.²²⁵ Daarnaast is er ook een Commissie bij wie de 'bewoner' een klacht kan indienen. Het secretariaat van die Commissie kan, wanneer ze dat wil, klachtenpermanenties in de gesloten centra organiseren.²²⁶ Dit 'kunnen spreken met de centrumdirecteur' is in de verschillende centra beduidend anders ingevuld. In het ene centrum bestaat er nauwelijks contact tussen de kinderen en de centrumdirecteur. De kinderen kunnen er niet zomaar naar de centrumdirecteur stappen. Stapt de centrumdirecteur niet uit eigen initiatief naar de gezinsvleugel dan is 'het kunnen spreken met de centrumdirecteur' voor de kinderen onbestaand en voor hun ouders quasi onmogelijk.²²⁷ Immers, tussen de gezinsvleugel en het directiebureau liggen 'verboden toegang' ruimten: buitenruimten omgeven door hoge gesloten hekken en gangen met gesloten deuren ertussen.

In een ander centrum is het kunnen spreken met de centrumdirecteur via een afspraak geen struikelblok. De deuren van het personeelsgebouw blijven open. De kinderen kunnen wanneer ze dit wensen vrij naar de centrumdirecteur stappen.

²²² Art. 5 en 18 van het IVRK.

²²³ Art. 19 van het KB van 2 augustus 2002.

²²⁴ Art. 24 van het KB van 2 augustus 2002.

²²⁵ Art. 129 van het KB van 2 augustus 2002.

²²⁶ Art. 130 en 131 van het KB van 2 augustus 2002.

²²⁷ Wanneer ouders een extra verzorgingsvraag m.b.t. hun kinderen hebben dan moeten ze die schriftelijk tot de centrumdirecteur richten. Afhankelijk van de bereidwilligheid van de centrumdirecteur kan een gesprek plaatsvinden.

Uit eerste hand verneemt de centrumdirecteur de zorgen, vragen en klachten. Hij is voor de kinderen altijd toegankelijk omdat hij tussen de opgesloten kinderen werkt.

Recht om met de ouders samen te leven en recht op passende bijstand aan ouders?

Ouders zijn de eerste opvoedingsverantwoordelijken. Is de opvoeding te zwaar om dragen dan moet de overheid de ouders ondersteunen. Op een dubbelzinnige wijze wordt in de gesloten centra met de verantwoordelijkheid van de ouders omgesprongen. Enerzijds plaatst het groepsregime de ouders in een ondergeschikte positie. De controle over hun gezin met zijn gewoonten wordt hen door de vrijheidsberoving en het groepsregime ontnomen. Anderzijds worden de zelf ontredderde ouders verantwoordelijk gesteld voor het welzijn van hun ontredderde kinderen. Bijvoorbeeld: raken de kinderen geïrriteerd of opstandig door de opsluiting of de naderende uitwijzing dan is het de verantwoordelijkheid van de ouders om hen te kalmeren. Lopen of zitten de kinderen er lusteloos en verveeld bij dan is het de verantwoordelijkheid van de ouders om hen op andere gedachten te brengen. Verliezen kinderen hun appetijt en eten ze alleen maar brood dan is het de verantwoordelijkheid van de ouders om een gezonde appetijt aan te wakkeren. Weet de ouder welk eten wel zou smaken dan is er geen mogelijkheid om het te bereiden of te verkrijgen. Hebben de kinderen nood aan middagslaap dan is er geen stille verduisterde ruimte waar de ouders het kind te slapen kunnen leggen.

In de gesloten centra kunnen ouders zo goed als niet op ondersteuning rekenen. Het gros van het personeel bestaat uit cipiers die zonder omscholing van de ene op de andere dag over kinderen en gezinnen waken. Eén centrum beschikt over een handleiding voor de opvang van gezinnen, de andere niet. Kwaliteitsnormen voor de opvang van gezinnen en controle op de naleving ervan ontbreken in alle centra, zowel op papier als in de praktijk.

Niet elk opgesloten gezin beschikt over een eigen kamer. In het ene centrum gebeurt alles collectief. Ouders en kinderen slapen, eten, leven samen met anderen. Dochters slapen samen met hun moeder in de vrouwenslaapzaal. Zonen slapen met hun vader in de slaapzaal voor mannen. In een ander centrum is er een aparte gezinsvleugel. Elk gezin heeft er een kamer met stapelbedden, kasten, toilet en wastafel. Controle over de toegang tot de kamer hebben ze niet. Het personeel beschikt over de sleutel van de kamerdeur. Bij bedtijd worden alle deuren collectief gesloten en gaan de lichten uit. Via een code systeem kunnen ze 's nachts het openen van de kamerdeur aanvragen. Wenst het gezin niet samen met de anderen in de eetzaal te eten dan wordt het eten naar de kamer gebracht.

Recht op bescherming tegen inmenging in privacy, gezinsleven en correspondentie?

Vanuit veiligheidsoverwegingen en ordemaatregelen snoeien gevangenisregimes in het recht op bescherming tegen inmenging in de privacy. Deze privacybeperking vind je ook in de gesloten centra. Tal van artikelen in het KB geven aan het personeel en de centrumdirecteur de bevoegdheid om dit recht te schenden. Zonder medeweten van de 'bewoners' worden hun kamers en / of spullen gecontroleerd. Pas achteraf worden ze daarover ingelicht. Elke correspondentie wordt, met uitzondering van de inhoudelijke boodschap, gecheckt. Tijdens het telefoneren houdt het personeel een oog in het zeil.

Door de vrijheidsberoving en het groepsregime is er sowieso sprake van inmenging in het gezinsleven.

Recht op vrijheid van gedachte, geweten, godsdienst en cultuur?

Bij KB hebben de 'bewoners' recht op hun godsdienstbeleving. Het gesloten centrum moet een ruimte voor erediensten hebben. Geestelijken moeten de erediensten kunnen verzorgen. Een individueel gesprek met een geestelijke of morele consulent kan worden aangevraagd. Maaltijden die horen bij religieuze feestdagen moeten gerespecteerd worden. Varkensvlees mag nooit worden opgediend. Afhankelijk van het centrum wordt dit recht anders ingeperkt. In het ene gesloten centrum krijgen de kinderen de mogelijkheid om hun geloof te praktiseren. Er zijn bidmatjes, korans en bijbels. Komt de aalmoezenier of de imam langs dan kunnen ze deelnemen aan de eredienst. De sociaal assistent past bij ramadan de uren van de maaltijden aan. In een ander centrum stelt men dat de kinderen en hun ouders geen ruimte voor een eredienst nodig hebben. Deze ruimte bevindt zich in de mannenvleugel waartoe de kinderen geen toegang hebben. Door de vrijheidsberoving en het groepsregime is het recht op cultuur ingeperkt. Cultuurbeleving met kinderen of mensen van buiten het centrum kan niet. Ouders kunnen hun cultuurgebonden maaltijden niet zelf bereiden. Een catering bereidt dezelfde maaltijd voor alle gedetineerden. In één gesloten centrum staat 'zelf koken' wel eens op de activiteitenkalender. Afhankelijk van het gesloten centrum vieren de kinderen hun verjaardag en worden feestdagen extra belicht. Met hun ouders spreken de kinderen hun moedertaal. Beheersen ze de landstalen of het Engels niet dan is het moeilijk om hun noden aan het personeel kenbaar te maken. Aan andere kinderen of ouders wordt dan gevraagd om te tolken. Is er niemand om te tolken dan blijven enkel wat gesticulaties over.

Recht op vereniging en contact met andere kinderen?

In alle gesloten centra hebben de kinderen noodgedwongen contact met elkaar. Op vastgelegde uren zijn de kinderen buiten. Eenmaal binnen, is er de gang of de gemeenschappelijke ruimte waar ze elkaar ontmoeten. Voor sommige kinderen zijn die noodgedwongen contacten vruchtbaar. Met elkaar proberen ze de dag door te brengen. Voor andere kinderen zijn die noodgedwongen contacten storend. Een plek waar ze zich in stilte kunnen terugtrekken is er niet. Met vriendjes van buiten het gesloten centrum kunnen de kinderen bij KB enkel d.m.v. brief, telefoon en, afhankelijk van het gesloten centrum, tijdens de bezoeken in de bezoeksruimte contact hebben. De gesloten centra nemen geen initiatief om het contact tussen de kinderen en deze vriendjes aan te moedigen. Door de vrijheidsberoving is er sowieso geen sprake van recht op vereniging.

Recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheidszorg?

Bij KB moet elk centrum over een medische dienst beschikken die elke 'werkdag' op vaste uren toegankelijk is. De arts van de medische dienst moet 'regelmatig' en ook in het belang van de gezondheid van de 'bewoner' op andere tijden beschikbaar zijn.²²⁸ Indien nodig worden de 'bewoners' naar een gespecialiseerd medisch centrum gebracht.²²⁹ Wenst de 'bewoner' een arts van buitenaf dan kan dat op eigen kosten.²³⁰ Een medische dienst en toegang tot een gespecialiseerd medisch centrum is hoogst noodzakelijk. Bijvoorbeeld: in 2005 werd de medische dienst van transitcentrum 127 door 1876 mensen 4083 keer geconsulteerd. De reden van consultatie varieerde van TBC, AIDS, zwangerschap tot het leeuwendeel van de aandoeningen: de neuropsychiatrische – psychopathologische (460) aandoeningen.

²²⁸ Art. 52 van het KB van 2 augustus 2002.

²²⁹ Art. 55 van het KB van 2 augustus 2002.

²³⁰ Art. 53 van het KB van 2 augustus 2002.

Ook kinderen consulteerden in 2005 de medische dienst. In transitcentrum 127 consulteerden de min-15-jarigen²³¹ 312 keer de medische dienst.

Toch geeft de aanwezigheid van een medische dienst aan de kinderen niet noodzakelijk de garantie dat ze ook op consultatie kunnen of adequaat verzorgd worden. Het aantal 'werkdagen' varieert van maand tot maand. Sommige maanden tellen 24 à 26 werkdagen. Andere maanden tellen 15 à 16 werkdagen.²³² Consultatienoden worden door het verplegend personeel gecategoriseerd in 'terecht' of 'onterecht' waardoor de toegang tot de arts belemmerd wordt.²³³ Niet elk gesloten centrum heeft een full-time arts. Omdat 'Kind en Gezin' op vrijwillige basis in de gesloten centra langs komt, wordt een beschikbaarheid van een kinderarts niet noodzakelijk geacht. Op basis van het vaccinatieboekje wordt het tekort aan vaccinaties toegediend. Is er geen boekje dan gebeurt er niets. Afhankelijk van het gesloten centrum wordt een aandoening anders behandeld. In het ene centrum schrijft de arts wel een voedingssupplement voor de baby voor, in een ander centrum kan dat niet.

Ook de psychologische begeleiding is ontoereikend. In hun rapport wijzen de NGO's op het gebrek aan psychologische begeleiding en de afhankelijkheid van het psychologisch personeel t.a.v. de directie. Klachten van opgesloten kinderen bij het Kinderrechtencommissariaat bevestigen die ontoereikendheid. Tijdens een hongerstaking van kinderen en ouders in centrum 127bis ontbrak de nodige begeleiding.

Voor kinderen met een handicap is er geen bijzondere zorg. Ook hun leven wordt zonder uitzondering door dezelfde vrijheidsberoving en hetzelfde groepsregime gedomineerd.

Recht op bescherming tegen elke vorm van discriminatie?

Kinderen mogen niet gediscrimineerd worden. Niet op basis van hun huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, ... maar ook niet op basis van de status van hun ouders. Groepen kinderen verschillend behandelen zonder legitieme reden, mag niet. Ondanks het feit dat ze niets misdaan hebben, worden deze kinderen toch opgesloten. Omwille van de 'illegale' status worden kinderen opgesloten, terwijl dit eigenlijk de status van hun ouder(s) is.

Alle gesloten centra maken gebruik van hetzelfde KB. Toch gaan de verschillende gesloten centra anders met dit KB om. Omwille van veiligheidsredenen worden de bezoeken in één centrum tot 1 uur beperkt. In een ander centrum kunnen de 'bewoners' zowel in de voor- als in de namiddag bezoek krijgen. In het één centrum kunnen kinderen meerdere uren buiten spelen. In het andere centrum beperkt men zich tot 1 à 2 uren.

²³¹ In transitcentrum 127 maakt men in de consultatie statistieken enkel een onderscheid tussen < 15 jaar en > 15 jaar. In 2005 verbleven meer dan 178 minderjarigen (< 18 jaar) in transitcentrum 127. GOETHALS, R., o.c., bijlage.

²³² GOETHALS, R., o.c., p. 38-39.

²³³ In 2004 werden in Merksplas 9308 raadplegingen door verpleegkundigen verzorgd, 1079 raadplegingen door artsen. AIDE AUX PERSONNES DÉPLACÉES, CARITAS INTERNATIONAL BELGIË, CIRE, JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM, LIGUE DES DROITS DE L'HOMME ASBL, MRAX, POINT D'APPUI, PROTESTANTS SOCIAAL CENTRUM, SOCIALE DIENST SOCIALISTISCHE SOLIDARITEIT, VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, o.c., p. 39.

5 Getuigenissen

5.1. Het trauma van de aanhouding en de tralies

De getuigenissen van de opgesloten kinderen en ouders over hun aanhouding zijn zeer uiteenlopend. Ouders getuigen over aanhoudingen op straat, bij de sociale assistent van het OCMW. Kinderen getuigen over de politie die 's morgens vroeg aanbelt en hen in de politiewagen stopt of hen op het werk van hun mama of in het park samen met hun ouder oppakt.

'Ik was op weg naar mijn les Nederlands. Op straat hield de politie me tegen. Ik moest onmiddellijk met hen meekomen. Mijn dochtertje zat in de crèche. Ze wilden me niet geloven. Uiteindelijk heb ik ze kunnen overtuigen. Ze zijn naar de crèche gereden. Ze gingen mijn dochtertje in de crèche achterlaten.'

'De vader van mijn dochtertje zat hier al. Hier vertelde hij over mij en mijn dochtertje. De politie heeft vanaf dan vaak aan mijn deur gestaan. Ik deed niet open. Daarna vroeg de sociale assistente van het OCMW om langs te komen. Ik dacht dat het voor mijn papieren was. Toen ik er was, heeft ze de politie gebeld.'

's Morgens klopte de politie op de deur van mijn Turnhouthuis. Ze hebben ons naar de politieauto gebracht en ons meegenomen.'

'We hadden een brief gekregen. Daarin stond dat we op 28 december 2006 ons huis moesten verlaten. Op 22 december, 's morgens vroeg, stond de politie van Beveren voor onze deur. Ik was al op. Ik moest naar school. Ik heb de deur open gedaan, heb om mijn mama en papa geroepen en we zijn met de politie meegegaan.'

'Mijn mama werkt in een café in Sint Gilles. De eigenaar zit in de gevangenis. Mijn mama houdt het café in zijn plaats open. De politie kwam naar het café. We moesten met hen mee naar het commissariaat. Een hele nacht hebben we in een cel in het commissariaat gezeten. De volgende morgen hebben ze ons naar hier gebracht. Mijn papa woont in Frankrijk. Hij mag in Frankrijk blijven. Ik weet niet of hij weet dat ik hier ben.'

'Samen met mijn broer en mijn mama bedelden we in het park. In het park heeft de politie ons opgepakt. Ze hebben ons naar de luchthaven gebracht. Ze wilden ons in een vliegtuig steken. We huilden, we schreeuwden. De politie deed mijn mama pijn. Wij wilden niet weg. Ze hebben ons dan naar hier gebracht.'

Bij één familie liet de aanhouding de buurtbewoners niet onberoerd.

Zoon: *'Om 7.30u 's morgens stond de politie voor onze deur. Ik was nog aan het slapen.'*

Papa: *'De politiewagen stond voor de deur. We wisten dat ze op een dag voor onze deur zouden staan. We hadden een brief gekregen. De mensen van onze straat kwamen naar buiten, stonden rond de politiewagen. Ze zeiden dat ze niet begrepen waarom wij mee moesten. Ze hebben ons dan naar het politiekantoor gebracht. We zijn daar 3 à 4 uur gebleven. De politiecommissaris begreep het ook niet. We kennen de politiecommissaris. Zijn kinderen gaan naar de school van mijn kinderen. De commissaris heeft nog naar Brussel gefaxt om te vragen of ze geen fout hebben gemaakt. Hij begreep het niet. Daarna hebben ze ons naar hier gebracht. De sociale assistente van het OCMW is naar ons huis gegaan. Ze heeft onze spullen naar hier gebracht.'*

Twee families hebben geen aanhouding meegemaakt. Ze zijn zelf naar de bevoegde instanties gestapt. Eén familie is van het ene gesloten centrum naar het andere gebracht.

'We verbleven in het Rode Kruis centrum van Deinze. Ik moest naar het commissariaat. Daar vertelden ze me dat ik terug naar Duitsland moest en dat ik in afwachting hier moest zitten. Ik kreeg een brief waarop informatie over het centrum stond. Ik zou voor mijn gezin een goede kamer krijgen. Een Arabische tolk zou er altijd zijn. Ik heb hier nog geen tolk gezien. Ik ben hier de tolk. We zijn voor een tweede keer naar het commissariaat gegaan en in een wagen vandaar naar hier gebracht. Mijn kinderen begonnen te wenen. Ze vroegen me waarom we in een auto voor honden moesten zitten: 'Jij bent toch geen hond, papa?'

'We zaten in Merksplas en ze hebben ons opnieuw, maar nu hier, opgesloten. Ze hebben ons in een busje met deuren voor honden gestoken. Dat was niet tof.'

'Op het OCMW vertelden ze ons dat we terug naar Polen moesten. We moeten in Polen onze papieren aanvragen. We zijn naar het commissariaat gegaan en op Nieuwjaar zaten we hier.'

De opsluiting met zijn vrijheidsberoving, gevangenisregime, groepsregels en gevangenisgebouwen laat geen enkele 'bewoner' onberoerd. Of ze nu 2 jaar, 6 jaar, 16 jaar of 46 jaar zijn, iedere 'bewoner' laat op zijn eigen manier weten dat ze uit hun dagelijks leven gerukt zijn, en in een gevangenis zitten. Alles wat ze hadden en alles wat ze graag deden is hen afgepakt. Drie moeders vertellen:

'Mijn kind is gestresseerd en weet dat ze opgesloten zit. Ze vraagt constant naar de buurvrouw en haar vader. Ze zegt me dat ze naar de buurvrouw wil. Vroeger ging ze heel vaak naar mijn buurvrouw.'

'Voordien was mijn kind actief. Het lachte, zocht contact met andere kinderen in de crèche. Mijn kind is nu niet meer actief. Ze wordt zeer snel boos. Ze heeft angsten. Ze zoekt geen contact meer met de andere kinderen. Ze blijft de hele tijd aan mijn zij. Dit is geen omgeving voor kinderen. Kinderen moeten niet opgesloten zitten.'

'Mijn kinderen zijn hier ziek van de stress. Ze weten wat ze allemaal graag doen en ze kunnen het hier niet doen. Ze wenen veel. Ze willen heel graag naar hun school in Deinze gaan. Gaan zwemmen, naar het park gaan.'

Zes kinderen zeggen:

'We kunnen nooit alleen buiten spelen. Er moeten altijd bewakers bij zijn en dat is niet prettig. Ze zitten ons altijd te bewaken.'

'Ze denken dat we zullen weglopen en vluchten. Hoe kunnen wij hier nu weglopen of vluchten. Met al die hoge muren. We kunnen er toch niet over kruipen. Kinderen gaan niet weglopen.'

't Is hier net hetzelfde als in Merksplas. De ramen zijn hetzelfde. De kruisjes voor de ramen zijn hetzelfde. Niemand heeft die kruisjes graag. Je kan je familie toch niet in de steek laten hier. Niemand zal hier ontsnappen en zijn familie in de steek laten. Het bezoek mag maar 1 uur blijven. Dat mag 5 uur zijn. Is het bezoek te laat dan zouden ze 1 uur moeten kunnen blijven. We mogen hier maar 2 keer per dag naar buiten. Ik zou liever 3 keer per dag buiten gaan. De kindjes vinden dit wel erg. Kinderen mogen toch niet in een gevangenis zitten?'

'Het is hier niet goed. Er zijn tralies voor de ramen. Waarom moeten er hier tralies voor de ramen zijn. We moeten binnen blijven en er is hier alleen maar een refter, kamer en gang waar we kunnen zijn. Ik wil weer vrij kunnen zijn.'

'Het is hier niet goed. We moeten altijd binnen zitten. Naar buiten gaan gaat niet. Ik kan niet naar school gaan en ik wil graag politieagent of verpleegster worden.'

'Het is hier als in een gevangenis. Je kan hier niet naar buiten. Ik zit hier opgesloten. Ik verlies mijn tijd.'

Een meisje dat met haar mama, zusjes, broertje en nichtje net in België is, zegt:

'Ik heb België nog niet gezien. Ik wil graag België zien. Het enig wat ik hier zie is tv. en de luchthaven. We kunnen hier niet naar buiten. Het is hier iedere dag hetzelfde: opstaan, wassen, tv-kijken, eten, tv-kijken, eten, tv-kijken, slapen. Thuis ging ik altijd wandelen. Ik ging op bezoek bij andere mensen. Ik wandel graag. Ik wil hier graag wandelen in een bos maar ik kan hier niet naar buiten. In Rwanda gingen we naar school. Hier is er geen school want we kunnen niet naar buiten. We willen naar buiten gaan om naar school te gaan. We willen hier niet blijven.'

Het gevangenisregime voelen ze ook in hun contacten met het personeel. Sommige mensen die er werken zijn zeer lief. Andere mensen zijn niet geschikt om met kinderen om te gaan. Drie kinderen zeggen:

'Alle mensen die hier werken zijn lief. De mijnheer die ons 's middags eten geeft is grappig. Hij geeft ons snoepjes en chocolade. Hij haalt grapjes met ons uit. Ook de mijnheer die ons 's morgens zeep geeft is plezant maar we weten zijn naam niet.'

'Hier is een lieve vrouw. De mevrouw van de refter is lief tegen mij. Ze praat met mij. Er is hier wel één bewaker die ik helemaal niet lief vind. Hij zegt achter mijn rug dat ik niet goed Nederlands spreek en dat alle mensen van mijn land gek zijn.'

'De mensen die hier moeten zijn, zijn allemaal lief. Sommige mensen die hier werken zijn niet lief. Eén bewaker was aan het lachen met mijn Nederlands. Ik heb gezegd dat ik wel goed Nederlands spreek. Ik heb hem gevraagd of hij problemen met mij heeft?'

Een vader vertelt:

'Er zijn hier verschillende ploegen. Er is een enorm verschil tussen de ploegen. Eén ploeg is goed. De ander ploegen zijn niet goed. Je ziet dat ze niet graag met kinderen omgaan. Bij normale mensen roepen kleine kinderen een lach op. Mensen aaien uit zichzelf over het hoofd van kleine kinderen. Deze mensen doen dat niet. Vanaf het moment dat een kind hen iets vraagt, kijken ze met een vies gezicht naar het kind en antwoorden ze kort. Zij vinden kinderen lastig. Zij kunnen niet met gezinnen werken. Er is hier één zeer goede bewaker. Dat is iemand die weet dat hij met mensen werkt. Hij is zelf vader. Hij weet waarom we hier zijn. Hij behandelt ons niet als criminelen. De kinderen zijn graag bij hem. Weet je, communicatie is niet alleen datgene wat je zegt. Communicatie is ook omgang, gebaren, een glimlach, een open of een gesloten gezicht.'

Veel kinderen weten niet waarom ze opgesloten zitten. Ze denken dat ze moeten wachten op de goede papieren. Ze gaan er van uit dat iemand anders in hun huis wil. Andere kinderen weten het wel. Eén ding weet geen enkel kind of ouder: 'Hoe lang moeten ze nog opgesloten zitten?' Een 6-jarig meisje vertelt:

'De juffrouw van mijn klas zei dat ik lief was. Ook Dominique (begeleider) zegt dat ik zeer lief ben. Mag ik dan terug naar mijn Turnhouthuis? Ik wil terug naar mijn Turnhouthuis. Ik wil

hier niet blijven, ik wil naar mijn Turnhouthuis. Waarom kan ik niet naar mijn Turnhouthuis. Wat moet ik doen. Moet ik wachten? Ik moet naar Vosselaer gaan om te spelen. Ik heb een papier van het OCMW dat zegt dat ik naar Vosselaer mag gaan. Maar nu gaat dat niet. Ik zit hier. Ik moet ook naar de dierentuin gaan. Maar nu kan ik niet meer naar de dierentuin. Ik moet naar de dierentuin gaan.'

Twee meisjes van 9 en 11 jaar en een jongen van 15 jaar zeggen:

'Onze papieren zijn niet goed, ze hebben ons opgepakt omdat onze papieren niet goed zijn. Maar ik wil hier niet zijn. Ik wil niet in een vliegtuig teruggestuurd worden. Ik wil in België blijven. Ik eet hier niets. Ik wil hier niet blijven. Het is hier een gevangenis. Ik kan niet naar buiten.'

'We zitten hier al 5 dagen. En we weten niet hoelang we hier zullen blijven. We zullen niet meer terug naar buiten kunnen. Het zal zeker negatief zijn. Want iedereen krijgt negatief. Hier heb je echt geen kans om iets uit te leggen, ze begrijpen het niet. We willen alleen maar uitleggen dat wij in Servië niets kunnen doen. Naar school gaan in Servië gaat niet, want wij kennen geen Servisch. We willen hulp krijgen om hier naar school te gaan. We praten, lezen, schrijven Nederlands. We kunnen rekenen en taal. We kunnen alles goed. We gaan echt graag naar school en nu doet Brussel alles kapot. Opdat we een huis zouden krijgen is onze papa speciaal voor ons in hongerstaking gegaan. Dat is niet gelukt. Hij wou alleen maar het beste voor ons. En toch is het negatief. En wij weten niet waarom.'

'Ik weet niet waarom ik hier ben. Ze zeggen niets. Ze weten ook niet waarom ik hier ben. Ze weten niet hoe lang ik hier moet blijven. Ze weten niet wanneer ik weer naar huis kan. Ik moet terug naar school want ik wil niet dat ik m'n jaar moet over doen. Wanneer ik tijdens een schooljaar lange tijd van school weg ben dan moet ik mijn jaar over doen. Het is al de tweede keer dat we naar het commissariaat moesten. Ze hebben ons toen vrij gelaten. Waarom hebben ze ons weer opgepakt?'

Een jong gezin zegt:

Zus: *'Ik denk dat wij hier zitten omdat er iemand anders in ons huis in Assenede wilde wonen. Daarom zijn we naar hier verhuisd.'*

Broer: *'Wij moeten hier wachten op onze goede papieren. Wanneer ze over twee weken ons goede papieren geven dan gaan we terug naar Assenede.'*

Kleine broer: *'Ik wil hier niet blijven. Ik wil naar Assenede.'*

Papa: *'Wil je naar Assenede of naar Albanië?'*

Kleine broer: *'Naar Assenede!'*

Een vader vertelt:

'Mijn dochtertje spreekt niet meer met mensen die ze niet kent. Ze heeft al veel te veel verschillende mensen gezien. Ze leert mensen kennen en na een tijd zijn die dan weer weg. Ze speelt met hun kinderen en dan plots zijn die kinderen weg. Ze vraagt dan: 'Papa waarom zijn die kindjes weg?', 'Papa, waarom kan ik niet meer naar mijn school?', 'Papa, waarom zitten wij hier in de gevangenis?'. Ze weet dat we in een gevangenis zitten.'

Sommige ouders steken de uitwijzingsdreiging voor hun kinderen niet weg. Deze kinderen weten wat er hen te wachten staat. Andere ouders praten er liever niet met hun kinderen over. Ze willen het kleine sprankeltje hoop dat hen nog rest niet afnemen. Ze willen hun kinderen zo lang mogelijk sparen van de harde realiteit en bedreigende toekomst.

‘Wanneer mijn dochtertje schrik heeft, kruipt ze dicht bij mij. Ik probeer haar dan te troosten. Ik zeg niet tegen haar dat we in een gevangenis zitten. Pas wanneer we vrij zijn zal ik haar alles vertellen, nu niet. Maar ze weet het wel. Ze weet alles. Soms zegt ze tegen me dat ik lieg, dat we wel in een gevangenis zitten. Ik antwoord dan niet maar probeer haar gedachten te verzetten door met haar te spelen of iets voor haar te tekenen.’

‘Wij willen aan onze kinderen alleen maar positieve dingen vertellen. We willen hen niet belasten met zware dingen. We vertellen hen niet waarom we hier zitten en wat er met ons zal gebeuren. Ik denk wel dat mijn oudste zoon het weet maar we spreken er niet met onze kinderen over. We nemen hen nooit mee naar de advocaat. We willen hen niet belasten met onze moeilijkheden.’

5.2. Een gezonde geest in een gezond lichaam?

De meeste kinderen zeggen dat ze niet veel eten. Een klein aantal kinderen eet wel goed. Ze eten niet omdat ze ander eten gewoon zijn, geen honger hebben, het niet lekker vinden of vrezen dat het varkensvlees is. Alle ouders met kleine kinderen zeggen dat hun kind onvoldoende eet. Een 6-jarig meisje zegt:

‘Ik eet hier niet veel. Ik eet wel in Turnhout wanneer mijn mama eten klaar maakt. Mama maakt lekkere taart met kaas. Ik eet graag de taart van mama. Ik ben vermagerd. Ik eet hier alleen brood, melk, kaas, thee en koeken. Ander eten vind ik niet lekker.’

Een 14-jarig meisje dat net in België is, vertelt:

‘We eten hier goed. Ik vind het lekker. Van de mijnheer van de keuken krijgen we soms een extra stukje chocolade. Hij haalt altijd grapjes met ons uit.’

Een 11-jarig en een 16-jarig meisje zeggen:

‘Ik eet hier niet. Ik ben één keer naar de dokter gegaan omdat ik pijn heb aan mijn ogen. De dokter heeft me gezegd dat ik pijn heb omdat ik niet eet. Hij heeft mij gezegd dat ik moet drinken en dat ik zeker iedere dag fruit moet eten. Hij heeft mij vitamines gegeven maar soms vergeet ik die te nemen. Ik eet hier niet omdat ik het niet gewoon ben. ‘t Is waarschijnlijk lekker maar ik ben het niet gewoon. Ik ben het ook niet gewoon om op die uren te eten. Thuis eet ik op andere uren. Thuis eet ik ‘s morgens niet en ‘s middags eten wij om 13u. Hier moeten we om 9u, 12u en 18u eten.’

‘We eten hier niet zo goed. We weten niet welk vlees we hier krijgen. De aardappelen en de groenten eet ik wel op. We zijn moslims. We eten geen varkensvlees. Omdat we niet weten welk vlees het is, eten we het niet. Mijn zusje eet niet. Voor we hier waren at ze wel goed. Hier drinkt ze alleen maar soep en thee met melk. We proberen haar ook wat fruit te geven.’

Een 11-jarig meisje en haar 6-jarig broertje vertellen:

‘Het eten is wel normaal maar we eten niet veel. We hebben geen honger. De refter is wel raar. Is het eten uitgedeeld dan doen ze het dicht. Als je nog iets bij wil dan gaat dat niet.’

Zes ouders maken melding van het volgende:

'Mijn kinderen eten hier niet goed. 's Morgens, 's middags en 's avonds eten ze altijd brood met kiri kaas en choco. Het warme eten is geen eten voor kinderen. Mensen eten hier niet. Je zal zien dat ze alles wegsnijten. Mensen raken hun eten niet eens aan.'

'Ik spaar altijd de soep voor mijn kleinste. Ik vraag dan of ik het kan opwarmen in de microgolfoven wanneer hij honger heeft. De vorige week ruimde iemand de tafel af en ik mocht mijn soep niet houden. Hij heeft de soep weggesmeten want alles moest in de vuilbak.'

'De kleine eet te weinig. Ze wil niet eten. Ik moet haar blijven overtuigen en ik kan dat niet altijd.'

'De kleine eet niet zo goed. Hij vindt het niet lekker. Hij drinkt veel.'

'De kleinste eet niet goed. Ze eet niet mee. Ze eet yoghurt en appelsien. Die nemen we 's morgens mee tijdens het ontbijt.'

'Er zijn hier vaste etensuren. Maar met kinderen werken die vaste etensuren niet. Als je kind honger heeft dan moet je het eten geven. Je kan niet zeggen aan je kind wacht nog een half uur. Kinderen eten niet op commando en kunnen ook niet wachten. Mijn kind eet niet meer. Mijn kind wil ook niet meer eten. Het enige wat het doet is melk drinken. In Vottem kreeg ik van de dokter Cerelac. Hier krijg ik geen Cerelac. Ik doe nu Betterfood in de melk van mijn kind, zodat het toch wat voeding krijgt maar dat is niet genoeg. Mijn kind is al vermagerd. Ik heb die Cerelac nodig. Daarin zitten alle voedingsstoffen.'

Sommige kinderen slapen goed. Andere kinderen zeggen dat ze nauwelijks slapen of dat ze zeer veel slapen: 's nachts en overdag. Eén meisje vertelt dat ze door haar nachtmerries zeer slecht slaapt.

Eén feit staat ook hier weer vast. Alle ouders met kleine kinderen zeggen dat hun kind onvoldoende slaapt. Het gevangenis- en groepsregime laat niet toe dat de kleinsten overdag kunnen slapen. Om 23u of 24u gaat het licht collectief uit. 's Nachts zijn de kamerdeuren op slot. Vijf meisjes vertellen:

'Wanneer ik 's nachts slaap dan ben ik bang. Ik zie dan beelden van Tchechenië. Ik sta dan slapend op. Zo ben ik al eens uit mijn bed gevallen. Mijn zusje slaapt niet goed. 's Nachts wil ze uit bed. Soms geven we haar dan melk. We houden de melk warm op de radiator.'

'Wij slapen goed. Er slaapt nog een mevrouw met haar kind bij ons. Voordien sliep er nog een mevrouw bij ons maar ze is nu weg. Ik weet niet waar ze nu naar toe is.'

'Het slapen is normaal. Om 24u gaan de lichten uit. Ik sta om 8u op.'

'Ik slaap hier niet. Hier slaap ik in het bed van mijn mama met mijn broer. Hier wil ik niet blijven.'

'Ik slaap hier veel. Ik slaap soms tot 12 u en ga dan niet naar het klasje. Soms kan ik 's nachts niet slapen omdat mijn mama zo doet: Grrrrr, guh grrrrr, guh.'

Drie ouders met jonge kinderen zeggen het volgende:

'Mijn kind slaapt hier niet goed. Het is hier veel te warm. Ik heb al gevraagd om de ramen meer open te zetten. Ze zeggen dat ze dit niet zelf kunnen beslissen. De directie moet dit goedkeuren. Om een goedkeuring te hebben moet ik naar de directie schrijven. 's Middags kan ik het hier niet verduisteren voor mijn kind. 's Nachts kan ik de lichten niet aan doen. De verlichting is hier collectief. Als mijn kind 's nachts weent dan kan ik het licht niet aan doen.'

Wil ik uit de kamer gaan dan moet ik op een bel drukken. De deuren zijn 's nachts op slot en ze komen dan de deur openen. Maar die bel werkt niet altijd. Dus kan ik niet naar buiten.'

'Overdag kan mijn dochtertje niet slapen. Er is teveel lawaai.'

'Mijn kinderen hadden de gewoonte om een middagdutje te doen maar hier lukt dat niet. Er is veel te veel lawaai. De kamers zijn stresserend. Dat zijn geen kamers voor kinderen. Er staan vieze tekeningen op de muren die kinderen beter niet zien. 's Nachts komen ze zonder kloppen 2 à 3 keer controleren. Ik weet wel dat dit het systeem is, maar voor gezinnen zouden ze die controles moeten verbieden.'

Sommige kinderen zijn ziek geweest, hebben tandpijn gehad. Ze zijn bij de arts of de verpleegster geweest of hebben een tandarts buiten het gesloten centrum bezocht.

'Ik heb tandpijn gehad en we zijn naar de tandarts gegaan. We zijn met een auto en nog twee andere mensen naar de tandarts gegaan en dan terug naar hier gekeerd. We hebben niet moeten betalen.'

'Ik ben niet ziek. Mijn broer is ziek. Hij heeft een oorontsteking. Hij heeft van de dokter zelf gekregen. Hij moet dat op zijn oor wrijven en het wordt beter.'

'Mijn zusje was ziek en ze is hier naar de dokter gegaan. Ze hebben haar verzorgd en haar medicijnen gegeven. Nu is mijn papa ziek. Ze zeggen dat hij in een aparte kamer kan liggen maar hij wil dat niet. Hij wil bij ons blijven.'

'Ik ben nog niet ziek geweest. Ik ben nog niet naar de dokter geweest. Mijn broer is wel ziek geweest. Hij had de griep en hij heeft medicijnen gekregen.'

Twee ouders met kleine kinderen zijn bezorgd om de gezondheid van hun kinderen.

'Mijn kinderen krijgen hier bijna dagelijks medicatie. Eerst moesten ze hoesten. Dan hadden ze buikpijn, dan pijn aan de ogen. Doordat we hier met zoveel samen zijn en mijn kinderen samen slapen, besmetten we elkaar.'

'Hier komt alleen maar een verpleegster. Ik heb hier nog nooit een dokter gezien. Ik heb hier nog maar één keer iemand van Kind en Gezin gezien maar de verpleegster van hier liet niet toe dat ik met de verpleegster van Kind en Gezin sprak.'

Niet alleen de ouders zijn bezorgd om de gezondheid van hun kinderen. Ook de kinderen maken zich zorgen om het welzijn en het geluk van hun mama en hun papa.

'Mijn mama weent veel. Mijn mama is ziek in haar hart. We willen niet op het vliegtuig gezet worden naar Roemenië. Ik weet niet waar mijn papa en mijn broers zijn. Ik zit hier alleen met mijn mama en mijn broer van 7 jaar. Wanneer ze iets aan mijn mama vragen dan vragen ze het eerst aan mij en ik vertel het dan aan mama.'

'Ik heb goede ouders. Wanneer ik hier iets wil kopen dan geeft mijn papa mij altijd 5 euro. Ik heb maar een 0,5 euro nodig en toch geeft mijn papa mij 5 euro. Ik koop dan chips of chocolade en geef de rest terug. Ik wil niet alles op doen. Mijn mama weent hier wel veel. Om de twee dagen weent ze. Ik probeer mijn mama dan te troosten. Ik zeg dan: 'alles komt goed, mama'. Mijn papa is ziek. Hij heeft de griep.'

'Mijn papa is gestorven wanneer ik 5 jaar was. Ik help mijn mama om voor mijn jongere broertje te zorgen. Mijn mama heeft altijd hoofdpijn.'

'Wanneer mijn mama en papa 's avonds met elkaar spreken dan wenen ze.'

'Met mijn mama gaat het niet goed. Ze heeft altijd hoofdpijn.'

5.3. Nood aan spel en vrienden

Net zoals slapen en eten is ook spelen door de opsluiting en het gevangenis- en groepsregime gedetermineerd. Kinderen kunnen slechts op een beperkt aantal uren onder bewaking naar buiten. Ze vertellen over alle plezierige activiteiten die ze nu niet meer kunnen doen. Soms hebben ze geen zin om te spelen.

Met wie ze spelen hangt af van wie er is. Speelden ze twee dagen geleden nog met dat ene kindje, dan moeten ze vandaag noodgedwongen met andere kinderen spelen. Dat ene kindje is vandaag plots weg.

'Hier had ik eerst één kindje maar die is nu weg, dan had ik 2 kindjes die zijn nu weg. Nu heb ik nog één kindje om mee te spelen maar zij spreekt geen Nederlands. We zitten samen en tekenen. In mijn Turnhouthuis kon ik zwemmen en spelen met mijn vriendjes. Mijn mama en papa hebben mij leren zwemmen. Mijn papa kan goed zwemmen. Ik heb mijn ballonnen rond mijn armen nog nodig. Mijn papa pakt mij dan vast en soms laat hij mij dan los. We gaan ook wandelen. We gaan naar de vijver om de eendjes eten te geven. Ik fiets graag. Ik wil hier graag buiten kunnen fietsen. Ik wil nu ook kunnen zwemmen.'

Een mama vertelt samen met haar dochtertje en zoon het volgende:

Dochter: *'We spelen hier in de zaal, de gang en het klasje. Ik speel hier met de kleine kindjes en met poppen. Ik speel graag met kleine kindjes en er zijn hier veel kleine kindjes. Soms spelen de bewakers ook een spel met ons wanneer er geen tekenen of knutselen is, of wanneer we niet in het klasje zitten.'*

Zoon: *'We kunnen maar 2 keer per dag buiten spelen. We kunnen nooit alleen buiten spelen. Er moeten altijd bewakers bij zijn en dat is niet plezant. Ze zitten ons altijd te bewaken.'*

Mama: *'Op vaste uren moeten we naar buiten en dan gaat de buitendeur op slot. Dan kunnen we niet naar binnen. Ze doen dit omdat ze schrik hebben voor diefstal.'*

Vijf meisjes zeggen:

'Ik speel graag basketbal. Ik heb niemand van mijn leeftijd om mee te basketballen.'

'Ik speel hier met de fiets. Ik zou graag meer kunnen fietsen.'

'Ik speel graag met poppen maar er zijn niet genoeg poppen.'

'We kunnen niet altijd buiten spelen wanneer we dat willen. Ze zeggen dan dat het te koud is om buiten te spelen.'

'Ik zou iedereen de kans geven om veel buiten te spelen want er zijn hier veel kindjes. Ik zou ook voor meer speelgoed zorgen. Er zijn hier alleen maar platte ballen en speelgoed voor kleine kinderen. De ping-pong hebben ze weg gedaan. Kinderen sprongen er op en vielen er dan af. Ze hebben het dan maar weg gedaan.'

Een ouder vertelt:

'Zelf vind ik niet altijd de energie om met m'n kinderen te spelen. Maak ik samen met mijn dochtertje een tekening dan staan er onmiddellijk tientallen kinderen rond. Alleen met haar spelen is moeilijk, de andere kinderen willen dan onmiddellijk mee doen. Wanneer ze buiten zijn, dan kunnen ze niet altijd met de bal spelen. Van de ene bewaker krijgen ze wel een bal van de andere bewaker niet. Alleen wanneer die bewaker zin heeft om de bal te geven dan krijgen ze de bal. Heeft hij geen zin dan krijgen ze geen bal.'

Alle opgesloten kinderen zeggen dat ze in het opgesloten centrum geen vriendjes hebben. Ze zijn weggerukt van hun vriendjes en ze missen hen. Wanneer ze met andere kinderen spelen dan is dat omdat die andere kinderen ook opgesloten zitten.

'Ik heb veel vriendjes op school. In mijn klas zaten: Robbe, Lyne, Manda, Diana, Sibbe, Limmy, Dieter, Hanlet, Michel, Milen. Er was een groot feest op school. We waren allemaal verkleed. Ik had mijn prinsessenrok aan. En we hebben frietjes gegeten. Ik wil hier ook frietjes eten. Op het einde van het jaar hebben we een diploma gekregen. We hebben een foto gekregen van de hele klas. Maar nu heb ik die foto niet meer. Die is niet hier. Juffrouw Gettie had ik het liefst van allemaal, zij kwam bij mij thuis om met mij te spelen. Maar nu kan ik niet meer met haar spelen. Ik zit nu hier. Ze hebben ons meegenomen naar hier. Ik wil hier niet zijn. Ik wil hier niet blijven. Mijn vriendjes kunnen hier niet komen.'

Twee meisjes van 11 jaar en twee meisjes van 14 en 16 jaar vertellen:

'Ik had vriendjes in de onthaalklas maar ik zie die nu niet meer. Ik wil graag mijn nichtje zien. Vanaf ons 1 jaar zijn wij al samen. Hier speel ik soms met 2 meisjes, we spreken dezelfde taal. Wanneer ik buiten ben dan spreek ik ook met een jongen. Hij zit binnen en ik buiten. We praten door de tralies met elkaar.'

'Ik ben verdrietig omdat ik mijn vriendjes niet kan zien. Ze weten helemaal niet dat wij hier zitten. We kunnen niet bellen. Onze papa heeft alles opgebeld en we mochten maar 1 keer bellen. Met de computer mag het ook niet. Ik vind dat spijtig want ik heb een e-mail adres. Ze hebben mijn GSM afgepakt. Ze zeggen dat je geen contact mag hebben. Dat is wel een beetje dom want telefoneren is toch ook contact.'

'Ik heb hier geen vriendjes. Als ik hier met iemand speel dan is dat omdat die hier ook zit. Vriendjes zijn mensen aan wie je denkt. Mijn vrienden zijn in Rwanda.'

'Hier zijn geen vriendjes. Ik had wat vriendjes in de school. Ik mis mijn familie. Met de andere kinderen speel en spreek ik niet. Ik heb geen contact meer met mijn vrienden van op school. Mijn mama en ik poetsen soms. Daarmee kopen we een telefoonkaart en dan bellen we naar mijn tantes in Tchetchenië. Na 3 minuten is het gedaan met bellen.'

Een 11-jarige jongen en z'n mama zeggen:

'Ik heb hier geen vriendjes. Alle kinderen zijn te klein. In Assenede heb ik veel vriendjes. Kijk, mijn lerares en alle kinderen van mijn klas hebben mij brieven, kaarten en tekeningen gestuurd.'

'Wij hebben veel vrienden in Assenede. We deden aan vrijwilligerswerk. We hielpen in de kinderopvang. Mijn man deed er klusjes. Hij heeft de muren in de kinderopvang geschilderd en deed er andere klusjes. Thuis konden de kinderen alleen telefoneren. Hier kunnen ze niet alleen telefoneren. Hier moeten de ouders er bij zijn.'

5.4. Leren achter tralies

‘School’ roept bij alle kinderen mooie herinneringen op. Op school zitten hun vriendjes, zit hun meester of juf, spreken ze Nederlands, leren ze lezen, schrijven, tekenen, ... Af en toe roept het ook nare herinneringen op: klasgenootjes verdwenen en kwamen nooit meer terug.

In de gesloten centra is er geen school. Er is wel een klasje maar een echte klas is het niet. Hun echte klas is buiten.

‘Zolang ik in België ben, zit ik in mijn klas. Op school heb ik Nederlands geleerd. Ik kan Nederlands spreken. Als iemand iets zegt tegen mij in het Nederlands dan begrijp ik dat. Ik heb dat van de andere kinderen in mijn klas geleerd. Ze spreken Nederlands tegen mij en ik begrijp dat. 2 kindjes van mijn klas waren plots weg en zijn nooit meer teruggekomen. Hier is geen klas. Mijn klas is in Turnhout. Met Dominique tekenen we en maken we dingen.’

‘Ik was in l’ école nr 7. Het was zeer goed in école nr 7. We gingen zwemmen en sporten. Hier wil ik niet blijven.’

‘In Antwerpen zat ik 1 jaar in de Sint Eligius school. Daarna zat ik 10 of 20 dagen op een school in Kieldrecht. Daar zeiden ze me dat ik er niet kon blijven. Ik moest naar de onthaalklas. Ik ben dan naar de onthaalklas bij juffrouw Christel gegaan. Het was zeer fijn bij juffrouw Christel. Voor ik naar hier kwam hebben we de hele klas versierd, het was haar verjaardag. We zijn ook gaan ijsschaatsen. In de onthaalklas hadden we lezen, schrijven, delen, vermenigvuldigen, tekenen en knutselen. In het begin zaten we in de klas met 11 maar daarna waren veel kindjes plots weg. Ik weet niet naar waar. Hier is er een klasje met Leen en Kim. Leen en Kim zijn plezant. We rekenen en vermenigvuldigen een beetje en spelen veel spelletjes. 1 keer hebben we turnles gekregen. We mochten dan allemaal voor 1 uur naar buiten. Dat was plezant. ’s Morgens en ’s namiddags is het klasje open. Van 10u tot 11.30u en van 14 u tot 16 u.’

‘In Rwanda gingen we naar school. Hier is er geen school want we kunnen niet naar buiten. Er is hier niemand die ons leert lezen of schrijven of rekenen. Iedere dag is het hetzelfde. We willen naar buiten gaan om naar school te gaan. We willen hier niet blijven. Ik wil naar een Franstalige school gaan. Ik heb mijn rapport van het vierde leerjaar mee. Als ik naar school ga moet ik naar de vijfde klas gaan. Ik heb het vierde al gedaan.’

Het klasje wordt niet als een schoolklas ervaren. Het is een kamer die klas wordt genoemd.

‘Hier is geen school. Wanneer we in Deinze woonden in het Rode-Kruiscentrum dan gingen de kinderen naar school. De mensen van het Rode-Kruis waren zeer goed. België is een goed land voor kinderen. Ze gingen heel graag naar school. Ze waren gelukkig in het Rode-Kruiscentrum. Hier is geen school zoals in Deinze. Er is één kamer die ze de klas noemen. Ze spelen maar wat in het klasje. Soms is er geen klas. De klas ligt schuin over de repatriëringscellen. Zit een gezin in die cel, dan is die klas gesloten.’

‘De klas is voor kleine kinderen die kleuren. ’s Morgens worden alle kinderen verzameld en gaan we naar de klas. Grote kinderen als ik krijgen soms eens rekenen en lezen. Ik heb 4 stripverhalen gekregen om in de kamer te lezen. Aan de namiddagactiviteiten doe ik niet mee. Een echte school is hier niet. Ik zat in het KT 2 in Hasselt daarna ben ik op 5 september op mijn verjaardag naar OKAN in Turhout gegaan. In OKAN was het zeer goed. Iedereen was zeer goed. Iedereen was lief: de leerkrachten, de leerlingen, iedereen. Ik was er zeer graag. Hier is de school niet goed.’

'Hier is geen school. De klas is een kleuterklas. De kinderen leren er letters schrijven. Dat is toch iets dat ze in de kleuterklas doen? 's Morgens zijn er activiteiten voor de kleine kinderen. In de namiddag zijn er activiteiten voor de grote kinderen. Deze namiddag bakken we pannenkoeken. Ik zit in de Anneessens Funck. In school ben ik oké maar niet zeer goed. Ik heb meestal 65 op 100. Ik snap niet waarom ik hier zit. Ik verlies hier mijn tijd.'

Soms blijft het contact tussen de school en de opgesloten kinderen bestaan.

'Mijn broertje heeft een juffrouw die hem altijd helpt. In Kapellen kwam ze altijd bij ons. In Arendonk kwam ze elk weekend. Ze is ook naar Merksplas gekomen. Ze mocht een keer niet binnen want ze was haar paspoort vergeten. Zij weet niet dat we nu naar een ander centrum gebracht zijn.'

'We zaten in de 'Wegwijzer' in Assenede in de schoolstraat nr. 1. Ik had er: taal, rekenen en Frans. Ik heb hier geen Frans. We leren hier andere dingen. Deze week heeft Maria over de wereldbol verteld. In het klasje zitten er geen kinderen van mijn leeftijd. Ik ben wat ouder dan de andere kinderen en weet al meer. De sociaal assistente van het OCMW brengt wel onze schoolboeken en taken naar hier. Hier, in onze kamer maak ik mijn school- en huiswerk. Ook in het klasje maak ik mijn school- en huiswerk. Maria helpt me dan. Ik doe mijn oefeningen en dan brengt de sociaal assistente mijn schoolboeken terug naar school. Kijk, hier liggen onze boekentassen. Dat is die van mij en dat is die van mijn zusje.'

6 Aanbevelingen

De detentie van kinderen in gesloten centra is duidelijk een pathogene situatie, die op dramatische wijze hun leven en welzijn beïnvloedt. Ook hier moet erkend worden dat gezinnen met kinderen anders zijn en ons voor andere uitdagingen stellen dan alleenstaande volwassenen. Stellen dat dit discriminerend zou zijn naar alleenstaanden (zonder papieren) is niet correct. Dan zijn we de appels met de peren aan het vergelijken. Het feit dat er kinderen aanwezig zijn, met eigen rechten en belangen, drukt ons met de neus op de feiten: het middel (detentie) heiligt het doel hier niet. Ook kinderen zonder papieren verdienen de rechtsbescherming van het IVRK in de zo groot mogelijke mate, gezien hun grote kwetsbaarheid.

Vanuit het IVRK, pleit het Kinderrechtencommissariaat voor volgende beleidsaanpassingen:

- Het Kinderrechtencommissariaat vraagt met aandrang om onverwijld een eind te maken aan de opsluiting van minderjarigen. Minderjarigen mogen niet langer in deze uitermate schadelijke toestand verblijven enkel en alleen op grond van het feit dat hun ouders de ‘foute’ beslissing zouden genomen hebben. Hoewel een consequent uitwijzingsbeleid nodig zal blijven, moet dit zonder detentie van kinderen doorgevoerd worden. Investeren in alternatieven, die doorgaans zelfs goedkoper zijn, is vereist;
- We vragen dat de beslissing tot uitwijzing van gezinnen meer rekening houdt met het levensverhaal en de schoolloopbaan van de betrokken kinderen;
- We pleiten voor een evaluatie van het gevoerde terugkeerbeleid en vragen méér inspanningen voor het stimuleren van de vrijwillige terugkeer, gepaard gaand met voldoende ondersteuning en voorbereiding en pas na controle op de levensomstandigheden van de kinderen na terugkeer;
- We vragen garanties voor het grondwettelijk recht op huisvrede van de gezinnen zonder papieren.

Colofon

Kinderrechtencommissariaat, dossiers
Heen en retour. Kinderrechten op de vlucht
September 2007

Redactie

Leen Ackaert
Evelien deKezel
Silke Heiden
Mie Jacobs
Ankie Vandekerckhove
Els Van Hemelrijck

Eindredactie

Leen Ackaert
Mie Jacobs

Concept & Vormgeving

Funcke & Co (www.funcke.be)

Tekening cover

Nix

Druk

Geers Offset

Verantwoordelijke uitgever

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris
Leuvenseweg 86
1000 Brussel

Depotnummer: D/2007/9680/2

ISBN: 9789077021132

Mits bronvermelding is overname van stukken tekst uit dit dossier toegestaan

Het dossier 'Heen en retour. Kinderrechten op de vlucht' belicht de positie en beleving van kinderen en jongeren in het volledige asielp proces: procedure, begeleiding, opvang, onderwijs en detentie.

We toetsen de Belgische asielwetgeving en -praktijk aan de internationale rechte-normen, aan de ervaringen van diverse praktijkwerkers en aan de conclusies en aanbevelingen van deskundigen uit de pedagogische en juridische wereld. We laten ook de kinderen zelf aan het woord.

Het resultaat is een inventaris van maatschappelijke en juridische knelpunten met standpunten en aanbevelingen van het Kinderrechtencommissariaat.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00
fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be
www.kinderrechten.be